

INSTITUTIONEN FÖR LITTERATUR,
IDÉHISTORIA OCH RELIGION

**”Den afrikanska Pentekostalismens föränderliga ansikte”:
Processer och konsekvenser av rörelsens utveckling i
Sydafrika**

**"The Changing Face of African Pentecostalism":
Processes and Consequences of the movement's development
in South Africa**

Per Erik Ålöv

Termin: 2021

Kurs: 2903, Teologi, examensarbete för master-
examen, 30 hp.

Nivå: Masterexamen.

Handledare: Andreas Nordlander

Innehållsförteckning

Abstrakt/Abstract

1. Inledning	8
1.1 Världens kristna	8
1.2 Studiens titel	9
1.3 Mitt intresse och min motivation	9
1.2 Problem, syfte, forskningsfrågor och teori	10
1.2.1 Problemområde – syfte	10
1.2.2 Forskningsfrågor	10
1.2.3 Teoretiska förutsättningar	10
1.3 Metod, material och urval	13
1.3.1 Metod	13
1.3.2 Genomförande - datainsamling – materialbearbetning	14
1.3.3 Förutsättningar/begränsning/avgränsning	14
1.4 Tidigare och pågående forskning – forskningsöversikt	15
1.4.1 Forskningens betydelse	15
1.4.2 Material/Källkritik	16
1.4.3 Litteratur om afrikansk kyrkohistoria	16
1.4.4 Litteratur om afrikansk traditionell religion (AR/ATR)	18
1.4.5 Litteratur om den Pentekostala rörelsen	18
1.4.6 Litteratur om den Pentekostala rörelsen i Afrika	19
1.4.7 Litteratur om afrikansk teologi och Pentekostal teologi	20
1.4.8 Litteratur om 2000-talets Pentekostala rörelse – Trosrörelsen	21

2. HISTORIK och HISTORIESKRIVNING	24
2.1. Afrika – en kontinent	24
2.2 Republiken Sydafrika	24
2.3 Afrikansk kyrkohistoria - den kristna kyrkan	26
2.4 Religion i Sydafrika	27
2.5 Vad är religion? En afrikansk förståelse	38
2.6 Olika världsbilder	30
2.7 En sekulär världsbild	31
2.8 En afrikansk världsbild	32
2.2 Inhemska religioner	33
2.2.1 Afrikansk Traditionell religion (AR/ATR)	33
2.2.2 AR eller ATR – en eller flera?	34
2.2.3 Vad är AR/ATR?	34
2.2.4 Vad tror följarna av AR/ATR på?	36
2.2.5 Afrikansk teologi	37
2.3 Inhemska Afrikanska Oberoende Kyrkor	41
2.3.1 Afrikas religiösa landskap – missionsrörelsen	41
2.3.2 Inhemska afrikanska oberoende kyrkor (AIC)	42
2.3.3 Zion-kyrkor - Zion Christian Church (ZCC)	43
3. DEN PENTEKOSTALA RÖRELSEN	47
3.1 Inledning	47
3.1.2 Historisk bakgrund – den första vågen av Pentekostalism	47
3.1.3 Typologier	50
3.1.4 Pentekostal teologi	50
3.2 Tidigare väckelser	51
3.3 Vågor av väckelse	52
3.4 Sammanfattning	54

4. DEN PENTEKOSTALA RÖRELSEN I AFRIKA	56
4.1 Inledning	56
4.2 En Afrikansk Pentekostal rörelse	58
4.3 Pentekostalismen och rasismen i Sydafrika	59
4.4 Den Pentekostala rörelsen idag	60
4.5 Den tredje vågen når Södra Afrika/Sydafrika	60
4.6 Den tredje vågen i Sydafrika - tillväxt och utveckling	61
4.7 En fjärde våg	63
4.8 Nya rörelser – nya teologier	65
4.9 Pentekostalisering	69
4.10 Media/Radio/TV	70
4.11 Sociala media	71
4.12 Globalisering – globalisering – transnationalism	72
4.13 Sammanfattning	73
5. DISKUSSION	74
En värld i snabb förändring	74
Två utmärkande drag: Evangelisation och socialt arbete	78
Media - en väg till utveckling och framgång	80
Traditionell afrikansk religion och neo-Pentekostalism	82
Den fjärde vågen	83
SLUTSATSER	84
Litteratur – Referenslista	86

ABSTRAKT

I litteraturstudien ”Den afrikanska Pentekostalismens föränderliga ansikte - Processer och konsekvenser av rörelsens utveckling i Sydafrika” undersöks på fyra huvudfrågor: Hur ser den Neo-Pentekostala rörelsen ut i Sydafrika idag? Hur har den vuxit fram? Varför är den så framgångsrik? Och vilka samhällsliga konsekvenser får den? Genom att utifrån litteraturen anta ett internationellt, regionalt och lokalt perspektiv skapas bilden och dess historiska ursprung, tidiga utveckling Sydafrika och dess samtida former.

Rörelsens kraftiga utveckling i Sydafrika är tydlig men bör inte ses som ett nytt fenomen då den redan från starten för mer än hundra år sedan, i ett kyrkohistoriskt perspektiv, betraktades som ett fenomen. Den utveckling och förändring som pågår i Sydafrika idag kan inte bara ses som starkt påverkad av västerländska missionärer och evangelister då en sådan tolkning förbiser fenomenet av rörelsens lokala och regionala förnyelse. Genom litteraturen konstateras att ett sekel efter att rörelsen kom till landet håller den på att förändras samtidigt som det är möjligt att identifiera olika vågor av förändring i rörelsen.

Litteraturen visar att rörelsen har ridit på vågen av en genuin afrikansk andlighet och använder sina erfarenheter och kunskaper om den Helige Ande och dess manifestationer på ett effektivt sätt, i synnerhet som många afrikaners strävan efter det andliga fortfarande är stark. Litteraturen pekar också på att rörelsen är attraktiv och har en stark inverkan på många afrikaners förhoppningar om framtiden och skapar framtidsvisioner för nationen och samhället, samtidigt som den ger riktlinjer för att organisera och styra samhället och idéer om ödet för nation. Det är uppenbart att den här typen av religion skapar grund för hopp, drömmar, övertygelser, förväntningar och visioner om framtiden.

Studien visar att de två utmärkande drag som kännetecknat väckelserörelsen allt ifrån starten 1906 på Azuza Street, evangelisation och socialt arbete, har visat sig vara bärkraftiga och blivit signifikanta för rörelsen också i Afrika. Vidare visas att rörelsens möjligheter till att använda olika sociala medier, radio och TV för att evangelisera skapat nya möjligheter och radikalt förändrat förståelsen för hur religion upplevs, levs och uttrycks i Sydafrika, samtidigt som detta förändrat och skapat ett nytt religiöst

engagemang och interaktion. Undersökningar och forskning visar hur sociala medier kommit att bli nya riktmärke för att skapa och knyta kontakt mellan den enskilda individen och den framväxande kyrkan samtidigt som dessa inneburit att nya företag startats som skapar tillfälle till arbete och inkomst.

Studien visar också att den Pentekostala rörelsen är ett tydligt tecken och bevis för den afrikanska kontinentens aktiva deltagande i den religiösa globaliseringen och att den är en starkt påverkande faktor av utvecklingen av kristendomen och dess tillväxt både lokalt och globalt.

Nyckelord: Pentekostalism, Neo-Pentekostalism, utveckling.

ABSTRACT

In the literature study "The changing face of African Pentecostalism - Processes and consequences of the movement's development in South Africa" four main questions are investigated: What does the Neo-Pentecostal movement look like in South Africa today? How has it grown? Why is it so successful? And what social consequences does it have? By adopting an international, regional, and local perspective based on the literature, the image and its historical origins, early development in South Africa, and contemporary forms are sketched.

The strong development of the movement in South Africa is clear but should not be seen as a new phenomenon as it was already from the start more than a hundred years ago, in a church historical perspective, considered a phenomenon. The development and change that is taking place in South Africa today can not only be seen as strongly influenced by Western missionaries and evangelists as such an interpretation overlooks the phenomenon of the movement's local and regional renewal. The literature states that a century after the movement came to the country, it is changing at the same time as it is possible to identify different waves of change in the movement.

The study shows that the movement has ridden the wave of a genuine African spirituality and uses its experiences and knowledge of the Holy Spirit and its manifestations in an effective way, especially as many Africans' pursuit of the spiritual

is still strong. The literature indicates that the movement is attractive and has a strong impact on many Africans' hopes for the future and creates future visions for the nation and society, while providing guidelines for organizing and governing society and ideas about the fate of the nation. It is obvious that this type of religion creates the basis for hopes, dreams, beliefs, expectations, and visions for the future.

The two distinctive features that have characterized the revival movement since its inception 1906 on Azuza Street, evangelization and, social work have proven to be sustainable and have become significant to the movement, also in Africa. The study also shows that the movement's opportunities to use different social media, radio, and TV to evangelize have created new opportunities and radically changed the understanding of how religion is experienced, lived and expressed in South Africa while this has changed and created a new religious commitment and interaction. Surveys and research show how social media has become a new benchmark for creating and making contact between the individual and the emerging church, while at the same time these have meant that new companies have been started that create opportunities for work and income.

The study also shows that the Pentecostal movement is a clear sign and proof of the African continent's active participation in religious globalization and that it is a strong influencing factor in the development of Christianity and its growth both locally and globally.

Keywords: Pentecostalism, Neo-Pentecostalism, Development.

1. Inledning

The fire is spreading. People are writing from different points to know about this Pentecost and are beginning to wait on God for their Pentecost. He is no respecter of persons and places. We expect to see a wave of salvation go over this world.¹

1.1 Världens kristna

Världens kristna beräknas i juli månad 2020 uppgå till ca. 2.5 miljarder människor, eller 33 % av världens befolkning, ungefär var tredje person världen över, och av dessa beräknas cirka hälften, 50 %, vara katoliker. Mer än 600 miljoner kristna lever i Afrika och de Afrikanska Traditionella Religionerna beräknas ha ca. 100 miljoner följare.²

Av de cirka 2,5 miljarder kristna i världen idag identifierar sig 279 miljoner (12,8% av världens kristna befolkning) som pentekostaler, 304 miljoner (14%) är karismatiker och 285 miljoner (13,1%) är evangelikala eller bibel-troende kristna. (Dessa tre kategorier utesluter inte varandra.) Pentekostalerna och karismatikerna utgör cirka 27% av alla kristna i världen och cirka 8% av den totala befolkningen i världen.³ Den här studien fokuserar på just den här formen av kristendom, såsom den har vuxit fram i södra Afrika.

I de flesta samhällen har religionen, vilken det än må vara, en viktig samhällsfunktion. Religionens plats och betydelse har diskuterats utifrån olika perspektiv och ifrågasatts under århundradena och diskussionen som kommer troligtvis att pågå även i framtiden. Det är möjligt och skall vara möjligt att ställa sig frågan: Varför behöver vi alls religion? Religion har, rent generellt, stor betydelse för hela samhället, för den enskilda individen, familjen, traditionen/traditionerna, kulturen och samhällsutvecklingen, då den berör alla delar av samhället.

¹ The Apostolic Faith, Los Angeles, 1906 i Anderson, A. (2004) Introduction to Pentecostalism: Global Charismatic Christianity. Cambridge University Press.

² Siffror och statistik kan variera stort beroende på undersökningsmaterial. Dessa siffror ges endast för att skapa en uppfattning om kristendomens omfattning. Ovanstående beräkning är gjord utifrån World Christian Database (Upprättad Juli 2019).

³ <https://www.learnreligions.com/christianity-statistics-700533>

1.2 Studiens titel

Studiens titel ”Den afrikanska Pentekostalismens föränderliga ansikte: Processer och konsekvenser av rörelsens utveckling i Sydafrika” – ”The Changing Face of African Pentecostalism”: Processes and Consequences of the movement’s development in South Africa” är lånad från ett internt konferensmaterial med samma namn.⁴

1.3 Mitt intresse och min motivation

Höstterminen 2018 läste jag kursen Teologi och kyrkoliv i Afrika vid GU. I kursen diskuterades den kristna trons centrum och den förändring som skett. Kursen fokuserade på afrikansk kristendom med särskild inriktning mot Sydafrika. Av kurslitteraturen framgick att den Pentekostala rörelsen var den rörelse som upplevde de största förändringarna, den håller på att ”byta ansikte”, och detta gav mig inspiration till att göra en studie kring vilka förändringsprocesser och faktorer som påverkar en rörelse och det omgivande samhället.

Under år av utveckling har den klassiska Pentekostala rörelsen splittrats i omgångar, men väckelsevindarna har blåst över det vidsträckta landet och nya rörelser har uppstått, inte minst den Neo-Pentekostala rörelsen som sprider sig över landet. Nya församlingar bildas i allt från ”källarkyrkor eller garagekyrkor” och som rymmer endast några få människor till gigantiska megakyrkor med plats för tusentals besökare. För många är denna utveckling en stor glädje samtidigt som den för många skapar djup splittring mellan enskilda medlemmar, i hem och familjer, i församlingar och kyrkor och i samhället i stort. Beroende på hur dessa församlingar sedan utvecklas i olika riktningar och i förhållande till sin kontext leder detta till att samhället och närområdet förändras på olika sätt.

⁴ Adedibu & Igboin 2018.

1.2 Problem, syfte och forskningsfrågor och teori

1.2.1 Problemområde – syfte

Syftet med uppsatsen är att genom en omfattande litteraturstudie skapa en förståelse för varför Pentekostalismen är så attraktiv i Afrika. Med detta vill jag bredda kunskapen om och förståelsen för afrikansk pentecostalism. Allan H. Anderson menar att vi måste förstå andra teologier om vi vill förstå kristendomen som en global mångkulturell religion, och i det ligger att vi måste förstå den typ av kristendom som presenteras genom Pentekostalismen.⁵ Mitt fokus ligger därför på att studera några av de faktorer, inre och yttre, som medverkat till den utveckling som skett inom Pentekostalismen och som lett fram till den Neo-Pentekostala rörelsens framväxt i Sydafrika.

Rörelsens framgångar och tillväxt under de senaste decennierna har varit, och är, så kraftig att den skapar förvåning, förvirring och oro i kretsen av den övriga Pentekostala rörelsen såväl som i kretsen av övriga kristna kyrkor i landet. Jag ser det som ett viktigt problemområde att utforska.

1.2.2 Forskningsfrågor

Mot bakgrund av studiens syfte har följande forskningsfrågor formulerats:

- Hur ser den Neo-Pentekostala rörelsen ut i Sydafrika idag?
- Hur har den vuxit fram?
- Hur kan dess framgång förklaras?
- Vilka samhällsliga konsekvenser får den?

1.2.3 Teoretiska förutsättningar

Thomas Hobbes skrev redan 1651 att religion aldrig kan avskaffas ur människans natur. Om någon skulle göra så skulle detta bara leda till att nya religioner skulle växa fram.⁶ Hobbes har sedan följts av bl. a av Bronislaw Malinowski som menar att under primitiva förhållanden är traditioner av stort värde för samhället. Malinowski hävdar att samhällsordningen och civilisationen bara kan upprätthållas genom att hålla fast vid historien

⁵ Anderson 2004:103.

⁶ Hobbes 2008:77.

och kunskapen från tidigare generationer och om detta försvagas äventyras gruppens sammanhållning, kulturella uttryckssätt och hotar dess existens.⁷

Även Euan Cameron bekräftar religionens roll och framhåller att kunskapen om kristen historia är viktig för alla som vill förstå den kristna kyrkan och skriver att historisk insikt inte är ett tillägg, en satsning på det exotiska eller en distraktion från det mer uppenbara. Processer och utveckling är av vikt för det mångsidiga och kontinuerligt utvecklade av den kristna upplevelsen och en växande medvetenhet om den historiska förändringen har spelat en avgörande roll i uppkomsten av modern teologi. Cameron menar att man inte kan förstå tron som arbetar/verkar i samhället om man inte ser det med hjälp av ett historiskt perspektiv.⁸

För många är dock huvudfrågan: Varför behöver vi alls religion? Har religion en plats i det moderna samhället, hör den inte till i ett omodernt samhälle? Christian Smith diskuterar i sin bok att det första steget för att förstå religion är att identifiera vad religion är. Vad pratar vi ens om? Forskare har länge argumenterat över många rivaliserande definitioner av religion men där har några gett upp. Andra har bestämt att religion inte ens existerar och inte behöver diskuteras och förstås utan bara är en modern, västerländsk uppfinning som åläggs världen av politiska och religiösa skäl.

Smith menar tvärtom att religion är något verkligt, något distinkt och en varaktig del av mänskligt liv och att vi kan beskriva dess natur i specifika termer.⁹ I sin fortsatta diskussion menar Smith att religion är ett komplex av kulturellt föreskrivna metoder, baserade på förutsättningar om övermänskliga krafterns existens och natur, oavsett om de är personliga eller opersonliga som försöker hjälpa praktiker att få tillgång till och kommunicera eller anpassa sig med dessa krafter, i hopp om att förverkliga mänskliga vanor och undvika det negativa.¹⁰

Gavin Flood poängterar betydelsen av religion i samhället och menar att religionen är av grundläggande betydelse och inte kan ifrågasättas när vi går in i det tjugoförsta århundradet. Flood hävdar också att religionen är central för global politik, kultur- eller identitetspolitik och slår också fast att aldrig har förståelsen av religion varit

⁷ Malinowski 1992:39.

⁸ Cameron 2005:1.

⁹ Smith 2017:21

¹⁰ Smith 2017:22.

viktigare och aldrig har det funnits ett större behov av sådan kunskap och kritisk utredning för att ge råd till den offentliga debatten som så ofta saknar informerat perspektiv. Flood menar att religioner inte kan reduceras till en rad påståenden om världens natur eftersom de uppfyller en mycket djupare existentiell funktion som driver människor inte bara har att svara upp mot eller förlika sig med de stora händelserna i livet som födelse och särskilt död, samtidigt som de tvingar människan att överskrida sina begränsningar.¹¹

Harvey Sindima skriver i sin bok att ”för närvarande finns det ingen bok om teorier och metoder i afrikanska religiösa system”.¹² Samtidigt menar socialantropologen Diane Simpson att religionen funnits i det afrikanska samhället i hundratals år och på så sätt utgjort grunden för samhället. Den har inte bara skapat samhällets ideologier, sociala, ekonomiska och politiska strukturer utan har i vissa fall varit den enda grunden för samhällslivet vilket Simpson menar när man diskuterar de traditionella religionerna på den afrikanska kontinenten. Religion är en allmän tro på en andlig värld som hjälper till att vägleda och ger mening till de levande. I den meningen är afrikanerna religiösa människor och deras religioner har varit centrala institutioner kring vilken deras samhällen byggts. Varje afrikansk grupp kan därför betraktas som en fullständig social, ekonomisk, religiös och politisk enhet även om deras religioner inte är allmänt övertygade.¹³

Med dessa forskares uttalanden som bakgrund kan konstateras att religion som samhällsfunktion har diskuterats och ifrågasatts under århundraden och att det är fortsatt angeläget och viktigt att diskutera både religionens roll och värde i samhället.

¹¹ Flood 2012:1 – 2.

¹² Sindima 2018: 1 – 5.

¹³ Simpson 1995:1.

1.3 Metod, material och urval

1.3.1 Metod

Studien är en litteraturstudie som täcker ett brett spektrum av litteratur då det är en systematisk, metodisk och kritisk granskning av vetenskapliga källor, såsom böcker och teologiska artiklar relaterade till det specifika ämnet och forskningsfrågorna. Genom litteraturstudien anser jag mig kunna studera den utveckling som lett till den Neo-Pentekostala rörelsens utveckling och den roll den har i samhällsutvecklingen och hur den bidrar till att befästa religionens plats i samhället. Metoden ger också utrymme för att studera vad andra discipliner, tex. antropologi, sociologi, kommit fram till inom sina forskningsfält och som kan sammankopplas med religionsforskningen för att därmed skapa en mer heltäckande bild.

De flesta aktuella händelser har en tidigare historia och det är i allmänhet nödvändigt att vara medveten om denna historia. För att förstå och uppskatta dess verkliga betydelse för utvecklingen av, och inom, den Pentekostala rörelsen fram till den nu aktuella Neo-Pentekostala har jag kombinerat studiet med att också använda historisk metod. Den historiska metoden beskrivs av Bruce Berg & Howard Lune som en metod som undersöker tidigare händelser eller en kombination av händelser för att komma fram till en redogörelse för vad som hände tidigare.

Berg & Lune definierar historisk forskning som "försök att systematiskt återfå de komplexa nyanserna hos människor, betydelser, händelser och till och med idéer från det förflutna som har påverkat och format det nuvarande".¹⁴

John Tosh menar att genom att använda en historisk metod medverkar detta till att skapa en historisk förklaring till utvecklingen genom att beskriva de förflutna i en kombination med det som händer i nutid, orsak och verkan. Tosh menar också att orsakerna ofta/alltid är många och flerskiktade. Historisk forskning är således en metod där jämförelse används för att avslöja det allmänna och även det speciella i ett historiskt fenomen och till att få förståelse för de olika historiska utvecklingsstadierna för ett och samma fenomen eller två olika samtida fenomen. Genom metoden vill man försöka komma fram till en korrekt redogörelse för det förflutna, detta kan innebära ett vetenskapligt intresse för sanningen, eller en önskan att veta vad som hände, och hur

¹⁴ Berg & Lune 2012: 305 – 312.

och varför det tilläts att hända. På så sätt kan historisk forskning medverka till att förstå det förflutna och i ljuset från tidigare händelser och genom utvecklingen ge en integrerad redogörelse för förhållandet mellan personer, händelser, tider och platser samt belysa dess inverkan på samhället eller individen.¹⁵

1.3.2 Genomförande - datainsamling - materialbearbetning

Utgångsläget för min studie är de huvudfrågorna jag haft för min studie. Huvuddelen av materialinsamlingen av afrikanska litteratur och dokument genomfördes under min tid som utbytesstudent vid Stellenbosch Universitet (SU) i Sydafrika hösten 2019 där jag arbetade utifrån tre grundläggande perspektiv, South African Church History, Missiology och African Modern Theologies. Dessa perspektiv gav mig möjlighet att skapa den struktur jag behövde i sökandet efter litteratur för min studie. I valet av relevant litteratur valde jag även forskare och samhällsdebattörer från andra discipliner som diskuterar och skriver om den Pentekostala rörelsen för att åstadkomma den bredd jag eftersträvar för att på så sätt kunna belysa rörelsens roll och betydelse i Sydafrika. Utöver litteratursökning vid biblioteken vid SU och GU har jag sökt information via internet.

1.3.3 Förutsättningar/begränsning/avgränsning.

Förutsättningarna för att genomföra en del studien i Sydafrika visade sig vara goda och med ytterst små begränsningar. Fokus för studien är litteratur som behandlar och bearbetar frågor kring den Neo-Pentekostala rörelsen i Sydafrika, ett forskningsfält som är under stark expansion och som berör både religionsvetenskap och samhällsvetenskap. Studien avgränsas till litteratur som diskuterar den Neo-Pentekostala rörelsen i Sydafrika. Avgränsningen till Sydafrika görs för att landet anses ha den största andelen kyrkor som ryms under rubriken Neo-Pentekostala kyrkor med en dominans av församlingar där Prosperity Gospel/Prosperity Theology (framgångsteologin) tillämpas och utgör grund för förkunnelsen Sydafrika ses också som en form av nav för dessa. Trots avgränsningen förekommer litteraturhänvisningar som relaterar till andra länder i Afrika då dessa stödjer eller understryker den generella bilden av rörelsens utveckling.

¹⁵ Tosh 2011: 157 – 183.

1.4 Tidigare forskning – forskningsöversikt - litteraturgenomgång

1.4.1 Forskningens betydelse

För att förstå religionens plats i det afrikanska samhället krävs ett stort mått av förståelse för dess historia. Samtidigt är det viktigt att vara medveten om att Afrika är en kontinent bestående av femtiofyra länder och att det i dessa länder finns ca 1,3 miljarder människor. Många människor kan sägas ha sin egen religion vilket innebär att många religiösa uppfattningar sammanblandas och att ett stort mått av synkretism uppstår då de stora världsreligionerna finns där samtidigt som det finns en rad små, lokala och regionala religioner.

I Sydafrika har General Household Survey's (GHS) använts som instrument för att mäta, undersöka och spåra utvecklingen sedan 2002 när den först introducerades. Rapporterna beskriver prestationer och utmaningar samt skillnader i utvecklingsnivån för landet och dess enskilda samhällen. Undersökningarna har gett en rik uppsättning information inom en mängd olika områden.

Samtidigt sker forskning inom andra områden där man mäter och bedömer samhällsutvecklingen genom att undersöka hur människorna "på gatan" mår eller förstår en organisations betydelse, närvaro och påverkan. Genom att välja ut specifika fokusområden i olika undersökningar har forskningen också fått fram svar som rör deras (kyrkornas) självuppfattning och deras sociala engagemang.

Under de senaste två decennierna har enligt Paul Kollman antalet publikationer av artiklar, böcker, och studentuppsatser om global Pentekostalism varit stort och därmed bidragit med en mängd värdefullt material till forskningen och också gett en fördjupad insyn, bredd och förståelse för och om rörelsen.¹⁶ I sökandet har jag därför ställt mig frågor kring och om hur forskningsmaterialet kommit till. Finns det skillnader i uttrycks och framställnings-/diskussionssätt beroende på forskarens/debattörens bakgrund eller med vilka "glasögon" de har gjort sina studier. Vilken bild finns i litteraturen av de Neo-Pentekostala rörelserna, vilken är mest trovärdiga? Var ligger tyngdpunkten? Är det de afrikanska eller är det de västerländska forskarna som har "rätt"? En ambition jag haft har varit att studera så många afrikanska röster som möjligt.

¹⁶ Kollman 2010: 4.

1.4.2 Material/Källkritik

Efter genomgången av ett stort antal bibliografier och förteckningar över litteratur kunde jag dela in litteraturförslagen i större övergripande ämnesområden/kategorier för att ur detta välja fördjupningslitteratur. Viss litteratur överlappar och berör flera ämnesområden vilket i min läsning skapat broar till övriga områden. Jag har använt lexikon för att säkerställa eller verifiera uppgifter. Utöver den litteratur jag presenterar nedan har jag sökt avhandlingar, debattartiklar och material från Sydafrikansk dagspress där den Neo-Pentecostala rörelsen diskuterats på internet.

1.4.3 Litteratur om afrikansk kyrkohistoria

Adrian Hastings *The Church in Africa 1450 – 1950* är ett monumentalt verk över den afrikanska kontinentens historiska och kyrkohistoriska utveckling. Och spänner över en lång tidsrymd, 500 år.¹⁷ På samma sätt belyser John Iliffe's bok *Africans: The History of a Continent* (Sv. Översättn. Afrika – Historien om en kontinent) den tidiga afrikanska historien.¹⁸

Om Hasting och Iliffe beskriver den historiska utvecklingen ger John de Gruchy & Steve de Gruchy i sin bok *The Church Struggle in South Africa* en inblick i de problem som kyrkorna i Sydafrika haft i närtid och dess kamp mot apartheidpolitiken. Författarna redogör för hur de kristna först medverkade och sedan gjorde aktivt motstånd mot den ondska och orättvisa som fanns i en av världens mest repressiva regimer.¹⁹

I boken *Living Faiths in South Africa* beskriver John de Gruchy tillsammans med Martin Prozesky och ett antal forskare med olika specialkunskaper hur religion fortsatt är en betydande social kraft i Sydafrika då största delen av befolkningen bekänner sig till någon form av tro i den mångfald av religioner som finns.²⁰

I den moderna litteraturen om de kyrkornas utveckling finner man Retief Müller som i boken *African Pilgrimage Ritual Travel in South Africa's Christianity of Zion* pekar på att Sydafrika fortfarande är en nation som är djupt polariserad och socialt uppdelad och beskriver ett samhälle som består av ett antal olika kraftigt fragmenterade världar. I

¹⁷ Hastings 2004.

¹⁸ Illife 2017.

¹⁹ de Gruchy & de Gruchy 2005.

²⁰ de Gruchy & Prozesky 1995.

Müllers bok ligger fokus på Zion Christian Church, en av de största religiösa rörelserna i södra Afrika, som enligt Müller utgör exempel på en indigeniserad afrikansk kristendom.²¹

I Joel Cabrita's bok *Text and Authority* förs man som läsare in i historien om en av de största kyrkorna i Sydafrika, Ibandla lamaNazaretha eller Nazaretha-kyrkan. Nazaretha-kyrkan, som grundades 1910, är idag en kyrka med över fyra miljoner medlemmar och som blivit en inflytelserik social och politisk aktör i regionen. Medlemmarna i kyrkan anses vara djupt troende och påverkade av en transnationell evangelisk litterär kultur och inrättar och bygger sina liv på Bibeln. Medlemmarna i Nazaretha-kyrkan tror och anser att den bibel de använder idag är i behov av uppdatering och revidering och har av den anledningen skrivit ytterligare skrifter - en ny Bibel - som framhåller och vittnar om vad kyrkans grundare profeten Shembe utträttade och förkunnade. Cabritas bok kartlägger den nyckelroll som dessa heliga texter spelar för att skapa, bryta och bestrida social makt och myndighet, både i kyrkan och mer allmänt i det sydafrikanska offentliga livet.²²

Richard Elphick & Rodney Davenport's bok, *Christianity in South Africa – A Political, Social, and Cultural History* och Elphick's bok *The Equality of Believers* ger en historisk inblick i hur, från 1800-talet och fram till 1960, de protestantiska missionärerna utgjorde de viktigaste mellanhänderna mellan Sydafrikas regerande vita minoritet och dess svarta majoritet. I böckerna diskuteras frågor kring rasåtskillnad i Sydafrika genom att utforska den avgörande roll som missionsrörelsen spelat och hur dess läror medverkat till att forma nationens historia. Dessa böcker avslöjar de djupa religiösa rötter kring rasidéer och initiativ som så genomgripande medverkat till att forma inte bara Sydafrikas kyrkors historia utan också dess politiska och kulturella historia.²³

Till denna rad av forskare kan också läggas David Bosch som med sin bok *Transforming Mission: Paradigm Shift in Theology of Mission* diskuterar de mest

²¹ Müller 2011.

²² Cabrita 2014.

²³ Elphick & Davenport 1997; Elphick 2012.

aktuella frågorna om förändringar som sker i synen på mission och evangelisation och hur paradigmskiftet kan ses och utnyttjas för kyrkornas framtid.²⁴

1.4.4 Litteratur om afrikansk traditionell religion (AR/ATR)

De traditionella afrikanska religionerna har sedan kristnandet påbörjades haft stor betydelse för de missionerande kyrkorna. Det gör att intresset för dessa växer och att mängden litteratur som behandlar kristendomens möte med AR/ATR är historiskt värdefullt, omfattande och ökar ständigt. Inom det afrikanska forskningsområdet finns en rad forskare bl. a Kwame Bediako med boken *Theology and Identity: The Impact of Culture upon Christian Thought in the Second Century and Modern Africa*²⁵ och Nokuzola Mndende med *Tears of Distress: Voices of a Denied Spirituality in a Democratic South Africa* och *Law and Religion in South Africa: An African Traditional Perspective*.²⁶

John Mbiti, ger med *Bible and Theology in African Christianity - An Introduction to African Religion* och *African Religions and Philosophy* sin syn på hur afrikansk kristendom utvecklats. Mbiti är med sin litteratur känd som förespråkare för att omskapa den västerländska teologiska synen som under sekler varit förhärskande i Afrika till att forma en genuin afrikansk teologi.²⁷

1.4.5 Litteratur om den Pentekostala rörelsen

I en översikt av litteratur som behandlar den Pentekostala rörelsen kan konstateras att det finns enorm mängd forskning kring rörelses olika grenar där de flesta koncentrerar sig på klassisk Pentekostalism. Till den mest grundläggande litteraturen om Pentekostala rörelser och dess utveckling räknas Walter Hollenweger's *Pentecostals* och uppföljaren *Pentecostalism Origins and Developments Worldwide*.²⁸ Hastings och Hollenweger presenterar på olika sätt ett grundmaterial till de Pentekostala rörelsernas framväxt vilket leder till ytterligare ett antal forskare som beskriver Pentekostalisms utveckling, bl. a Allan H. Anderson med *To the Ends of the Earth: Pentecostalism And*

²⁴ Bosch 2011.

²⁵ Bediako 1992.

²⁶ Mndende 2009; Mndende 2013.

²⁷ Mbiti 1986; Mbiti, 1999.

²⁸ Hollenweger, 1972; Hollenweger, 1997.

*the transformation of world Christianity*²⁹ och *An Introduction to Pentecostalism. Global Charismatic Christianity* (2nd Ed.)³⁰ vilken anses vara ett av de grundläggande verk som ger historisk bakgrund till förståelsen av ursprung, tillväxt och utvecklingen av den karismatiska Pentekostala kristendomen över hela världen.

Martin Lindhardt ger med sina två böcker *Practicing the Faith* och *Pentecostalism in Africa – Presence and Impact of Pneumatic Christianity in Postcolonial Societies*³¹ inblickar i den nutida pentekostala rörelsens betydelse för tro och utveckling.

I Andreas Heuser's *Pastures of plenty - Tracing Religio-Scapes of Prosperity Gospel in Africa and Beyond*³² ger forskare från fyra kontinenter tvärvetenskapliga, mångsidiga och jämförande analyser av vad som händer när framgångsteologin sprider sig i Afrika.

Wolfgang Vondey's bok *Pentecostalism – A Guide for the Perplexed* är just en guide för den som känner sig förvirrad över alla de kontraster som kännetecknar den Pentekostala rörelsen. Vondey diskuterar spänningarna som utgör kärnan i den globala Pentekostala rörelsen och som representerar framväxten av en global kristen värld.³³

1.4.6 Litteratur om den Pentekostala rörelsen i Afrika

Den Pentekostala rörelsen i Afrika anser sig ha sin egen historieskrivning och Ogbu Kalu anses med sin bok *African Pentecostalism – An Introduction* vara en av de främsta författarna från den afrikanska kontinenten som skrivit med utgångspunkt från ett afrikanskt perspektiv och som på ett tydligt sätt redovisar det afrikanska folkets syn och upplevelser av den fantastiska mångfalden i tron, som blomstrar i olika former i lokala sammanhang. Kalu diskuterar inte bara afrikansk Pentekostal teologi utan förmedlar också ett viktigt inlägg i historieskrivning där Kalu hävdar en annan uppfattning om den afrikanska Pentekostalismens rötter och framväxt än den västerländska.³⁴

²⁹ Anderson 2013.

³⁰ Anderson 2014.

³¹ Lindhardt 2011; Lindhardt 2015.

³² Heuser, 2015.

³³ Vondey, 2013.

³⁴ Kalu, 2008.

I Kalu's *African Christianity - An African story* ges ytterligare och fördjupade inblickar i hur den afrikanska Pentekostala rörelsen arbetar för att utveckla sin egen teologi och hur afrikanska pentekostaler utövar sin tro praktiskt och därmed gör teologin annorlunda. Kalu skrev mer än 80 böcker om afrikansk kristenhet och var en stor kännare av den Pentekostala rörelsen. Kalu ger i sin bok den första någonsin(?) en översikt över Pentekostalismen och dess identitet och utveckling i Afrika.³⁵

Nico Horn ger i sin bok *From rags to riches: An Analysis of the Faith movement and it's relation to the Classical Pentecostal movement* en analys och beskrivning av hur den klassiska Pentekostala rörelsen mött och bemött Neo-Pentekostala rörelsen och hur olika grupperingar inom den klassiska Pentekostala rörelsen medverkat till att den Neo-Pentekostala rörelsen kommit att utvecklas.³⁶

1.4.7 Litteratur om afrikansk teologi och Pentekostal teologi

Av diskussionen om Pentekostal teologi framgår att forskningen valt olika spår och många försök gjorts för att systematisera den. Donald Dayton ger i sin *Theological Roots of Pentecostalism* en inblick i grunderna till Pentekostal teologi och bearbetar teologin utifrån de historiska källorna.³⁷

I Keith Warrington's *Pentecostal Theology – A Theology of Encounter* och Lewis Brogdon's *An Introduction to the Prosperity Movement - The New Pentecostal Message* diskuteras de teologiska strömningarna inom och genom rörelserna över tid och hur Neo-Pentekostala rörelsens ifrågasatta teologi påverkat och påverkar rörelsen.³⁸

Clifton Clarke & Kwabena Asamoah-Gyadu samlar i sin bok *Pentecostal theology in Africa* olika forskares texter som fördjupar och breddar kunskapen om teologin och det som länkar samman teologin med de mystiska krafterna inom de traditionella religionerna och de nya strömningarna inom de Neo-Pentekostala rörelserna.³⁹

³⁵ Kalu, 2007/2013.

³⁶ Horn, 1989.

³⁷ Dayton, 1987.

³⁸ Warrington 2008; Brogdon & Synan 2015

³⁹ Clarke & Asamoah-Gyadu 2014.

1.4.8 Litteratur om 2000-talets Pentekostala rörelse - Trosrörelsen

I litteratur som publicerats efter millennieskiftet påpekas av bl. a Martin Lindhardt, Mookgo Kgatle och Marius Nel och Herman Kroesbergen (ed.) et al. att Sydafrika nu är inne i en fjärde våg. En våg som de menar kommer att förändra den kristna kyrkan. Språkligt talar man inte längre enbart om den Neo-Pentekostala rörelsen utan benämner den också som Trosrörelsen (The Prosperity Movement/Gospel).

I Herman Kroesbergen (ed.) et. al's. *In Search of Health and Wealth - The Prosperity Gospel in African, Reformed Perspective* diskuteras frågorna om framgångsteologin. Var har den sitt ursprung? Är läran bibliskt sund? Hur ska/kan detta nya evangelium utvärderas? Är det fel att söka efter hälsa och rikedom eller kan vi lära oss något av det? I boken gör författarna en rad analyser från olika perspektiv på det mycket debatterade ämnet framgångsteologi.⁴⁰

I Marius Nel's bok *An African Pentecostal Hermeneutics: A Distinctive Contribution to Hermeneutics* diskuteras hur afrikanska kristendom utsätts för en pågående pentekostalisering då han analyserar och definierar afrikansk pentekostal hermeneutik och beskriver hur dess ortodoxi (läror), ortopati (grundhållningar) och ortopraxi (handlingsmönster) flätar samman den pentekostala hermeneutiken.⁴¹ I boken *The Prosperity Gospel in Africa. An African Pentecostal Hermeneutical Consideration* gör Nel en analys av hur framgångsteologin blivit så dominerande och fått stort inflytande både i den afrikanska Pentekostala rörelsen och i samhället i stort. Nel påpekar de amerikanska förkunnarnas stora inflytande då dessa inte bara når en världsomspännande publik genom sin användning av media, utan också relaterar sin förkunnelse till den afrikanska världsbilden och afrikansk traditionell religion och dess inflytande på dagens afrikaner och hur de tänker på välstånd i postkolonialt Afrika. Nel menar att forskningen ur ett klassiskt pentekostalt perspektiv är nödvändig på grund av dess inflytande av den afrikanska rörelsen och dess potential att kunna skada de troendes tro, vilket leder till potentiellt desillusionerade kristna troende som sätter sitt hopp och

⁴⁰ Kroesbergen et al 2014.

⁴¹ Nel 2018.

förtroende (och pengar) till formler och beskrivningar som till synes bara fungerar för andra, särskilt pastorena som är goda exempel med otroliga rikedomar och rikedom.⁴²

Mookgo Kgatele pekar på tydliga skillnader mellan ”vågorna” men också de utmaningar som den ny rörelsen står inför. Bland annat fäster han i *The Fourth Pentecostal Wave in South Africa: A Critical Engagement* uppmärksamheten på att den fjärde vågen i jämförelse med den första vågen saknar tydligheten i fråga om kristologi och betydelsen av omvändelse och frälsning.

Kgatele påtalar och kritiserar bland annat att förkunnelsen sker på engelska och inte på inhemska språk. Kgatele diskuterar också bruket av de andliga gåvorna i församlingen och menar att här finns också en skillnad i relation till den tredje vågen där de andliga gåvorna fanns och brukades bland de troende i kyrkan medan det nu i den fjärde vågen är profeten/förkunnaren som har den viktiga andliga utrustningen vilket enligt Kgatele leder till att ett flertal pastorer missbrukar sina ämbeten.⁴³

Kgatele och Allan H. Anderson's bok *Use and Abuse of the Spirit in Pentecostalism* är en reflektion över användningen och missbruket av den Helige Andes funktion i de nya rörelserna som de menar har förändrats med uppkomsten av de nya profetiska kyrkorna i Sydafrika.⁴⁴

I boken *Pentecostalism and Cultism in South Africa* diskuterar Kgatele den tilltagande kultism (personkult) som uppstått i spåren av en tilltagande tillväxten i Sydafrika. Syftet med boken är enligt Kgatele trefaldigt, dels att visa på paralleller mellan missbruk av religion och kultism, dels att påvisa och illustrera att det är kultiska tendenser, vilket gett upphov till att många kallar sig profeter och att påminna om att den pentekostala traditionen står för antikultism. Kgatele menar att det är angeläget att dessa pastorer/profeter tänker igenom sina kultiska tendenser för att de verkligen ska vara relevanta i ett sydafrikanskt sammanhang.⁴⁵

I den senaste(?) boken *Christological Paradigm Shifts in Prophetic Pentecostalism in South Africa* diskuterar Kgatele, tillsammans med Marius Nel, och Collium Banda den sydafrikanska pentekostala rörelsen med fokus på de nya profetiska kyrkorna.

⁴² Nel 2020a.

⁴³ Kgatele 2019.

⁴⁴ Kgatele & Anderson, 2020.

⁴⁵ Kgatele 2021.

Författarna behandlar olika paradigmskiften inom kristologin och diskuterar här vilka konsekvenser detta får.⁴⁶

⁴⁶ Kgatle, Nel, och Barret, 2021.

2. HISTORIK och HISTORIESKRIVNING

2.1 AFRIKA – en kontinent

Afrika är, som John Parker & Robert Rathbone beskriver den, en kontinent med stora resurser och rika kulturella och religiösa traditioner och därför är studiet av, och om, religioner i Afrika avgörande för att förstå Afrika. Parker och Rathbone pekar på kontinentens långa och rika historia som hem för stora civilisationer och kulturer. Som världens näst största kontinent är den mångsidig och med en stor variation av kulturella och konstnärliga traditioner, övertygelser och värderingar, former av social organisation och politiska strukturer samt att den genom århundraden har varit involverat i transkontinentalt utbyte och interaktion, mellan länderna i Europa, Mellanöstern, Asien och Amerika. Detta, menar Parker och Rathbone, gör Afrika till en viktig del av världen med en ökande kulturell, ekonomisk och politisk betydelse. Samtidigt påpekar Parker och Rathbone på att det finns många stereotyper och felrepresentationer av afrikanska kulturer och samhällen, särskilt i Europa och Nordamerika där förhållandet till kontinenten byggs på slavhandelns och kolonialiseringens historia. Ironiskt nog är sådana snedvridningar också utbredda på själva kontinenten där många människor är okunniga om afrikansk historia och främmande från dess traditioner.⁴⁷

Afrikas befolkning, uppgick till cirka 1,3 miljarder år 2020, vilket var 17 procent av den totala världsbefolkningen. Enligt Worldometers mätningar förväntas den vara nästan fördubblad till över 2,5 miljarder år 2050, beräkningar visar på att medianåldern i Afrika är 19,4 år vilket innebär att cirka hälften av befolkningen är ännu yngre och gör Afrika till den yngsta kontinenten i världen.⁴⁸

2.2 Republiken Sydafrika

Republiken Sydafrika (i det fortsatta enbart benämnt Sydafrika) har en 2 788 kilometer lång kustlinje som sträcker sig längs södra Atlanten och Indiska oceanen. Sydafrika omges förutom av de två oceanerna av Namibia, Botswana och Zimbabwe i norr, och av Moçambique och Swaziland i öster och som en enklav i Sydafrika ligger Lesotho, omgivet av sydafrikanskt territorium.

⁴⁷ Parker & Rathbone 2007.

⁴⁸ Worldometer world population.

Republiken Sydafrika är, 2016, det 25:e största landet i världen med en befolkning på nära 55,7 miljoner människor, med detta är det också världens 25:e folkrikaste nation.⁴⁹

Gail Natrass beskriver Sydafrika idag som ett multietniskt samhälle med ett stort antal kulturer, språk och religioner. Dess pluralistiska utformning återspeglas i konstitutionens erkännande av 11 officiella språk, som är bland det högsta antalet i alla länder i världen där två språk har europeiskt ursprung: engelska och afrikaans, det senare härstammar från nederländska och fungerar som första språk för de flesta vita och färgade sydafrikaner. Även om engelska är det offentliga och kommersiella språket är det bara det fjärde mest talade första språket. Cirka 80 procent av sydafrikanerna är av svart afrikansk härkomst, indelade i en mängd olika etniska grupper som talar olika Bantuspråk, varav nio har officiell status. Alla etniska och språkliga grupper har politisk representation i landets konstitutionella demokrati, som består av en parlamentarisk republik med nio provinser. Landet är ett av några få länder i Afrika som aldrig har haft någon statskupp. Regelbundna val har hållits under nästan ett sekel, dock har inte den svarta befolkningen haft fulla rättigheter att delta i de allmänna valen förrän vid valet 1994.⁵⁰

De största utmaningarna för utvecklingsländerna i södra Afrika idag är den kraftiga urbaniseringen som pågår och där undersökningar visar på stor inflyttning från landsbygden till storstäderna. I Sydafrika är urbaniseringen snabb och den inflyttande befolkningen är ung och energisk vilket gör att storstäderna utsätts för störst belastning. I de fem större städerna bor mer än 15 miljoner invånare. Johannesburg, Kapstaden och Durban är tre städer med goda förutsättningar och arbetsmarknad men landets sociala och ekonomiska utmaningar är hindrar företag som vill etablera sig.⁵¹

Rasmotsättningar mellan den vita minoriteten och den svarta majoriteten i Sydafrika har under sekler spelat en stor roll i landets historia och politik.⁵² Apartheid-systemet infördes 1948 av Nationalistpartiet, även om rassegregation funnits och praktiserats tidigare.

⁴⁹ Statistics South Africa, Republic of South Africa.

⁵⁰ Natrass 2019: 1-7.

⁵¹ Statistics South Africa, Republic of South Africa – Arbetslöshet.

⁵² Elphick, 2012.

Diskrimineringslagarna började upphävas och/eller avskaffas från 1990 efter en lång och ofta våldsam kamp ledd av African National Congress (ANC) och South African Council of Churches (SACC) ledd av den Anglikanske ärkebiskopen Desmond Tutu och en rad anti-apartheidaktivister.

Sydafrika räknas som en högre medelinkomst-ekonomi av Världsbanken och anses vara ett industrialiserat land. Dess ekonomi är den näst största i Afrika och den 34:e största i världen. När det gäller köpkraftsparitet har Sydafrika den sjunde högsta inkomsten per capita i Afrika, även om fattigdom och ojämlikhet fortfarande är utbredd, med cirka en fjärdedel av befolkningen arbetslös och lever på mindre än 1,25 USD per dag. Sydafrika identifierats idag som en mellan-makt i internationella angelägenheter och har ett betydande regionalt inflytande.⁵³

2.3 Afrikansk kyrkohistoria – den kristna kyrkan

Framväxten av den kristna kyrkan på den afrikanska kontinenten är utifrån den långa raden författare en svindlande och omtumlande historia och som historien framställs och beskrivs pekar den på att det religiösa landskapet i Afrika dominerats av kristendomen vilket också visar på religionens roll och plats i samhället.

Illife menar att det var evangelisten Markus som introducerade kristendomen och att församlingen i Jerusalem skickade missionärer till den judiska församlingen i Alexandria. Beviset för hur kristendomen grundas på kontinenten skall enligt Illife bygga på en kontrovers i början av 100-talet mellan judar som hade, respektive inte hade, antagit den nya tron. Strax därefter expanderade kristendomen utöver denna judiska kärna. Kyrkan som var huvudsakligen grekisk talande vid slutet av 2: a århundradet översatte sina skrifter och sin liturgi till tre lokala språk.⁵⁴ Enligt Hastings utvecklades och verkade denna kyrka fram till 400-talet då två kristna kungadömen bildades, ett i Nubia, nuvarande Sudan, och ett i Axum, nuvarande Etiopien.⁵⁵

Kyrkan i Alexandria expanderade snabbt i början av 3:e århundradet och fick fem nya biskopar och biskopen i Alexandria kallades påve.

⁵³ Awarness Publishing: Rasmotsättningar.

⁵⁴ Illife 2017:56.

⁵⁵ Hastings 2004:5 – 11

I mitten av detta århundrade under kejsare Decius led också kyrkan svårt av förföljelsen och många kristna flydde från städerna till öknen. När förföljelsen gick mot sitt slut stannade en grupp kvar i öknen som eremiter för att be. Detta var början på kristen monasticism, som under de följande åren spred sig från Afrika till delar av Gohar, nuvarande Armenien, vidare till Europa genom Frankrike och vidare till Irland.

Under det tidiga 4: e århundradet i Egypten utbröt ytterligare en förföljelse då under kejsare Diocletianus och i det etiopiska/eritreanska kungariket Aksum förklarade kung Ezana att kristendomen skulle vara den officiella religionen efter att ha blivit omvänd vilket resulterade i grunden för den etiopiska ortodoxa Tewahedo-kyrkan.

Den kristna missionen söder om Sahara anses ha påbörjats under det femtonde århundradet då de första missionärerna kom med det kristna evangeliet från Europa. Tyvärr saknas historieskrivningen från de första afrikanska kristna från denna tid vilket gör att vi idag vet mer om vad de europeiska och amerikanska missionärerna gjorde än om de afrikanska kateketerna och evangelisterna som förde kristendomen ut över kontinenten.⁵⁶

2.4 Religion i Sydafrika

Att definiera religion i Sydafrika, ett land med elva officiella språk och många tusen afrikanska fristående kyrkor är näst intill omöjligt då afrikansk religion har utvecklats gradvis allteftersom människor upplevt olika livssituationer, ställt frågor och reflekterat över livets mysterier som födelse och död, glädje och lidande, naturens krafter och livets syfte. Religionens historia är sammanbunden med historien för varje folk eller stam, och går tillbaka till förhistorisk tid. Vissa element skiljer den från kristendomen och Islam, de andra stora religionerna i Afrika, medan andra kan betraktas som gemensamma eller liknar dem.

Hastings och SouthAfricanHistoryOnline ger en inblick i den modernare historieskrivningen då de beskriver hur redan år 1737 en ung holländare, George Schmidt, kom till Kap-provinsen för att bygga upp de första protestantiska missionsstationerna i södra Afrika.

⁵⁶ South African Christianity.

Hastings beskriver utvecklingen som att missionen spreds från hästryggen och att i visa regioner var antalet missionsstationer så stort att de trängde ut varandra, vilket innebar att de nyomvända inte visste från den ena dagen till den andra hur eller vart de skulle vända sig.⁵⁷

Den tidigast kända religionen i Sydafrika var den tro och praxis som Khoisan-folket, som bott i regionen i århundraden utövade. Bantu-talande grupper introducerade sedan ytterligare religiösa traditioner i regionen omkring år 1000. De första symbolerna på kristendomen i södra Afrika var i form av kors som placerades ut längs kusten av portugisiska sjöfarare. När Goda Hoppsudden inrättades till att vara en handelspost av holländarna 1652 fick kristendomen sitt permanenta fotfäste där vilket innebar att afrikaner konverterade från traditionella religioner till kristendomen. Den första gruppen från Europa var holländare kom 1652, därefter kommer franska huguenoter år 1668 och kort därefter en grupp kristna från Tyskland.⁵⁸

Brittiska styrkor ockuperade Kap-regionen år 1795 och sedan år 1806. Sedan dess har de kristna funnits i landet och under stora delar av 1900-talet gynnade/främjade regeringen kristendom aktivt och det är fortfarande den trosriktning som de flesta följer idag. Trots detta har Sydafrika aldrig haft någon officiell statsreligion. Landets nuvarande konstitution anger dock uttryckligen alla människors rätt till samvetsfrihet, religion, tanke, tro och åsikt.⁵⁹

2.5 Vad är religion? En afrikansk förståelse

Kan en afrikansk religionsförståelse bidra till förståelsen för vad religion är? Har afrikanska forskare en annan förståelse för vad är religion? Beyers diskuterar vad religion är utifrån en afrikansk förståelse och menar att det är det västerländska sättet att tänka som har påverkat och präglat afrikanernas sätt att förstå religion.

Ur ett afrikanskt perspektiv, hävdar Jaco Beyers, är religion en religiös upplevelse som är relevant för ett specifikt sammanhang. Religion är också traditioner som uttrycks i ritualer och etik vilka blir det sociala uttrycket för dessa religiösa upplevelser därför,

⁵⁷ Hastings 2004: 267; SouthAfricanHistoryOnline.

⁵⁸ de Gruchy 2005:1.

⁵⁹ The South African Constitution and Bill of Rights.

menar Beyers, att vara människa är att vara religiös; att leva är att vara religiös. Afrikansk religion tenderar att inte skilja det transcendentala från det jordiska. Han menar att en afrikansk förståelse av religion betonar: en helhetssyn och förståelsen av enhet; och vikten av den betydelse som religionen skapar är ett ramverk inom vilket ritualer ska förstås och att religion skall ses som bakgrund mot vilken sociala värderingar bör förstås och uppfattas. Beyers menar också att religion uttrycks kontextuellt utifrån en lokal kultur och fenomenet religion är annorlunda utifrån olika tankemönster och hävdar att under lång tid enbart uppfattats enligt västerländska tankemönster.

Beyers citerar Tinyiko Maluleke som frågar om det finns det en religion i Afrika? Där Maluleke svarar att ”Afrika presenterar sig inte som en enad front av idéer och religion utan Afrikas historiska utveckling har tillåtit en olika mängd influenser” och tillägger att ”Om Afrika är något, så är det olika, och det finns miljoner sätt att vara afrikan.”⁶⁰

Afrikanska forskare presenterar inte en enhetlig förståelse för religion. Vissa forskare hävdar att en afrikansk förståelse inte är något annat än en internaliserad form av västerländska perspektiv. Att karakterisera afrikansk traditionell religion som en separat typ av religion minimerar det bidrag som en afrikansk förståelse kan ge till religion.

Folkomflyttningar, beroende på inhemska problem och konflikter, gör det svårt att i litteraturen finna klara avgränsningar mellan religionerna vilket tvingar fram grova generaliseringar. PEW-research visar i en undersökning att Sydafrikas befolkning antar/tror att religionen kommer att få ännu större betydelse för befolkningen och samhällsutvecklingen.⁶¹

När Nyoni Bednicho diskuterar religionens roll i södra Afrika bekräftar han att religion har störst betydelse och är viktigast i relation till andra sociala institutioner i samhället och menar att detta understryks av mängden kyrkor som syns i landet.

⁶⁰ Beyers 2010:1 - 8.

⁶¹ PEW-Forum 2017.

Bednicho påpekar vidare att betydelsen av religion och kyrkor i och för det framväxande samhället och utvecklingen av samhället är några av de större frågorna som ständigt lever och som kommer tillbaka i media.⁶²

Det innebär att när Rodney Reed et al. på samma sätt som Bednicho diskuterar religionens plats i samhället blir det tydligt att båda ser och bearbetar frågorna från en praktisk synvinkel. De pekar på att den afrikanska kyrkans växande totalt har stor betydelse för framtiden för den globala kristendomen men samtidigt frågar de sig vad det betyder för evangeliets när det slår rot i det afrikanska samhället, och hur evangeliet och kristendomen ska tillämpas.⁶³

2.8 En sekulär världsbild

Enligt William Samarin finns en forskningshypotes enligt vilken livet i Afrika kommer att bli alltmer sekulärt och att denna sekularisering skall ses som en oundviklig konsekvens av utvecklingen.⁶⁴ Samtidigt har sekulariseringsteoretiker i två århundraden sagt att religionen oundvikligen måste minska i den moderna världen, vilket inte nödvändigtvis varit fallet.

Idag är mycket av världen lika religiöst som någonsin och som en följd av den diskussionen, om religionens betydelse, är steget inte långt till diskussionen om Sydafrika som sekulär stat, en diskussion som förekommer på olika platser i litteraturen. I Sydafrikas historia, som är en lång och komplex, finns en sammanblandning mellan religion, tradition och politiskt styre. Fram till de förändringar som skedde i 1990-talets betraktades inte styrningen sekulär. Det är först i samband med att en ny konstitution som antogs 1996 som Sydafrika förklarade sig ha en sekulär statsordning i vilken det föreskrivs att alla har rätt till samvetsfrihet, religion, tanke, tro och åsikt.⁶⁵

Elphick menar att det finns en skillnad mellan Sydafrika och Västeuropa, på så sätt att i Sydafrika har sekulariseringen åtföljts, inte av en nedgång i religiös hängivenhet, utan av en dramatisk uppgång⁶⁶ och Ruth Marshall noterar att det inneburit

⁶² Bednicho 2018: 1.

⁶³ Reed et al 2008. Bednicho 2018: 1.

⁶⁴ Samarin 1966: 1.

⁶⁵ The South African Constitution and Bill of Rights.

⁶⁶ Elphick 1997: 1 – 15.

att den moderna Pentekostalismen är den snabbast växande typen av kristendom i Afrika.⁶⁷

Dhammamegha Leatt förklarar vad det innebär att Sydafrika är en sekulär stat. Enligt konstitutionen är alla människor lika inför lagen, oavsett religion eller avsaknad av en sådan likaså skyddar lagen alla medborgares medborgerliga, politiska och socioekonomiska rättigheter. Leatt menar med detta att det är ett erkännande att moralen i den materiella världen inte är sämre än den som härrör från en andlig tradition eller tro. Fri från den implicita och explicita moral som kodas in i religionen, försöker sekularismen därmed främja en miljö där demokratins grundprincip - en röst för varje medborgare gäller.⁶⁸

2.9 En afrikansk världsbild

Finns det då en afrikansk religion och en afrikansk världsbild? Vid en litteraturgenomgång kan konstateras att ett flertal forskare behandlat frågan.⁶⁹ Gemensamt för dessa är att den afrikanska livsuppfattningen om andevärlden skiljer sig från den västerländska.

Enligt Mbiti är det traditionella livet som ”att leva fångad i ett religiöst drama”⁷⁰ Religion är grundläggande för afrikaner eftersom de är mänskliga varelser som lever i ett religiöst universum. Både universum och praktiskt taget alla mänskliga aktiviteter i livet ses och upplevs i ett religiöst perspektiv. Detta innebär att hela existensen är ett religiöst fenomen, vilket får Mbiti att hävda att existera är att vara religiös i ett religiöst universum. I den meningen är det otänkbart för en afrikan att leva utan religion då den afrikanska världsbilden skapar en förståelse för myterna, sederna, traditionerna, övertygelser, moral, handlingar och sociala relationer.⁷¹ Samtidigt menar Obaji Agbiji & Ignatius Swart att afrikanska uttryck, namn, aktiviteter, symboler, fester, arbete, ideologi och filosofi är laddade med religiositet.⁷² I de afrikanska världsbilderna förenas

⁶⁷ Marshall 1992:7 – 32.

⁶⁸ Leatt 2017.

⁶⁹ Parrinder 1969: 17; Mbiti 1969: xii; Magesa 1997:16; Imasogie 1983: 53; Sow et. al 1979: 10; King 1970:83; Richmond & Gestrin 1998: xiii; Lamb 1987: xii; Gehman 2005: 24; Kamalu 1990: 3.

⁷⁰ Mbiti 1999: 1.

⁷¹ Mbiti 1999: 15.

⁷² Agbiji & Swart 2015: 3.

det övernaturliga och det naturliga med andarna, i ett monopolistiskt perspektiv det finns ingen tydlig avgränsning mellan det övernaturliga och det naturliga. Andarnas makt flyter fritt från det övernaturliga till det naturliga så länge vissa religiösa handlingar och ritualer/funktioner utförs korrekt. Och medlemmar i den afrikanska traditionella kulturen har en tendens att interagera med denna makt, vilket inte är konstigt för dem.

Mbiti betonar att varje afrikan som vuxit upp i den traditionella kulturen vet något om denna mystiska kraft. Kraften manifesteras i form av magi, spådom, trolldom och mystiska fenomen som verkar trotsa även omedelbara vetenskapliga förklaringar.⁷³ Afrikanerna har därför lärt sig att förhålla sig till dessa krafter på ett sätt som hjälper dem att uppnå sina mål, därför är religionen för afrikaner en fråga om ömsesidigt förhållande mellan en människa och förmågan att fullfölja personliga behov, vare sig det är andliga eller materiella och Bolaj Idowu menar att relationerna till dessa krafter innebär förtroende, beroende och underkastelse och menar att magi är ett försök från människans sida att utnyttja och kontrollera universums övernaturliga resurser till sin egen fördel.⁷⁴ Genom att definiera Afrikas religiösa världsbild betonar Mbiti det faktum att det afrikanska folkets andevärld är mycket tätbefolkad med ande-varelser, andar och levande döda eller andar av förfäder.⁷⁵ Emefie Ikenga Metuh menar att andevärlden är den mest genomgripande världsbilden för i den finns andarna, förfäderna och den högsta varelsen eller Gud.⁷⁶

Denna mytiska makt, menar Mbiti, är inte bara en fiktion utan en verklighet som afrikaner tvingas att räkna med. Han återger flera berättelser och afrikanska myter som autentiserar detta maktbegrepp och tillägger att det finns mytisk kraft som får människor att gå på eld, att ligga på taggar och spikar, att uttala förbannelser till skada, inklusive döden, på avstånd, att förvandlas till djur, att spotta på ormar och att få dem att splittras upp och dö; makt att bedöva tjuvar så att de kan fångas på förhand och menar att det kan vara fallet i fenomenologisk bemärkelse men kanske inte nödvändigtvis på det ontologiska planet.⁷⁷

⁷³ Mbiti 1969: 194.

⁷⁴ Idowu 1973/1974: 190.

⁷⁵ Mbiti 1969: 75.

⁷⁶ Metuh 1987:103 – 179.

⁷⁷ Mbiti 1969: 197 – 198.

2.2 Inhemsk religioner

2.2.1 Afrikansk Traditionell Religion (AR/ATR)

Begreppet AR/ATR associeras vanligen med afrikansk kultur och identitet vilket indikerar att AR/ATR är rotad i afrikanernas religion och andlighet. I litteraturen framhålls att många afrikaner är så känsliga för den andliga världen att de alltid måste skydda sig själva. Användningen av religiösa symboler med ockult symbolik är omfattande, oavsett om det är offensivt eller defensivt. Noel King skriver i sin bok att amulettar eller utsmyckningar på kroppen med ockult symbolik är som batterier för att lagra kraft som kommer från anden i det material som de är gjorda av.⁷⁸

Edward Parrinder konstaterar att trollkvinnor och trollkarlar använder olika attribut såsom ben, hår, naglar, saliv, svett, urin, mattor, smutsiga kläder och pinnar eller andra stötande ändamål för att orsaka skada. Andra attribut som används som amulettar kan vara av skinn, metaller, pärlor, stenar, blad, halsband och mynt. Vissa amulettar med ockult symbolik bärs på kroppen för skydd medan andra är placerade på strategiska positioner på tex gården den skyddar. På den positiva sidan kan mystisk kraft utnyttjas för botande, förebyggande och produktiva syften.⁷⁹

2.2.2 AR eller ATR – en eller flera?

I fråga om AR/ATR menar flera forskare bl. a att det råder en missuppfattning om vad man menar när man talar om afrikansk religion.⁸⁰ Finns det en AR eller finns det flera ATR? Termen African Traditional Religion (ATR) antar i detta sammanhang en singular konnotation. Då detta står emot den populära uppfattningen att se ATR som ett paraplybegrepp för olika afrikanska religioner och menar Mndende att termen bör användas i plural.⁸¹

Mbiti följde initialt denna riktning eftersom han hänvisade till ”ATR” i plural, flera afrikanska religioner, och använde termen på detta sätt för att redovisa de olika övertygelserna och traditionerna som finns i afrikanska etniska grupper. Mbiti ger ingen förklaring till varför men reviderade senare sin ståndpunkt och i den andra upplagan av

⁷⁸ King 1986: 73.

⁷⁹ Parrinder 1949: 163.

⁸⁰ Mbiti 1990; Lang 1991; Magesa 1997; Grillo 2019.

⁸¹ Mndende 2013: 76 – 77.

sin bok skriver han att han i sin första version talade om afrikanska religioner i pluralis för att hålla liv vid mångfalden i afrikanska religiositet. I en senare upplaga beskriver han dem i singular.⁸²

2.2.3 Vad är AR/ATR?

När afrikansk traditionell religion diskuteras i litteraturen menas den inhemska religiösa övertygelsen och afrikanernas praxis som förmedlats från generation till generation och som idag utövas i olika former och olika nyanser och intensitet den är således en oral religion som i huvudsak förts vidare muntligt inte finns nedtecknad utan bygger på vad som överförts muntligt av historia, ritualer, religiösa funktioner och vad som kan ses vid olika heliga platser.

När Foullah beskriver AR/ATR menar han att religion och kultur är så sammanvävda att det ibland är svårt att skilja mellan vad som är rent religiöst och vad som bara är en del av det kulturella komplexet och pekar på att de flesta kulturella aktiviteter även har vissa religiösa aktiviteter i sig.⁸³

Laura Grillo et al anser att AR/ATR är ett inhemskt system av övertygelser och praxis integrerade in i de afrikanska folkens kultur och världsbild och Grillo et al framhåller att begreppet *indigenous* avser det som är ursprungligt och hör till en plats och att det som är inhemskt är lokalt i motsats till vad som importerat eller transplanterat, främmande lokalitet, ger en distinkt och djupt rotad karaktär till allt som naturligt hör till den. Grillo et al menar att även om den traditionella religionen är mångfaldig i sina lokala manifestationer har den gemensamma grundelement som vittnar om dess enhet regionalt och på kontinental nivå. Grillo et al menar också att det inom ATR finns en rad särskiljande uppfattningar vilket beror på att det inte finns några historiska grundare, som Jesus eller Buddha, inga absoluta auktoriteter, inte heller några regler eller system för hur eller var en samling skall hållas eller heliga skrifter.⁸⁴

Bland de viktigaste uppfattningarna inom AR/ATR är erkännandet och bekräftelse av en Gud som är skapare och upprätthåller livet. AR/ATR erkänner också verkligheten i den osynliga världen där människolivet fortsätter efter döden.

⁸² Mbiti 1990: 15 – 5.

⁸³ Foullah 2008.

⁸⁴ Grillo et al 2019: 17 – 18.

Grunden för AR/ATR ligger i den starka tron på kosmos, där religion omfattar det naturliga och det övernaturliga, det heliga och det sekulära på så sätt genomsyrar religionen alla delar av livet. Vissa sydafrikaner följer endast de traditionella och anfädernas övertygelser och praxis men det är också vanligt att finna en blandning av sådana övertygelser och praxis med kristendomen, vilket speglar hur religiösa avgränsningar i Sydafrika ofta är suddiga.

Respekten för tidigare generationer och nuvarande äldre spelar en viktig roll i de flesta traditionella afrikanska religioner och många människor tenderar att upprätthålla sin spirituella förbindelse och relation med sina förfäder genom olika aktiviteter bland annat genom bön och offer.

AR/ATR utgör på så sätt ett historiskt ursprungligt religiöst system i Afrika samtidigt som även Judendom, Kristendom, Islam och senare hinduismen och andra trosriktningar också funnit vägar in i afrikanskt samhällsliv. Statistiskt sett har AR/ATR minskat nominellt sett, i relation till övriga religioner samtidigt som människorna fortsätter att påverkas av och uppskattar AR/ATR i livet, oavsett om de erkänner det eller inte.

Samhällsgemenskapen är själva kärnan i hur AR/ATR uttrycks. Integriteten i samhället upprätthålls av en gemensam förståelse av dess moraliska och etiska värden. Dessa inkluderar bland annat förståelsen av att se livet som en gåva till det gemensamma samhället, vilket innebär att varje medlem i samhället är ansvarig för andra personer och skyldig att sörja deras välfärd. Det är denna mening av gemenskap som gör det möjligt för anhängare av ATR/AR att ta hand om de behövande och utsatta, om änkorna, de föräldralösa barnen och de gamla.

Ansvar för vars och ens beteende, både privat och offentligt, regleras av gemenskapens värdegrund. Allt som har med det dagliga livet och samhällets välbefinnande att göra, som t. ex att föda ett barn och att namnge det, att plantera, beskära eller såga ned ett träd, allt och alla omfattas av religionen.

Tarald Rasmussen & Einar Thomassen skriver att ”religion är inte bara lärosatser” vilket också bekräftas av litteraturen som pekar på att AR/ATR bygger på muntliga traditioner, vilket innebär att de grundläggande värdena och livsstilen överförs från äldre till yngre generation. Dessa traditioner är inte religiösa principer, utan delar av en kulturell

identitet som vidarebefordras genom berättelser och myter. Traditionerna går i arv från generation till generation. På så sätt går det att se att i det nya Sydafrika används religion och spiritualitet för att skapa större förståelse och harmoni snarare än för att dela människor som gjordes tidigare.⁸⁵

2.2.4 Vad tror följarna av AR/ATR på?

Religionen i de flesta afrikanska samhällen stöder och bygger en moralisk ordning. Den skapar en känsla av säkerhet och ordning i samhället. Gemenskapen består av människor som minns och delar samma traditioner och en individ existerar endast inom samhället och en separation från denna gemenskap är ibland värre än döden.

En troendes familj har fortfarande inflytande över honom eller henne även om de bor långt borta och inom religionen tror man på förekomsten av olika slag av onda andar som påverkar människors liv på många sätt vilket gör att i den traditionella afrikanska religionen finns healers/sangomas som kan förhandla och argumentera med de levande döda.⁸⁶

Healers/Sangomas är personer som utför ritualer för att hela och bota olika sjukdomar och ge andlig rådgivning. Dessa personer är också avgörande för gemenskapens andliga och religiösa överlevnad. Dessa personer genomgår en strikt utbildning och lär sig av och genom traditionen olika rituella färdigheter, hur man använder örter för att läka sår, hur man botar sjukdomar och hur man kan finna föremål som försvunnit.⁸⁷ AR/ATR sammanfattas som en samhällsgemenskap som bygger och tror på anfäder dyrkan och utövar Ubuntu.

Ubuntu är, enligt Tutu och Mungi Ngomane, konsten att leva tillsammans och detta visar sig i att man behandlar sina medmänniskor vänligt och med respekt, visar omsorg för andra och arbetar för gemenskapens bästa, att man fokuserar på familjen och speciella händelser i människors liv som barns födelse, initiering, bröllop och död (begravningar) och att man har speciella offer för speciella evenemang och för att hedra förfädernas andar.⁸⁸

⁸⁵ Rasmussen & Thomassen 2007: 91.

⁸⁶ Hayes 1995.

⁸⁷ Healers & Sangomas <https://www.sangoma.info/>

⁸⁸ Tutu. Ubuntu Theology 2015. Ngomane 2019.

Enligt Stephen Hayes tror de flesta afrikaner idag att trolldom kan orsaka ovanliga fenomen som olyckor, konflikter, död, fattigdom, sjukdom och misslyckande. Den uppfattning människor har om trolldom får dem att frukta, hata och vilja eliminera de som misstänks eller anklagas för att utöva eller sprida trolldom. Hayes konstaterar att mellan 1994 och 1996 dödades hundratals människor norra provinsen i Sydafrika efter att ha anklagats för trolldom. Hayes framhåller också att tron på, och utövandet av, trolldom har påverkat och påverkar, det sociala, ekonomiska, politiska livet och även den andliga utvecklingen och kristendomen verkar inte erbjuda någon varaktig lösning på tron på dessa trolldoms krafter och menar att missionärerna övertalade afrikanerna att tro på kristendomens budskap utan att först på ett adekvat sätt ha förklarat orsakerna till mystiska händelser som dödsfall, olyckor, fattigdomsförlust, sjukdom och misslyckande.⁸⁹

2.2.5 Afrikansk teologi

Det pågår en dialog inom området afrikansk teologi och frågan är om den skall kallas afrikansk kristen teologi eller afrikansk teologi och hur den relaterar till den afrikanska kulturen? Humphrey Waweru menar att svaret beror på frågeställarens position. Det som är viktigt, menar Waweru, är den dialog som pågår mellan Bibeln och den afrikanska kulturen.⁹⁰ Ett antal teologer hävdar idag att afrikansk teologi har många prioriteringar och dessa inkluderar att ge en tydlig och omfattande dialog mellan afrikansk kultur och Bibeln i förhållande till den afrikanska tron. De hävdar att Bibeln också har översatts till lokala språk för att göra det möjligt för de afrikanska kulturen att förstås på sätt som de relaterar till skrifterna. Å andra sidan har andra prioriterat definitionen av afrikansk teologi så att de kan hantera den ur sitt perspektiv av afrikanska traditionella religioner. Andra vill också prioritera afrikansk teologi som en återspeglning av praxis för kristen tro inom en relativt berövad gemenskap.

Maluleke beskriver Afrika som en stor och mångsidig kontinent med många olika i religioner, kristna bekännelser, språk, kulturer och med det vill hon understryka att varken kontexten eller teologin är statisk och att det sker en progression hela tiden.

⁸⁹ Hayes 1995.

⁹⁰ Waweru 2018: 214 – 215.

Afrikansk teologi bygger på en historia av ett motståndskraftigt folk som hämmats av slaveri, kolonialism, fattigdom, inre konflikter och av globala ekonomiska krafter. Dessa erfarenheter har på många sätt definierat Afrikas historia och fortsätter att forma dess teologier.⁹¹

I diskussionen om afrikansk teologi är och blir den första frågan om det finns något som kan betraktas och kallas afrikansk teologi och om det går att forma en gemensam teologisk grund utifrån en afrikansk kontext? Vem formar den i så fall och utifrån vilka premisser? I Ford et al, 2012 diskuteras frågor om svart teologi och avsnittet inleds med orden ”Afrika är en vidsträckt kontinent och teologierna varierar stort”.⁹² Av litteraturen framgår att det förekommer en debatt bland teologer om förhållandet mellan ”afrikansk teologi” och ”svart teologi”.

Ford med flera menar att forskning kring och om sydafrikansk teologi har tenderat att fokusera på befrielse från rasism och politiskt och ekonomiskt förtryck, vilken har starka kopplingar till svart teologi. samtidigt som andra delar av forskningen fokuserat på inkulturation, omvandlingen mellan den kristna traditionen och afrikansk inhemsk religion och kultur, med fokus på att översätta budskapet i evangeliet till termer som är lämpade för olika inhemska kulturer och en mer öppen interaktion mellan kristendomen och inhemska religioner. Ford med flera antyder att det finns även forskare som försöker sträcka förbi befrielsemodellerna och inkulturationsmodellerna och som frågar sig vad teologin kan bidra till i andra utmanande frågor såsom demokrati, mänskliga rättigheter, lagstiftning, ekonomier och nationsbyggande.⁹³

Horn skriver ”att ingen teologi utvecklas i ett vakuum utan att den alltid påverkas av flera andra teologier eller rörelser”.⁹⁴ Mbiti definierar därför helt enkelt afrikansk teologi som den teologiska reflektionen av afrikanska kristna.⁹⁵ Samtidigt framhåller Johana Kariuku-Gitau att när en afrikansk kristen teologi formas är begreppet andlig makt en viktig fråga och menar att när vi pratar om andlig kraft (ibland kallad mystisk

⁹¹ Maluleke 2020: 26–39.

⁹² Ford et al. 2012: 294.

⁹³ Ford et al, 2012: 294 - 302.

⁹⁴ Horn 1989: 1.

⁹⁵ Mbiti 1986: 164.

kraft) hänvisar vi till förmågan att utföra vissa handlingar som ligger utanför en normal människas räckvidd i den naturliga miljön av vetenskapliga förklaringar. Kariuku-Gitau menar att dessa handlingar kan bara förklaras i termer av det övernaturliga.⁹⁶

Kwame Bediako som diskuterar den afrikanska teologins kontext och vad uppgiften är eller bör vara för afrikansk kristen teologi och menar i sin analys att sammanhanget och utvecklingen av en afrikansk teologisk tanke, ur vilket afrikansk teologi vuxit fram är dubbelt.

Bediako anser också att kampen för den sociala och politiska omvandling av villkoren för ojämlikhet och förtryck i Sydafrika drev fram och gav upphov till ”svart teologi”, som i hans ögon är en teologi för befrielse i afrikansk miljö. Medan å andra sidan de teologiska utforskningarna av urbefolkningens kulturer hos de afrikanska folken gav upphov till en annan teologisk sträng betecknad som ”afrikansk teologi”. Vidare hävdar Bediako att ”svart teologi” och att ”afrikansk teologi” inte utesluter varandra, vad han menar och medger är att de inte är samma sak. Bediakos differentiering tjänar till att utmana den tendens som kan finnas att felaktigt anta att den afrikanska teologiska strävan är en och samma sak som med den liberationistiska svarta teologin.⁹⁷

När Mbiti diskuterar afrikansk teologi hävdar han att de kristna i Afrika har en tro men inte en teologi.⁹⁸ Därför är det inte heller förvånansvärt att andra forskare talar om att det pågår ett antal processer för forma något som skulle kunna kallas en gemensam afrikansk teologi som skulle kunna omfamnas av landets olika kristna kyrkor, samfund och trosriktningar.⁹⁹

I litteraturen finns också en bild av att man är överens i stora drag om att en sådan teologi bör eller skall formas utifrån den afrikanska kontexten, och att den skall stå fritt och fri från olika västerländska direktiv eller begränsande ramar vilket hävdas av en rad forskare.¹⁰⁰

I fråga om att skapa afrikansk kristen teologi menar Samuel Kunhiyop att de flesta Afrikas kristna är teologiskt konservativa och att de beskriver ofta sig själva som

⁹⁶ Kariuku-Gitau i Reed 2018: 19.

⁹⁷ Bediako i Ford 1997: 426 - 443.

⁹⁸ Mbiti 1991: 6.

⁹⁹ Mashau & Fredricks 2008; McGlory 2016; Tiénou 1990; West 2008; Christopher Magezi & Igba 2018.

¹⁰⁰ Kunhiyop 2008, 2012; Bediako 1992; Orobator, 2009; Katongole 2017.

evangeliska. Samtidigt är afrikanska teologer tveksamma till att forma en afrikansk teologi då utvecklingen av afrikansk kristen teologi i århundraden kontrollerats av västvärlden. Teologi, menar Kunhiyop, handlar om hur vi, afrikanerna, förstår Gud och hans uppenbarelse för hans skapelse.¹⁰¹

2.3 Inhemska afrikanska oberoende kyrkor

2.3.1 Afrikas religiösa landskap – missionsrörelsen

Kristendomen är idag spridd över hela den afrikanska kontinenten, från Kapstaden till Kairo och från Dakar till Dar es Salam. Över den vidsträckta kontinenten kan man se kristendomens påverkan och i en kommentar som gjordes till en undersökning genomförd av Gordon-Conwell Theological Seminary om kristendomens utveckling på den afrikanska kontinenten och som redovisades i mars 2020 redovisas de demografiska förändringar som skett i demografin under 1900-talet.

Dr. Gina Zurlo, vid Gordon-Conwell och menar att det är diskutabelt om Södra Afrika är världskristendomens nya centrum och ifrågasätter om det finns ett sådant. Icke desto mindre menar Zurlo, att fakta är fakta och pekar på att kristendomen växte kraftigt i Afrika under 1900-talet, från endast 9% kristna 1900 till nästan 50% kristna 2020. Denna förändring av den religiösa demografin under 1900-talet är enligt Zurlo den mest dramatiska förändringen någonstans i världen. Men påpekar att det är viktigt att komma ihåg att Afrikas allmänna befolkning växte enormt under 1900-talet och att befolkningen förväntas växa till över 2,5 miljarder år 2050. Zurlo hänvisar också till att kristendomen inte har en monolitisk närvaro i Afrika och att det inte är bara de fyra stora religiösa traditionerna, katoliker, oberoende, ortodoxa och protestanter som finns på kontinenten utan tusentals andra församlingar har vuxit upp i den afrikanska myllan, varav de flesta är oberoende och de mest varierande och snabbast växande rörelserna inom kristendomen.¹⁰²

Forskning visar också på ett allt större engagemang i globala kristna forum både inom och över gränserna mellan olika kyrkor och kristna organisationer i Afrika och i västvärlden. Forskarna menar dock att nya spänningsfält uppstår många svåra frågor

¹⁰¹ Kunhiyop 2012: 18 – 19.

¹⁰² Gordon - Conwell (2020) African Christianity.

finns att besvara, bl. a rättviseaspekten om hur de kristnas resurser skiftar. Med en ökad medvetenhet ökar tillväxten av kristendomen i regionen, därför förbiser många den kritiska verkligheten som kristna möter. Forskare vid Gordon Conwell Theological Seminary ställer sig också frågan vad det betyder att vara en del av en global kristen familj då det är så stora skillnader mellan nord och syd och menar att fråga är viktig för 2000-talets kyrka och som måste tas upp av både kristna i norr och söder.

Med de beräkningar som gjordes i samband med General Household Survey 2013 (GHS2013) anses Sydafrikas religiösa landskap domineras av kristendomen då 85,6 % av befolkningen tillhör, bekänner, sig till den. Av den återstående befolkningen identifierades 5 % tillhöra traditionella afrikanska religioner, 2 % muslimer, 1 % hinduer och 0.2 % judar. 0.2 % anser sig vara ateister eller agnostiker och 5,5 % svarade ”ingen särskild tillhörighet” och 1,6 % angav inget svar alls. GHS2013, bekräftar på så sätt att Sydafrika har ett vidsträckt religiöst landskap.¹⁰³

2.3.2 Inhemskas afrikanska oberoende kyrkor (AIC)

Begreppet African Independent Churches (AIC) myntades av missionsforskaren Harold W. Turner. Turner ägnade största delen av sitt liv till att forska om och dokumentera nya religiösa rörelser bland olika grupper av ursprungsbefolkningar på den afrikanska kontinenten. Turner använder begreppet första gången i sin doktorsavhandling *History of an African Independent Church*.¹⁰⁴

Det finns en mängd olika överlappande termer för dessa AIC-kyrkor, Afrikanska Fristående Kyrkor, Afrikanska Inhemskas Kyrkor och Afrikanska Instiftade Kyrkor. Förkortningen AIC täcker dem alla. Skillnaderna i namn motsvarar den aspekt som en forskare vill understryka och påpeka att AIC:er uppvisar afrikanska kulturformer, beskriver dem som inhemska (afrikanska), indiska och så vidare. Dessa villkor har i stort sett ålagts sådana grupper och kanske inte som de skulle beskriva sig själva. AIC-kyrkorna finns över hela den afrikanska kontinenten. AIC-kyrkorna är särskilt väl dokumenterade i södra Afrika och Västafrika.

¹⁰³ General Household Survey 2013.

¹⁰⁴ Turner 1967.

Historieskrivningen kring AIC-kyrkorna påbörjas tidigt 1800-tal¹⁰⁵ då några av de grenar som bröts av från en av de nordamerikanska Pentekostala grupperna, the Christian Catholic Apostolic Church in Zion, som menade sig ha kommit för att befria afrikanerna från den traditionella religionen och som snart lockade flera tusen zulu-anhängare. Men de framväxande afrikanska kyrkorna skiljde sig, övergav, den amerikanska rörelsen på grund av den rasism som de upplevde.

John de Gruchy beskriver AIC-kyrkornas medlemmar som en stor del fattiga människor som har en lång historia av att vara berövade sina medborgerliga rättigheter och som upplevt olika former av lidande och förtryck av på varandra följande vita regeringar.¹⁰⁶ Den Sydafrikanska regeringen uppmuntrade tillväxten av AIC-rörelserna då de såg dessa som en del av sin politik för apartheid, och ZCC, den största AIC-kyrkan i Sydafrika, anklagades för att stödja regimen, även om det finns bevis för att dess medlemmar inte gjorde det. ZCC-kyrkans ledare beskrivs som ”Mosesfigurer” efter förebilden av Moses förde sitt folk ut ur slaveri, sjukdom, förtryck, fattigdom och onda andar och in i det utlovade landet.¹⁰⁷

Inom religionsforskningen har man försökt att gruppera rörelserna efter gemensamma egenskaper, men meningsskiljaktigheter har uppstått om vilka egenskaper som är mest betydelsefulla och vilken taxonomi som är mest exakt. Även om det är möjligt att skilja grupper av församlingar med gemensamma särdrag, finns det också mycket överlappning, med vissa valörer som delar egenskaperna hos två eller flera grupper.

AIC-kyrkorna är idag den snabbast växande kristna gemenskapen i Afrika och det beräknas att det finns tusentals afrikanska initierade kyrkor, och enligt en obekräftad uppgift mer än 10 000 i Sydafrika, där var och en har sina egen förkunnelse och särart. Anledningen till att människor sökte sig till dessa kyrkor och som skapade den stora tillväxten anses vara att AIC-kyrkornas mål var och är att föra afrikaner till Kristus genom en förkunnelse som var anpassad och kunde förstås av afrikaner och som presenterar ett mera relevant budskap och som möter och uppfyller de politiska,

¹⁰⁵ Kombo 2001: 1.

¹⁰⁶ de Gruchy 2005.

¹⁰⁷ Anderson 2010: 105 – 106.

pedagogiska, emotionella och andliga behov som de inte ansåg sig få tillgodosedda i missionskyrkorna.

2.3.3 Zion-kyrkor - Zion Christian Church (ZCC)

I den västerländska historieskrivningen anses ZCC-kyrkorna på den afrikanska kontinenten spåra sitt ursprung till den kyrka som grundades av John Alexander Dowie i det som kom att kallas Zion City, nära Chicago i USA. Idag finns ZCC-kyrkor främst i södra Afrika beroende på att det ifrån början av 1900-talet kom missionärer från Zion-city i USA till Sydafrika. Dessa missionärer grundade församlingar där de predikade och betonade gudomligt helande, att medlemmarna skulle avstå vissa maträtter, tex. fläsk, och att vara klädda i vita kläder när de firade gudstjänst.

Idag är ZCC-kyrkorna inom AIC-kyrkorna den största kristna kyrkogrupperingen i Sydafrika enligt GHS2013.¹⁰⁸ Dessa består av flera kyrkor och underavdelningar som är rituellt och språkligt olika. De är alla förenade av det faktum att de etablerades på afrikanskt initiativ snarare än av utländska missionärer. AIC-kyrkorna integrerar ofta öppet olika aspekter som förknippas med anfäders tro och traditionella afrikanska religioner med kristen praxis och lägger tonvikt på det som rör fysiskt och andligt helande. Enligt GHS2013, beräknar man ett medlemstal på mellan 8 och 10 miljoner.¹⁰⁹ Cabrita redogör i sin bok *The Peoples Zion* för historien om södra Afrikas största och kanske mest populära religiösa rörelse, Zionismen, och hävdar att den har sina rötter i ”Zion City”, en utopisk gemenskap som grundades strax norr om Chicago år 1900.¹¹⁰

Cabrita beskriver hur rörelsens predikanter samlade tiotusentals marginaliserade amerikaner från olika raser och samhällsklasser när predikade helande genom tro och bön. Kyrkan skickade missionärer utomlands, särskilt till södra Afrika, där missionärernas förkunnelse attraherade både den vita och den svarta urbana arbetarklassen.

Zionismen spreds i hela södra Afrika av dessa missionärer speciellt bland vita och svarta arbetare som sökte sig till trakterna kring Johannesburg för att gräva efter och bli rika på guld. Liksom i Chicago hoppades dessa tidiga svarta troende på gudomligt ingripande i sjukdomssituationer samtidigt som de trodde på ett ”färgblindt” samhälle där

¹⁰⁸ GHS2013.

¹⁰⁹ Cabrita 2018.

¹¹⁰ Cabrita 2018 4 – 5.

de skulle få uppleva att de hade samma människovärde och status som de vita i deras demoraliserande, sociala och ekonomiska omständigheter.

De svarta Zionisterna behöll många av de ursprungliga traditionerna samtidigt som de delade upp sig i flera olika församlingar/kyrkor, även om orsaken till detta var mer den snabba tillväxten av rörelsen än splittringar. En splittring i den sionistiska rörelsen i USA innebar att få missionärer efter 1908 kom till södra Afrika. Rörelsen i södra Afrika och dess tillväxt anses vara resultatet av svart ledarskap och deras initiativ. Eftersom tiden gick började olika grupper att blanda traditionell afrikansk tro, såsom anfäders vördnad, med kristen lära. Många sionister betonar helande genom tro och gudomliga uppenbarelser, och i många församlingar anses dess ledare vara profeter.

Trots den segregering som först skedde och senare införandet av apartheid bildade svarta och vita Zionister specifika kosmopolitiska samhällen som kom att spela nyckelroller och ha betydelse för och i omarbetningen och utvecklingen av raspolitiken i det moderna södra Afrika. Cabrita redogör också för hur Zionister på vardera sidan av Atlanten använde de demokratiska resurserna för en evangelisk kristendom för att få fram en plats för tillhörighet i snabbt föränderliga samhällen. Genom att göra detta åberopade de inget mindre än Guds rike. Idag är antalet Zionister i USA litet, medan det enligt Cabrita finns tusentals oberoende Zion-kyrkor i Sydafrika med miljontals medlemmar.¹¹¹

ZCC-kyrkorna kallas ofta "Zion-church" eller "Zion-city". I kyrkorna utövar man förutom gudstjänsterna dop genom nedsänkning, har bön för sjuka i tron på gudomligt läkande/helande och uppmanar medlemmarna att avstå från användning av medicin eller läkare, medlemmarna uppmanas till att be om gåvan att profetera och gåvan att tala i tungor (tungomålstal) och att inte använda alkohol eller tobak. Tron på Gud är den viktigaste markören för AIC-identiteten. Vanligtvis hålls en gemensam gudstjänst per vecka, antingen på lördag eller söndag, som äger rum utomhus under ett stort träd för skugga och varar från tidig morgon till sent på eftermiddagen. När man samlas till gudstjänst är målet att ha en gemensam upplevelse. Gudstjänsten inramas av musik, sång och dans ackompanjerad av trummor, skullror och trumpeter; innerlig bön; och

¹¹¹ Cabrita 2018: 2.

exorcism. Efter den gemensamma bibelläsningen följer ofta en lång predikan av någon en av de ledande manliga predikanterna; efter predikan ges tillfälle till personliga vittnesbörd, som kan vara av kvinnor; profetiska budskap till enskilda medlemmar i församlingen och handpåläggning och bön för helande. I Sydafrika består AIC-kyrkorna till stor del av fattiga människor som har haft en lång historia av att vara berövade sina medborgerliga rättigheter och som har upplevt olika former av lidande och förtryck av på varandra följande vita regeringar.

3. DEN PENTEKOSTALA RÖRELSEN/TROSRÖRELSEN

3.1 Inledning

Den Pentekostala rörelsen är idag världsvid och historieskrivningen om dess framväxt är omfattande. Beroende på vem som skriver och utifrån dennes position eller känedom/erfarenhet färgas skrivningen. Den bild av som getts av framväxten har under flera år präglats av ett amerikanskt perspektiv men allt eftersom fokus på den kristna kyrkan och den Pentekostala rörelsen ändrats riktas nu fokus mot södra halvklotet, Asien, Afrika och Latinamerika vilket ger en annan bild av utvecklingen. Namnet fick rörelsen av media under dess första frambrytningstid på tidigt 1900-tal. Detta med hänvisning till rörelsens betoning av händelserna på den första pingstdagen, då lärjungarna enligt Apostlagärningarna för första gången fylldes av den Helige Ande och då blev frimodiga, profeterade på olika tungomål och lät underverk ske.

Termen "Pentekost" kommer från det grekiska ordet för den judiska veckohögtiden, vilken benämndes "den femtionde dagen". Veckohögtiden var den skördefest som inföll den femtionde dagen efter påsk och som firades till minne av att Mose mottagit lagen som gavs till Israels barn på Sinai berg. Det är den dag som Apostlagärningarnas författare i kap. 2 beskriver med orden "Då hördes plötsligt från himlen ett dån som av en stormvind, och det fyllde hela huset där de satt. De såg hur tungor som av eld fördelade sig och stannade på var och en av dem. Alla fylldes av helig ande och började tala andra tungomål, med de ord som anden ingav dem." Den Pentekostala rörelsen har sedan dess begynnelse relaterat sitt namn till denna upplevelse. Pentekostalerna tror att den Helige Ande och Andens gåvor inte bara var tillgängliga för alla som trodde på Jesus då utan också är till och finns för alla som tror på honom nu.

3.1.2 Historisk bakgrund – den första vågen av Pentekostalism

Den Pentekostala rörelsens historiska ursprung spåras till Amerika som i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet befann sig i en period av social förändring och andlig osäkerhet. Vad som egentligen var den utlösande faktorn är enligt Corten och Marshall-Fratani svårt att avgöra.¹¹²

¹¹² Corten & Marshall-Fratani 2001:1

Det finns olika teorier kring varför det skedde vid denna tidpunkt och Robert Gromacki föreslår i sitt arbete att det var nedbrytningen av en stark ortodoxi efter inbördeskriget som ledde till dess uppkomst samtidigt som den industriella revolutionen pågick vilket skapade en moralisk korrupktion och oro på många arbetsplatser.¹¹³

Hollenweger framhåller den afro-amerikanska kulturen och religionen som en av huvudorsakerna och en av nyckel-personerna i detta är William Joseph Seymour (1870–1922). Seymours föräldrar var tidigare slavar från Centerville, Louisiana, och växte upp i en romersk-katolsk familj. Seymour påverkades starkt av Charles Fox Parham's (1873–1929) förkunnelse men kommer senare att skiljas från honom då Parham utvecklade en alltmer rasistisk och sekterisk teologi. Hollenweger beskriver det som en tid då praktiskt taget alla vita kristna i USA var öppna rasister. Hollenweger konstaterar dock att den Pentekostala rörelsens vittnesbörd om gemenskap över rasgränserna inte varade så länge utan rörelsen blev lika segregerad som resten av kristendomen i USA.¹¹⁴

I april 1906 anses den Pentekostala rörelsen ha startat i det gamla nedlagda Metodist-kapellet vid 312 Azusa Street i Los Angeles, under Seymors ledning och som sedan spred sig utöver världen till andra länder.¹¹⁵ Det som startade som en liten bönegrupp har, som Harvey Cox skriver, bringat hopp till de utstötta och sedan vuxit till att bli en av de största religiösa grupperna i världen.¹¹⁶

Det var emellertid Charles Fox Parham, (1873 – 1929) som först formulerade den doktrin som den blir avgörande för den Pentekostala rörelsen; han blir därför oftast betraktad som den Pentekostala rörelsens grundare. Parham slår fast att tungomålstal är det bibliska beviset på att en person upplevt ett dop i Den Helige Ande. Han menade att tungomålstalet var en övernaturlig gåva till mänskligheten för att kunna sprida evangeliet över världen och att gåvan att tala andra tungomål var avsedd för de som planerade att åka ut på olika missionsuppdrag. Parham menade också att för att evangelisera behövde de inte studera eller ha några kunskaper i något främmande språk eftersom de skulle kunna undervisa genom det språk de fått som gåva genom dopet i den Helige Ande.

¹¹³ Gromacki 1986:24

¹¹⁴ Hollenweger 1997: 20 – 24.

¹¹⁵ Anderson 2004; Davies & Conway 2008; Musoni 2013.

¹¹⁶ Cox 1996: 16.

För människorna som kom till tro och engagerade sig i den nya väckelserörelsen blev det angeläget och viktigt att börja evangelisera och berätta om sin nyvunna tro samtidigt som de också skulle engagera sig i socialt arbete och inte skulle ta hänsyn till hudfärg är nationellt ursprung. Detta innebar att grupper av människor reste till andra länder, även om de inte kunde det nya landets språk eller kände dess kultur och traditioner för att sprida evangeliet. Andersson poängterar att dessa två drag sedan följt med rörelsen genom åren och idag tar sig uttryck i olika projekt där församlingar och grupper arbetar med skolor, hälso- och sjukvård.¹¹⁷

De mest utmärkande dragen för den Pentekostala rörelsen är, enligt William Kay, att de betonar den personliga omvändelsen som en nödvändighet för frälsning och att personen sedan är/blir döpt. Dopakten benämns som baptistiskt troendedop, omvändensedop eller vuxendop. Rörelsens lära utgår ifrån en helgelselära som bygger på att personen överlåter sitt liv till Jesus/Gud.

Att vara andedöpt, innebär att en person har gjort en personlig upplevelse av Den Helige Ande i sitt liv och att då också ha fått del av tungomålstalets gåva vilken är en särskild upplevelse som starkt betonas och ses som ett viktigt tecken på personens omvändelse.

I rörelsen finns också en stark betoning på att äga någon av de andliga nådegåvorna, vilket är övernaturliga förmågor som Den Helige Ande ger till vanliga kristna. Rörelsens har en bibelsyn som är bibeltrogen/traditionell och bygger på en konservativ hermeneutik, ibland även betecknad som fundamentalistisk. Enligt Pentekostal hermeneutik kan Den Helige Ande förmedla djupare innebörd i olika bibeltexter och har en stark tonvikt på eskatologi att vi som människorna lever i den yttersta/sista tiden. Den icke-hierarkiska ämbetssyn som finns i rörelsen innebär att en person som har en/sin församlings förtroende kan predika och leda gudstjänster. Inom rörelsen finns olika fromhetsideal vilka kan variera mellan olika länder.¹¹⁸

¹¹⁷ Anderson 2014: 279.

¹¹⁸ Kay 2011:3 – 16.

3.1.3 Typologier

Rörelsen är så mångsidig att det ofta är svårt att samla alla grupper inom ett land under en beteckning. I diskussionen om den Pentekostala rörelsen är det viktigt att veta att den består av ett kluster av begrepp och organisationer som inte nödvändigtvis relaterar formellt till varandra, och enligt Lindhardt är det i stort sett omöjligt att göra en samlad beskrivning.¹¹⁹ Lindhardt som i sin bok gör en presentation av rörelsen i Afrika menar ändå att den beskrivning som görs av Andersson är den som är mest användbar och relevant. Andersson delar in rörelsen i fyra bredare grupper som inom sig också överlappar varandra och har undergrupper. De fyra grupperna är enligt Anderssons typologi:

- (1) Den *klassiska Pentekostala* rörelsen med ursprung i början av 1890/1900-talet.
- (2) De *oberoende Pentekostala kyrkorna* från samma tid, särskilt de i Afrika och Asien.
- (3) *Karismatiker* som hör till äldre kyrkor inom andra samfund från 1960-talet och framåt, där de romersk-katolska till antalet beräknas vara lika många som hela den klassiska Pentekostala gruppen.
- (4) *Oberoende karismatiska kyrkor och "Neo-Karismatiska"* från mitten av 1970-talet som har en tydlig framgångsteologi i sin förkunnelse och är de mest kontroversiella i ett globalt perspektiv.¹²⁰

Den framväxande rörelsen i Sydafrika benämns i litteraturen omväxlande med en rad olika begrepp som Pentekostal, Neo-Pentekostal/Karismatisk, Prosperity movement, Prophetic Pentecostal.

3.1.4 Pentekostal teologi

Inom den Pentekostala rörelsen har det aldrig funnits någon gemensam teologisk grundsyn utan snarare är det så att varje pastor, eller församling/kyrka, har sin specifika teologiska profil och utifrån denna formar och sin verksamhet. När Kay definierar dess teologi gör han det med en uppdelning på tre nivåer där den första nivån beskrivs som

¹¹⁹ Lindhardt 2014: 67.

¹²⁰ Andersson 2010:17 - 20; Lindhardt 2014: 67 – 69.

vanlig vardagsteologi, en teologi som bärs av män, kvinnor och barn som besöker gudstjänster och samlingar. Denna teologi är, enligt Kay osystematisk, personlig och praktisk, en vardags teologi som byggts upp utan formell teologisk utbildning utan som formats av personlig bibelläsning, pastoreernas förkunnelse och religiösa upplevelser. Nästa nivå är en teologi för pastorer som har erhållit viss utbildning, och ytterligare en teologisk nivå är för dem som arbetar i utbildningsinstitutioner och vars orientering sannolikt är av akademisk, teknisk, professionell karaktär och är mera abstrakt.

De tre nivåerna, representerade av personen i bänken, pastorn och den akademiskt bildade teologen är, enligt Kay inte nödvändigtvis i konflikt med varandra utan de kan vara identiska, genom att den akademiska versionen bara uttrycker sig på ett mer sofistikerat sätt än vad pastorer och medlemmar gör. Ändå, menar Kay, kommer den akademiskt utbildade teologen att, i viss utsträckning, sannolikt att ha en större förståelse för det historiska ursprunget och utvecklingen av den teologiska positionen som de innehar om de har rest eller läst och rent allmänt skaffat sig en egen djupare förståelse för den kulturella mångfalden som formar Pentekostal tro i olika delar av världen.¹²¹

3.2 Tidigare väckelser

Anderson skriver "det fanns också väckelser med karismatiska fenomen i Asien, Afrika och Latinamerika som inte var direkt relaterade till händelserna i Nordamerika." Några av dessa inträffade före Azusa Street och han menar att dessa väckelser har varit viktiga på olika sätt: (1) dessa bidrog till bildandet av självständig pentekostalism i respektive länder, och (2) bidrog även till en förväntan om en stor pentekostal väckelse över hela världen, eftersom rapporter spreds över den evangeliska världen.¹²²

Den walesiska väckelsen (1904 - 1905) betecknas som kanske den viktigaste väckelsen före Azusa Street-väckelsen då den skapade förväntningarna på ett stort väckelseutbrott, även kallad "latter-rain-rörelsen".

1905 började en väckelse i Mukti i östra Indien som också spred sig till Gujarat 1906. I dessa väckelser upplevde människor tungotal. Dessa väckelser sammanfaller

¹²¹ Kay, 2011:157

¹²² Anderson 2004: 35

med väckelsen på Azusa Street, men anses inte ha påverkat den. Denna väckelse resulterade senare i flera väckelser i Korea och som sedan blivit den koreanska pentekostalismen. Den första väckelserörelsen i Korea började på missionärsfältet i Wonsan 1903 och leddes av metodistiska missionärer. Därefter har flera större väckelser uppstått bl.a. i Pyongyang 1907 som resultat av att nyheterna om väckelser i Wales och Indien blev kända. Dessa har sedan gett upphov till ytterligare andra väckelser i Korea och skapat den "väckelsens vind som präglar protestantiska kyrkor i Korea idag."¹²³

Även på den Afrika kontinenten uppstod väckelser genom den omfattande missionsverksamhet som startade under 1800-talet. Många av dessa skapade karismatiska väckelser bland afrikanerna, ur vilka AIC-kyrkorna växte fram. Många av dessa kyrkor betraktas idag som Pentekostala även om deras första väckelser föregick Azusa Street-väckelsen.

Sedan de första väckelsevindarna började blåsa över världen har världen förändrats, så också den kristna kyrkan. Tyngdpunkten för den kristna kyrkans uppdrag har förändrats och förflyttats till södra halvklotet. Wagner beskriver väckelserörelsens utveckling som vågrörelser där den Pentekostala rörelsens utveckling jämförs med dessa vågrörelser och där händelserna på Azusa Street kan betecknas som den första vågen.¹²⁴

3.3 Vågor av väckelse

Den första vågen betecknar således den våg som ledde fram till att den klassiska Pentekostala rörelsen bildades vid Azusa Street i Los Angeles 1906.

Den andra vågen refererar till den karismatiska rörelsen, som startade efter andra världskriget. Den kallas också den "karismatiska vågen". Denna våg betonade den Helige Andes utgjutelse, tecken och under. Tungomålstalandet och de andliga gåvorna som under större delen av 1900-talet associerades med den Pentekostala rörelsen men spred sig nu bland de historiska traditionella kyrkorna (med historiska, traditionella kyrkor avses de katolska, ortodoxa, anglikanska och lutherska kyrkorna) som ansåg att de andliga gåvorna endast varit tillgängliga för de första kristna och som sedan skall ha

¹²³ Anderson 2004: 37.

¹²⁴ Wagner, 1988

upphört och som nu, enligt deras officiella uppfattning bara gavs till människor genom sakramenten och som administrerades av historiska traditionella kyrkorna.

Vinson Synan kommenterar detta och skriver att det under många år inträffat att predikanter och lekmän i de traditionella kyrkorna upplevt de andliga nådegåvorna men tvingats till tystnad för att inte bli utestängda från sina kyrkor.¹²⁵

För att söka rötterna till det som skulle komma att benämnas den tredje vågen som måste man söka i ett antal andra religiösa rörelser historia, rörelser som var verksamma mitten av 1800-talet. Bland dessa finns Latter Rain-rörelsen, New Thought-rörelsen, Healingrörelsen, Higher Life Movement.¹²⁶ Rörelserna var till stor del verksamma under samma tidsperiod med ledargestalter som formade sina egna lärosatser, men som också ofta påverkade av varandra. I flera fall är rörelsernas lärosatser näst intill likalydande med endast små skillnader i ordval och formulering av texterna. Den Neo-Pentekostala/Rörelsen ser sig själv som en del av den större Pentekostala traditionen och Ron Steel ser Word of Faith-rörelsens uppdrag som ett viktigt inslag i restaurering av den klassiska Pentekostala undervisningen.¹²⁷

Den tredje vågen anses ha startat under mitten av 1970 - 1990-talet och benämns ofta också som den neo-Pentekostala vågen eller neo-Karismatiska vågen där det går att se en förändring i den teologiska övertygelsen. Den tredje vågen var/är inriktad på förnyelse av de andliga gåvorna. För sammanhanget är det viktigt att veta att pentekostalismen är ett uttryck för ortodox kristendom, som betonar den Helige Ande i tro och praktik.

När litteraturen beskriver den historiska framväxten av den tredje vågen visar den på att den har sitt ursprung i den klassiska Pentekostala rörelsen och att Evangelisten Essek W. Kenyon anses av många vara grundaren. Kenyon var från början pastor inom Metodistkyrkan men lämnade denna, för att övergå till den Pentekostala rörelsen. Forskare är däremot oense om huruvida Kenyon var påverkad av New Thought-rörelsen som var/är ett trossystem som framhåller och predikar att Gud ger hälsa och framgång.¹²⁸ Samtidigt anser andra, bl. a. David Harrel att Kenneth Hagin Sr. är

¹²⁵ Synan 1997:226

¹²⁶ McConnell 1995: 15 – 28.

¹²⁷ Steel 1987: 15 – 22.

¹²⁸ McConnell 1995: 29 - 54.

grundare då han anses vara en av de främsta evangelisterna och som var verksam i olika Pentekostala församlingar under en period av 30 år, från 1932 till 1962.¹²⁹ I diskussionen om vem som är grundare enas de flesta forskare dock om att Kenyon hade ett stort inflytande på Kenneth Hagin Sr, och enligt både Costi Hinn och Dan McConnell pågår diskussionen fortfarande men att den nu sker i tredje generationens efterföljare.¹³⁰

Horn påpekar att de flesta framträdande ledarna i den neo-Pentekostala rörelsen var antingen pastorer i den klassiska Pentekostala rörelsen och/eller hade andra kopplingar till den klassiska rörelsen och menar att det finns även spår och kopplingar till 1950-talets Healing rörelsens evangelister och dess väckelse- och uppbyggnadsarbete. Horn menar också att även om de viktigaste personerna i Healing-rörelsen/väckelsen var nästan utan undantag pastorer i den klassiska rörelsen hade det alltid funnits spänningar inom densamma och även om frågor om gudomligt helande varit ett huvudtema i den klassiska Pentekostala rörelsen från början, så var det få pastorer eller evangelister som framhöll detta i sitt församlingsarbete.¹³¹

Harrel i sin tur slår fast att det var Healing-evangelisterna som lade grunden till det som skulle bli den neo-Pentekostala-rörelsen och som sedan, enligt Horn skulle komma att radikaliserade densamma.¹³² Tron spelar en framträdande roll i förståelsen av helande och det var Oral Roberts som gjorde tron till en viktig aspekt av sin helande tjänst. Roberts formulerade en formel för att få uppleva ett gudomligt helande då han i en broschyr formulerade en lista med tretton olika instruktioner/uppmaningar som han rekommenderade skulle följas för att få uppleva helande. En av dessa uppmaningar var att som troende skall man lita på försoningen och att sjukdom är förtryck av Satan, tro på att det är Guds vilja att läka och hela och att inte släppa sin tro utan stänga ute det som inte ger seger i tron och ändra sin syn på livet.

¹²⁹ McConnell 1995; Harrell 1975: 18.

¹³⁰ McConnell 1995; Hinn 2019

¹³¹ Horn 1989: 3.

¹³² Harrell 1975: 85; Horn 1989: 6.

3.4 Sammanfattning

Rötterna till den pentekostala rörelsen finns i Nya testamentet, där Jesus uppmanade sina lärjungar att be om den Helige Ande kraft. Enligt Apg 2: 4 ska den Helige Ande ha fallit över lärjungarna och de började tala i tungor och manifestera andra andliga gåvor. Syftet med tungomålstalet och de andliga gåvorna var att lärjungar och andra efterföljare skulle få andlig kraft och förmåga att predika det kristna budskapet för andra kulturer och nationaliteter.

I april 1906 anses den pentekostala rörelsen ha startat i det gamla nedlagda Metodist-kapellet vid 312 Azusa Street i Los Angeles beroende på/av den undervisning som getts av Charles Fox Parham (1873 - 1929) och William J. Seymour (1870 - 1922). Parham och Seymour betonade dopet i den Helige Ande och gåvan att tala i tungor.

Kristenheten hade upplevt tidigare väckelser men denna andliga väckelse har kommit att betecknas som den första väckelsevågen som svepte över världen och som sedan har följts att en andra våg som startade efter andra världskriget och som karaktäriseras av att den karismatiska rörelsen startade och som betonade den Helige Andes utgjutelse, och manifesterades genom olika tecken och under. En tredje våg gick genom kristenheten under mitten av 1970 - 1990-talet och benämns ofta som den neo-Pentekostala eller neo-Karismatiska vågen och definieras som en våg som var/är inriktad på förnyelse av de andliga gåvorna. Denna tredje våg anses ha sitt ursprung i Healingrörelsen och New Thought-rörelsen som var/är ett trossystem som framhåller och predikar att Gud ger hälsa och framgång. Den Pentekostala rörelsen med sina olika grupperingar har enligt beräkningar som utförts cirka 645 miljoner medlemmar runt om i världen.

4. DEN PENTEKOSTALA RÖRELSEN I AFRIKA

4.1 Inledning

Hastings använder en trädmetafor när han beskriver hur kristendomen i Afrika skall tolkas och menar att utvecklingen bör förstås i termer av två eller tre träd med allt längre grenar snarare än hundratals separata träd som vart och ett planteras på nytt av en vit missionär. I södra och centrala delen av kontinenten arbetade svarta missionärer, ursprungligen Xhosa, Tswana eller Sotho, för att vinna nya människor. Varje missionsuppdrag hade sina lokala evangelister och det var naturligt att dessa sändes ut för att bearbeta nya områden där det inte fanns någon tillgänglig missionär eller helt enkelt besluta att göra det på egen hand.¹³³ När Hastings dokumenterar historien om vad som händer under 1800-talets senare del menar han att de framsteg som gjordes berodde på den svarta befolkningen och att utbredningen till största delen berodde på att missionärerna återvände till platser där kristendomen sedan länge hade rotat sig, tex i Väst Afrikas kuststäder eller till olika platser i Sydafrika.¹³⁴

Om Hastings metafor appliceras på den pentekostala rörelsen i Afrika kan den på samma sätt liknas vid ett stort träd med en kraftig stam och många grenar, där några grenar är kraftigare och några svagare. Några grenar behåller styrkan och står emot tidens stormar, några, (många), knäcks och bryts av och sedan ympas in i andra träd.

De flesta forskarna som arbetat med frågor om rötterna till den Pentekostala rörelsen i Afrika hävdar att de går att finna hos de första afroamerikanerna som upplevt vad som hände på Azuza Street och som sedan återvände till olika länder i Afrika för att evangelisera.¹³⁵ Samtidigt hävdar Anderson det motsatta och menar att den Pentekostala rörelse som vuxit fram Sydafrika, inklusive de många afrikanska kyrkorna som härrör från den, inte heller har ett nordamerikanskt ursprung utan är ett av de mest betydelsefulla afrikanska uttrycken för kristendomen i Sydafrika idag där minst tio miljoner människor kan identifieras med en form av Pentekostalismen.¹³⁶

¹³³ Hastings 2004:438

¹³⁴ Hastings 2004:437 - 438

¹³⁵ Hollenweger 1972:120; Cox 1996:246; Anderson 2000, kap.1.

¹³⁶ Anderson 2005:1

Historieskrivningen blir på så sätt ofta sammankopplad med den västerländska historieskrivningen, vilken Kalu menar inte stämmer. Kalu anser, utifrån afrikansk forskning, att denna historieskrivning är felaktig då afrikansk kyrko-historia visar på att Afrika haft och har en självständig och viktig roll i rörelsens framväxt på kontinenten. Som Kalu förklarar händelseförloppet menar han att den globala Pentekostalismens inverkan inte kan förnekas, samtidigt som han påpekar att andeutgjutelser hade upplevts långt före mötet med de amerikanska missionärerna och att många väckelser skett tidigare i vilka många människor upplevt tungomålstalets gåva utan närvaro av missionärer.¹³⁷

Både Kalu; Anderson; och Anderson & Gerald Pillay hävdar således att den Afrikanska Pentekostala rörelsen inte har sina rötter i den amerikanska rörelsen som startar på Azusa Street¹³⁸ utan hävdar att den har sina rötter i, och är ett resultat av, de första inhemska missionärers evangelisation. Kalu påminner om att när amerikanska missionärer kom till Väst-Afrika 1792 hade inhemska profeter redan bearbetat marken för den då moderna Pentekostalismen.¹³⁹ Kalu har således en avvikande mening om rörelsens rötter men i övrigt stödjer han den allmänna bilden i litteraturen av rörelsens utveckling på den afrikanska kontinenten, och då speciellt i södra Afrika och Sydafrika. Rörelsen växte således, enligt Lindhardt, fram utifrån afrikanska initiativ och har således inte några direkta relationer till andra väckelser som inträffat i västvärlden och här citerar Lindhardt i sin bok Kalu som skriver att ”there were no such ”catalytic sparks” because ”people recieved Holy Spirit baptism before inviting outsiders”.¹⁴⁰

Historieskrivarna beskriver hur den Pentekostala rörelsen vuxit fram och tagit plats i olika afrikanska samhällen och hur den blivit en ekonomisk resurs i olika länder. Den nya och snabbt växande rörelsen har över tid erkänts alltmer, detta trots att när den först kom till Sydafrika. i början av 1900-talet betraktades den med stor misstänksamhet. Då dess teologi ansågs för grund, känslomässig och baserad på de troendes andliga upplevelser snarare än Guds ord och saknade en tydlig uppdelning mellan den andliga och sekulära världen.

¹³⁷ Kalu 2008, 18

¹³⁸ Kalu 2008: viii; Anderson 2005: 1; Anderson & Pillay 1997: 227 - 241.

¹³⁹ Kalu 2008: viii.

¹⁴⁰ Lindhardt 2015: 103.

Lindhardt beskriver den första Pentekostala rörelsen i Afrika som att den under många år varit en ganska perifer rörelse med liten eller låg tillväxttakt men som nu blommat ut och nu ser en utbredning och utveckling som kan betraktas som att den exploderat.¹⁴¹ Dickow påpekar att den nu kommit att accepteras av de sedan länge etablerade kyrkorna och betraktas nu som en etablerad kyrka. Dock, skriver Dickow att de nya karismatiska kyrkorna möter samma upplevelse som sina föregångare då de etablerade kyrkorna betraktar dem som teologiskt lätta med alltför stor vikt vid individuella andliga upplevelse.¹⁴²

4.2 En Afrikansk Pentekostal rörelse

Flera forskare, bland annat Babatunde Adedibu & Idahosa Benson, framhåller att det under de senaste årtiondena vuxit fram en annan slags Pentekostalism i Afrika, en afrikansk sådan, vilket även Anderson håller med om.¹⁴³ Kalu menar att den är afrikansk på grund av att den vuxit fram i en afrikansk kontext men och också för att det är viktigt att i historieskrivningen skilja på vad som hände under tiden av kolonialism i olika länder, och den karismatiska expansion som skett under och efter självständighetstiden från 1970-talet och framåt.¹⁴⁴

Den afrikanska klassiska Pentekostala rörelsen anses ha behållit den västerländska grundsynen och har kvar sitt ursprung i det evangelisations- och missionsarbete som startades samtidigt som flera forskare framhåller att det på kontinenten håller på att växa fram ytterligare en annan slags Pentekostalism, det man beskriver som en Afrikansk Pentekostalism. Horn menar utifrån sin forskning att det finns stora grupperingar av klassisk Pentekostalism i Sydafrika som trots att de inte håller med den Neo-Pentekostala rörelsen i dess förkunnelse som ändå anammar och ”kopierar” delar av dess sätt att fira gudstjänst och arbetssätt i fråga om evangelisation.¹⁴⁵

¹⁴¹ Lindhardt 2015:1 – 10

¹⁴² Dickow et al. 2012:39

¹⁴³ Adedibu & Benson, 2018:11; Anderson et al. 2010: 13 – 16.

¹⁴⁴ Kalu 2008: 23.

¹⁴⁵ Horn 1989: 11 – 22.

Den rörelse som växte fram i södra Afrika under 1970-talet har snabbt blivit ett av de viktigaste uttrycken för kristendomen på kontinenten, särskilt i många större städer och ses av många delvis som en reaktion på den byråkrati som finns i etablerade kyrkorna. Den första rörelsen kom också att möta ett starkt politiserat samhälle på grund av de konflikter som fanns mellan den vita minoritetsbefolkningen och den svarta majoritetsbefolkningen.

4.3 Pentekostalismen och rasismen i Sydafrika

Elphick beskriver situationen när missionärer för den Pentekostala rörelsen kommer till Sydafrika, som att många kyrkor som redan finns i landet är splittrade i frågan om det gemensamma livet i kyrkan och huruvida vita och svarta skall/kan fira gudstjänst tillsammans och dela sakramenten samtidigt.¹⁴⁶ På samma sätt som Johann Kinghorn beskriver den historiska utvecklingen¹⁴⁷ redogör Hollenweger för de rasistiska tendenserna som fanns i USA i samband med att den Pentekostala rörelsen startade. Både Anderson, Kinghorn och Elphick & Davenport beskriver en liknande utveckling i Sydafrika där pentekostalismen började som en integrerad rörelse men som snart kom att acceptera Sydafrikansk apartheidpolitik.¹⁴⁸

Även om den Pentekostala rörelsen till stora delar har en gemensam utvecklingslinje i de afrikanska länderna finns en skillnad mellan de andra länderna och Sydafrika, en skillnad som ligger i den politik som fanns i landet, apartheidpolitiken. I dokumentet "A Relevant Pentecostal Witness"¹⁴⁹ träder olika företrädare fram och erkänner och förklarar att rörelsen varken hade sympati eller samverkade med det politiska (apartheid) systemet. I Afrika och andra regioner i världen tvingade detta många svarta pentekostaler att starta egna kyrkor och andra institutioner.¹⁵⁰

¹⁴⁶ Elphick 2012

¹⁴⁷ Kinghorn 1997: 135 – 153.

¹⁴⁸ Anderson 2005b; Kinghorn 1997; Elphick & Davenport 1997.

¹⁴⁹ <https://www.strasbourg-institute.org/wp-content/uploads/2016/01/Relevant-Pentecostal-Witness.pdf>

¹⁵⁰ Nathan. Pentecostalism and Ethnic and Racial Diversity

4.4 Den Pentekostala rörelsen idag.

Det svårt att säga hur många människor som idag bekänner sig tillhöra den Pentekostala rörelsen, alla kategorier inräknade. Ett av de viktigaste skälen till detta är att de flesta inte känner igen sig själva i samlingsnamnet Pentekostaler. Anderson et al menar att idag finns det inte bara en Pentekostal rörelse utan många där alla anser sig bygga sin tro på det som hände den första pingstdagen, i övrigt har de inte mycket gemensamt med den rörelse som startade i USA.¹⁵¹ Enligt PEW-research Centers undersökning år 2006 finns det cirka 588 miljoner medlemmar i de Pentekostala rörelserna, alla kategorier, över världen i denna summa är då alla grupperingar inräknade, oberoende av de indelningar som görs. Enligt den uppdelning som PEW-Research gör i tre huvudgrupper tillhör ca. 78 miljoner den klassiska Pentekostala rörelsen, ca. 192 miljoner anses vara Karismatiker och ca. 318 miljoner Neo-Pentekoster över hela världen.¹⁵²

Medlemmarna i de Pentekostala rörelserna i Sydafrika, klassiska Pentekostala Karismatiker och Neo-Pentekostala/Karismatiker, liksom i flera andra länder, anser sig, enligt Warrington, vara utvalda och kallade av Gud att leva ett liv i linje med Jesu liv och gärning. Enligt Warrington förväntas varje medlem dela och berätta, vittna, om sina andliga erfarenheter för att skapa en vi-känsla av delaktighet och gemensamt engagemang i församlingen. Samtidigt pekar Warrington på att medlemmarnas livsstil skall visa sig i att man lever ett korrekt moraliskt liv som framför allt grundar sig på ett avståndstagande från den sekulära miljön där man avhåller sig från klandervärda handlingar, filmtittande, alkohol och dans mm. Genom sitt liv skall medlemmen visa sin hängivenhet till Gud genom att leva ett liv i ständigt lärjungaskap.¹⁵³

4.5 Den tredje vågen når Sydafrika/Södra Afrika

Den tredje vågens start på den afrikanska kontinenten förknippas ofta med att den tyske evangelisten Reinhard Bonnke som genomförde ett antal väckelsekampanjer under rubriken "Africa Shall Be Saved" i olika afrikanska länder från mitten av 1980-talet.¹⁵⁴

¹⁵¹ Anderson m. fl. 2010:1 – 3.

¹⁵² PEW Research 2006.

¹⁵³ Warrington 2008:209 – 216.

¹⁵⁴ Gifford, 1987.

Uppföljare till dessa kampanjer pågår fortfarande och samlar stora skaror av människor som kommer till tro och som på detta sätt medverkar till att den Neo-Pentekostala rörelsen växer med stor kraft på kontinenten.

Rörelsen beskrivs av Siegel som en ”pervasiv” rörelse som genom sin utbredning svämmat över landet och att den på så sätt medverkat till att ha förändrat kontinentens religiösa liv då den också inom sig också hade ett dussintal andra olika konkurrerande verksamheter.¹⁵⁵ Asamoah-Gyadu hävdar också att när nya oberoende neo-pentekostala kyrkor började synas på den afrikanska kontinenten, särskilt i Västafrika kunde man se att många av dessa kyrkor påverkats av rörelsen i Europa och Nordamerika och av andra etablerade Pentekostala kyrkor som fanns på andra håll i Afrika.¹⁵⁶ Gemensamt för de nya kyrkorna är att delar de tron på "andens gåvor" och dopet i den Helige Ande, samt att glossolalia (tungomålstalet) är ett tecken på andedopet och att profetians gåva och gåvan att driva ut onda andar (exorcism) är viktiga i församlingens tjänst.

Meyer framhåller att olika städer i Sydafrika har kom att bli nodpunkter för svarta och vita missionärer, lönearbetare och affärsmän, som kommer från eller rest till andra länder i regionen tex. Zimbabwe, Malawi, Zambia, Moçambique i affärs- eller arbetsresor och som på sätt kommit att fungera som agenter i och för spridandet av kristendomen och de nya rörelserna. Det är därför inte svårt att förstå att litteraturen pekar på att det finns en stor variation av neo-pentekostala rörelser.¹⁵⁷

4.6 Den tredje vågen i Sydafrika - tillväxt och utveckling

Den första neo-pentekostala församlingen som bildades i Sydafrika gavs namnet ”Rhema Bible Church” i Randburg i 1979. Vid bildandet bestod den av endast tretton personer men efter en kraftig expansion hade den växt så kraftigt att den ca tio år senare bestod av mer än 11 000 medlemmar.¹⁵⁸ Tillväxten är idag stor och utvecklingen sker främst inom de nyandliga rörelserna då de betonar det profetiska ämbetet. Tillväxten kännetecknas av att det finns en konstant rörelse av människor som söker mirakel, helande och befrielse.

¹⁵⁵ Siegel, 2013:9.

¹⁵⁶ Asamoah-Gyadu 2013.

¹⁵⁷ Meyer, 1998a.

¹⁵⁸ Horn, 1989:x

Enligt Derric Mashau innebär detta stora utmaningar för övriga kyrkor då vissa kyrkor upplever en tillbakagång på grund av att nya profetledda kyrkor och växer i antal och de då ofta lyckas locka över ett betydande antal medlemmar från de andra kyrkorna. Mashau hävdar att det även finns andra orsaker till att man byter kyrka och nämner faktorer som spontanitet och dynamiken i gudstjänsten som inkluderar samtida musik och dans, vilket inneburit att man lyckats locka många ungdomar från de traditionella kyrkorna till profetkyrkorna.¹⁵⁹

Idag finns den neo-pentekostala rörelsen i många sydafrikanska samhällen, i de stora miljonstäderna och i byarna på landsbygden. I allt från stora flaschiga megakyrkor till små källar-/garagekyrkor inbjuder man till gudstjänst och gemenskap. Detta lockar framför allt unga människor och fattiga som tror att de genom att gå med i kyrkorna skall de kunna lämna fattigdomen bakom sig och uppnå en överklassens livsstil om de bara utövar det som predikas från predikstolen. Som väckelserörelse har det visat sig att rörelsen kan existera och växa i en rad olika miljöer.

Nel hävdar att den neo-pentekostala rörelse som växer fram i Sydafrika inte bara gör det av egen kraft utan också påverkas i hög grad av grannländernas kyrkor då pastorer och medlemmar deltar i konferenser och samlingar, eller flyttar till och från andra länder och tar på så sätt med sig inspiration och idéer till nya platser där man bosätter sig.¹⁶⁰

Samtidigt beskriver Horn rörelsen som en rörelse som främst uppstår och påverkar medlemmar som tillhör den övre medelklassen i samhället och medlemmar i andra Pentekostala församlingar och övriga kyrkor. Dessa förvånas av den fenomenala tillväxten och den uppenbara höga andliga nivån som rörelsen hade redan från början. Horn menar att det finns flera orsaker till rörelsens fenomenala tillväxt samtidigt som han menar att det måste erkännas att hundratals, om inte tusentals människor, får nytt liv i Kristus genom förkunnelsen, och detta, menar Horn, är det ingen som skulle vilja förneka.¹⁶¹

¹⁵⁹ Mashau 2013: 2.

¹⁶⁰ Nel, 2020:117

¹⁶¹ Horn, 1989:x

Ett antal forskare har arbetat med bibliska analyser och teologiska reflektioner kring rörelsens teologi för att förstå om den är ”biblisk”. Det framgår tydligt i litteraturen att många pastorer inom Neo-Pentekostala rörelsen saknar formell teologisk utbildning även om det finns de som har utbildat sig vid olika bibelskolor. Många saknar exegetiska kunskaper vilket gör att de lånar texter/predikningar från varandra, eller använder sig av läroböcker eller bara lånar sin teologi från predikningar av amerikanska förebilder som presenteras i olika internationella tidskrifter.¹⁶² Enligt Horn har ändå de traditionella Pentekostala kyrkorna och den Neo-Pentekostala rörelsen något gemensamt i sin teologiska syn.

Åtminstone tre sidor av det traditionella ”Foursquare-evangeliet”, menar Horn, är starkt betonat i Neo-Pentekostala rörelsen. Det är bara betoningen på Kristi återkomst som inte får samma uppmärksamhet hos den Neo-Pentekostala rörelsen som i den klassiska undervisningen. Horn menar att det kanske inte är helt frånvarande men på grund av tronrörelsens starka betoning på Guds handlande på den troendes vägnar här och nu är inte de eskatologiska frågorna i rampljuset. Samtidigt står de flesta förkunnarna står fast vid de traditionella doktrinerna kring dopet i Den Helige Ande, frälsningen och Andens gåvor och då speciellt gåvan att be för sjuka även om de skiljer sig åt i vissa aspekter av helandet.¹⁶³

4.7 En fjärde våg?

Diskussionen om en fjärde våg har funnits i litteratur som publicerats sedan millennieskiftet och påpekats av bl. a John Lyons, Martin Lindhardt, Mookgo Kgatle och Marius Nel som menar att Sydafrika nu är inne i en fjärde våg.¹⁶⁴ En våg som de menar kommer att leda till en global förändring av hela den kristna kyrkan. Det som främst präglar den fjärde vågen är de nya teologier som utvecklas som inte är statiska utan varierar kraftigt beroende på profeternas/pastorernas uppfattning och tro om hur Guds välsignelse skall uppenbaras och upplevas av/bland de människor som kommer till gudstjänsterna.

¹⁶² Wellington, 2014: 29 – 44; Kgatle: 2020: 107 – 125.

¹⁶³ Horn, 1989: 19 – 24

¹⁶⁴ Lyons 1998; Lindhardt 2015, Kgatle 2021; Nel 2020

I litteraturen framgår att vid sidan av den neo-pentekostala rörelsen har det vuxit fram flera andra Neo-Pentekostala/Neo-Karismatiska rörelser. Dessa förgreningar/utbrytningar finns idag i större eller mindre omfattning i olika länder i södra Afrika och enligt David Barrett & Todd M. Johnson fanns i början av 2000-talet cirka 90-talet nationella grupperingar inom AIC-rörelsen av denna kategori.¹⁶⁵ I samband med dessa utbrytningar har subgrupper bildats som svarar upp mot de grupper som lämnat, (tvingats att lämna) de traditionella/historiska kyrkorna, den klassiska Pentekostala rörelsen, de karismatiska kyrkorna, de Neo-Karismatiska kyrkorna, och AIC då inte tolereras av dessa. Dessa har därför upprättat nya församlingar, profet-kyrkor och byggt egna kyrkor. Här finns bla The Persecuted Charismatics och The Schismatic Charismatic Churches vilka uteslöts/förföljdes.¹⁶⁶

Utbrytningarna har resulterat i att övriga kyrkor och samfund sedan 2000-talet utmanats av de framväxande profetkyrkorna som sina föregångare på 1900-talet är uppbyggda kring karismatiska personligheter, män/kvinnor, som menar sig fått en speciell kallelse från Gud att företräda honom på jorden.¹⁶⁷ Cephas Omenyo & Adjei Artur som diskuterar kyrkornas framväxt och popularitet menar att de har sin grund i afrikansk biblisk hermeneutik (formad av element i den afrikanska kontexten) och globala pentekostala hermeneutiska paradigmen (format av pentekostala troende). Profeterna förlitar sig på dessa två pelare efter att ha tillägnat sig västerländska bibliska hermeneutiska verktyg och metoder från den afrikanska miljön, vilket gör att de kan attrahera nutida afrikanska kristna.¹⁶⁸

Den tillväxt och utveckling av profetkyrkor som sker idag anses ha vissa likheter med det tidiga 1900-talet då gudstjänsterna omges av en livlig liturgi med sånger, musik, dans beskrivs som intensiva religiösa upplevelser och kännetecknas av profeternas förkunnelse om helande, mirakel och att de säger sig kunna förutsäga vad som kommer att inträffa i framtiden. Ofta förekommer det också att profeterna förmedlar direkta profetiska tilltal till någon lyssnare om att ett helande eller mirakel kan ske.¹⁶⁹

¹⁶⁵ Barrett & Johnson 2002: 283 - 302

¹⁶⁶ Burgess & van der Maas 2002: 523 - 529

¹⁶⁷ Kgatle 2020.

¹⁶⁸ Omenyo & Artur 2013.

¹⁶⁹ Kalu 2013: 283 - 307.

Jean Comaroff och Birgit Meyer menar att detta har en positiv inverkan och påverkan på många afrikaners förhoppningar om framtiden och att de röster som är de mest kraftfulla och som är bäst på att formulera framgångsrika framtidsvisioner är de religiösa rösterna.¹⁷⁰

Kgatle pekar på att det finns tydliga skillnader mellan vågorna. Bland annat fäster han uppmärksamheten på att den fjärde vågen i jämförelse med den första vågen saknar tydligheten i fråga om kristologi och betydelsen av omvändelse och frälsning. Kgatle diskuterar också bruket av de andliga gåvorna i församlingen och menar att här finns en skillnad då man i den tredje vågen betonade de andliga gåvorna bland de troende i församlingen medan det nu i den fjärde vågen är profeten/förkunnaren som har den viktiga andliga utrustningen och som leder till att ett flertal pastorer missbrukar den helige ande sina ämbeten.

Bland de utmaningar som både Kgatle och Lindhardt ser pekar på är frågor som rör teologisk utbildning och som visar på brister på kunskap i exegetik och hur man läser och använder bibelns texter, detta menar både Kgatle och Lindhardt påverkar rörelsens teologi och praktik och därmed den Neo-Pentekostala rörelsens utveckling, en utveckling som Kgatle i sin beskrivning inte är helt nöjd med.¹⁷¹

4.8 Nya rörelser – nya teologier

Kgatle uppmärksammar i sin bok att med de många nya grupperingar och kyrkor som bildas följer att flera pastorer, som valt att kalla sig profeter, i sin förkunnelse skapar egna tolkningar av bibelordet och att de på olika sätt poängterar den profetiska gåvan.¹⁷² Dessa kyrkor definieras av Kgatle som den "fjärde vågens kyrkor" och kännetecknas av nyprofetism som inkluderar profetiska titlar, profetiska konsultationer, profetiska föremål och profetiska mirakel. Kgatle hävdar att dessa kyrkor kommit att bli ett huvudtema i diskussionen om teologin och religionsutövningen och att dess ledare profeterna (pastorerna) blivit en viktig faktor för tillväxten och expansionen av pentekostalismen i södra Afrika.¹⁷³

¹⁷⁰ Comaroff 2009; Meyer 2009.

¹⁷¹ Kgatle, 2020:149 – 160; Lindhardt 2015.

¹⁷² Kgatle 2019.

¹⁷³ Kgatle 2020: 149 – 160.

Medan klassisk pentekostalism har en tendens att vara konfessionell och traditionell i sin tolkning av bruket av den profetiska gåvan, är neo-pentekostalismen en rörelse av profeteter/pastorer som gör anspråk på att ha en unik smörjelse från Gud för sitt uppdrag vilket gör att profeterna/pastorerna förväntas att offentligt förmedla profetiska budskap och löfte om helande, mirakel, befrielse, välstånd och välsignelser dagligen. De profetiska budskapen framförs ofta offentligt men den som vill ta emot profetian i avskildhet med profeten kan göra det genom att betala en viss konsultationsavgift.¹⁷⁴ Detta gör, enligt Christian Tsekpoe, att profeterna upplever en press att uppfylla dessa löften och förväntningar. Samtidigt det ger pastorerna möjlighet att utnyttja den enskilda människans tro för att skapa personlig ekonomisk vinning då de privata konsultationerna ofta resulterar i att den som söker profetens hjälp får betala stora summor pengar för den privata konsultationen.¹⁷⁵

Detta gör enligt Collum Banda att profeternas frestelser blir tvåfaldiga: dels att ägna sig åt bedrägliga handlingar, inövade profetiska yttranden och orkestrerade mirakel och helanden, dels att hämta krafter från traditionella healers. På så sätt menar Banda, tenderar de profetiska budskapen vara personligt och inte beröra så mycket samhället i stort.¹⁷⁶

Paul Gifford och Nogueira-Godsey, som också studerat dessa kyrkor, hävdar i sin analys att det inom dessa finns fem utmärkande egenskaper i dess, pastorernas/profeternas, förkunnelse, egenskaper som visar att det finns (1) en attityd av hopp till en positiv framtid; (2) en entreprenörsinställning av "vinnande vägar", vilket i Afrika betyder att personen bryter med det förflutna och de bredare överenskommelser som hänger samman med de strukturer som kopplas till den utökade familjen och kultur; och att människorna använder sig av (3) förbättringsstrategier i det dagliga livet som kan inkludera en etik om hårt arbete eller hur man kan hantera livet genom att be böner; och att de (4) konsekvent ger sitt tionde eller använder olika sätt för att så "frö", sålunda offra pengar till kyrkan och (5) att det finns predikanter/profeter som är begåvade med särskilda krafter, förmågor, att tala mot och bekämpa "fattigdomens ande".¹⁷⁷

¹⁷⁴ Kgatele 2019: 8.

¹⁷⁵ Tsekpoe 2019: 280 – 291.

¹⁷⁶ Banda 2020: 175 – 202.

¹⁷⁷ Gifford & Nogueira-Godsey 2011.

Maria Frahm-Arp's olika studier visar i sin forskning att teologin inte är statisk då hon identifierat tre större kluster av teologi, Abilities Theology, Progress Theology, Miracle Theology och Prophetic Theology i vilka hon analyserat och pekar ut särdragen i vart och ett av klustren.¹⁷⁸

Abilities Theology menar Frahm-Arp uppmuntrar människorna till att använda sina personliga förmågor och bygger på tanken att om kristna lever enligt de bibliska principerna och jobbar hårt, så kommer de att lyckas med vad de än väljer att göra och citerar en slogan "Att människor ska gå från att vara anställda till arbetsgivare och från anställda till mästare" som belyser denna teologi. Teologin är enligt Frahm-Arp en praktisk teologi som fokuserar främst på individens personliga förmåga och där förkunnelsen lägger stor vikt vid att hjälpa människor att utvecklas. Teologin understöds av att pastorerna lyfter fram exempel på personer som lyckats och nått framgång genom att de dels vågat tro på sina egna förmågor och Guds gåvor av kreativa visdom behövs för att skapa rikedom. Med en teologi fokuserad främst på individens och hennes personliga förmåga, välståndkyrkor lägger man i församlingen stor vikt vid att hjälpa människor att utvecklas. Dessa typer av kyrkor lägger relativt lite tonvikt på att utveckla civila stödprogram som skolor eller soppkök. Deras primära fokus är inte att ge socialt och materiellt stöd utan som de ser det är deras uppgift att "utrusta människor" så att de kan förverkliga sina förmågor. Dessa kyrkor har också mindre betoning på hemcellgrupper, bibelstudiegrupper eller program som främjar känslan av gemenskap.¹⁷⁹

Den grupp av kyrkor som har denna teologiska grund betraktar Frahm-Arp som exempel på hybrider mellan Progress theology och Miracle theology kyrkor. I sin analys menar Frahm-Arp att medan en teologi som Abilities theology är inriktad på individens förmåga/förmågor är Progress theology inriktning mera bekymrad över samhällsutvecklingen. Denna teologi hävdar att varje liten välsignelse eller framsteg är en form av välstånd och att människor behöver ändra sina attityder så att de kan se saker som de verkligen är. I denna teologi betyder "välstånd" alla former av framsteg i livet för en troende.

¹⁷⁸ Frahm-Arp, 2018; Frahm-Arp 2020.

¹⁷⁹ Frahm-Arp, 2018: 7 – 9.

Progress Theology-kyrkorna lägger minst vikt vid materiellt välstånd i de troendes liv men betonar vikten av sociala projekt tex. att hjälpa människor som är i nöd. I dessa kyrkor är strukturen inriktad på att utveckla samhället. De flesta av dessa kyrkor har hemcellgrupper eller bibelstudier grupper som utgör en central pelare i kyrkornas organisation och utgör miljöer där människor utveckla en känsla av gemenskap och bli en del av en "familj". Kyrkorna arbetar med att starta barnhem, eftervårdscentraler, soppkök och skolor då de tror att det är rollen för en kristen är att erbjuda praktisk hjälp till dem i samhället som är mindre lyckliga och som kristna behöver de vara medveten om samhällets behov och arbeta för att lindra dessa och projekten drivs genom medlemmarnas eget offrande. Detta står i kontrast till de övriga inriktningarna där att ge och "ge generöst" tas till en sådan ytterlighet att det ibland blir till nackdel för det egna välbefinnandet.¹⁸⁰

Denna form av engagemang, ett tydlig fokus på personlig framgång, gynnar också en personlig entreprenörsanda där David Daniels noterar att det finns församlingar som ger en form "affärsutbildning" som ett väsentligt element i sin förkunnelse och verksamhet. Förkunnelsen i dessa församlingar betonar personligt ansvar för att lära sig affärsfärdigheter som krävs för att förverkliga sitt välstånd. På så sätt blir denna förkunnelse en blandning av affärs- och bibliska kunskaper och en utbildningsapparat för att sprida en framgångsteologiskt inriktad företagsutbildning.¹⁸¹ David Martin argumenterar i sin bok för att denna form av framgångsteologi i kyrkorna kan medverka till att forma Afrika och Sydafrika in i en modern tid både ekonomiskt och politiskt.¹⁸² Miracle Theology, som är den tredje gruppen, är en teologi som framhåller miraklet vilket skiljer den åt från teologierna som bygger på människors olika förmågor och framgång. Mirakelteologin försöker i första hand förklara hur världen är och hur välstånd kan uppnås genom mirakel. Frahm-Arp pekar på att det inom denna teologi finns tre undergrupper vilka definieras av vad deras kärna hävdar: (1) att mirakulös rikedom och hälsa åstadkoms genom att tillämpa Guds tros-lag, det som, enligt Gifford, kan kallas "klassiska" "Faith Gospel Theology"¹⁸³ (2) mirakulös rikedom och hälsa uppstår

¹⁸⁰ Frahm-Arp, 2018:9; van Wyk, 2014:

¹⁸¹ Daniels, 2015:265.

¹⁸² Martin, 2002.

¹⁸³ Gifford 2004

när djävulen är besegrade så att Gud kan utföra mirakel; och (3) en sammanslagning av de två idéerna i vilka mirakel bara händer när människor har tillräcklig tro. Rikedom i dessa kyrkor uppnås inte genom hårt arbete och en strikt moralisk kod som predikas i varierande grad av de två andra utan snarare genom Guds önskan att välsigna människor med mirakulös rikedom, genom människornas egen tro genom att besegra de onda krafterna som ständigt vill motverka Guds mirakel.¹⁸⁴

4.9 Pentekostalisering

Litteraturen framhåller att den stora utbredningen av pentekostala kyrkor har förändrat och reformerat det kristna landskapet i Sydafrika. Denna pentekostala explosion har inte bara påverkat de äldre traditionella kyrkorna och deras verksamheter utan har även "Pentekostaliserat dessa. De "gamla" (traditionella) kyrkorna har blivit "nya" kyrkor där människor känner sig hemma, kyrkorna har blivit centrum för helande, framgång och välstånd och befrielse från rädsla och onda andar.

Andrzej Kobylinski som forskat kring den pentekostala rörelsens utveckling hävdar att det under de senaste åren även skett en ökad "pentekostalisering" inom de övriga kristna kyrkorna runt om i världen.¹⁸⁵ Termen pentekostalisering används i litteraturen på olika sätt, dels som en beskrivning av tillväxten av den pentekostala rörelsen, dels om den omvandling som sker av afrikansk kristendom som helhet och dels för att beteckna utvecklingen inom de traditionella kyrkorna en förändring som är lika snabb som den är omfattande. Att kristendomen medverkat till att förändra det afrikanska samhället sedan början på 1900 - talet är det ingen som tvivlar på och en rad antropologer har visat intresse för denna utveckling, framför allt den förändring som skett i religionens namn.¹⁸⁶

Kobylinski pekar på hur olika former av pentekostalisering sker i kyrkor och samfund över hela världen och hur detta sedan avspeglar sig i det omgivande samhället och menar att det inte går att utesluta eller bortse från en sådan effekt av

¹⁸⁴ Frahm-Arp 2018:10 – 11

¹⁸⁵ Kobylinski 2016.

¹⁸⁶ Maxwell 1999; Wijzen och Tanner 2000; Green 2003.

trosförkunnelsen.¹⁸⁷ En pentekostalisering som visar sig påverka både kyrkornas interna verksamhet och dess utåtriktade verksamhet.

Horn pekar på några drag av den neo-pentekostala rörelsen som syns i den klassiska pentekostala rörelsen och menar att den neo-pentekostala rörelsens entusiasm och stora iver för evangelisation med betoning på sann Guds dyrkan haft ett positivt inflytande även på den klassiska rörelsen. Horn pekar också på hur de större och äldre församlingarna inte längre sjunger de gamla psalmerna utan använder sig av nya lovsånger som har sitt ursprung i den neo-pentekostala rörelsen. De flesta församlingarna använder de sig inte heller längre av en sångledare, utan av lovsångsteam och när Horn ser på de teologiska skiljelinjerna bekräftar det hans tankar om att ingen teologi utvecklas i ett vakuum, den påverkas av andra teologier och av andra rörelser av sociala omständigheter och historiska händelser och den Neo-Pentekostala rörelsen är inget undantag.¹⁸⁸

4.10 Media – Radio/TV

Några av de mest synbara och hörbara förändringarna är de som skett och sker inom massmedia, sociala-media och inom kulturområdet och där flera forskare och debattörer diskuterar hur den Pentekostala rörelsen tidigt började använda sig av olika media för att föra ut sitt budskap.¹⁸⁹ Lindhardt pekar på hur församlingar såg, och tog, de möjligheter som uppstod till att utnyttja olika media utifrån de strukturanpassningsprogram som påtvingades många afrikanska länder under 1980-talet.¹⁹⁰ Detta resulterade i en stor spridning av nya privata TV och radiostationer där församlingarna köpte sändnings-tid varje vecka. Donald Miller och Tetsuano Yamamori framhåller att media blev en av nycklarna och styrkorna till kyrkornas framgång.¹⁹¹

Katrien Pype beskriver hur församlingar fyller etern med inhemsk produktion och av program som producerats av amerikanska/europeiska TV-bolag. Med ny teknik produceras ljud- och videoband och DVD-skivor som sedan finns att köpa i kyrkorna

¹⁸⁷ Kobyliński 2016.

¹⁸⁸ Horn, 1989: x – 1.

¹⁸⁹ De Witte 2003; Meyer 2004; Adogame 2005; Asamoah-Gyadu 2005; Hackett 1998; Gifford 2004; Ukah 2007; Mwaura 2008 och Parsitau 2008; Pype, 2015.

¹⁹⁰ Lindhardt, 2015: 160.

¹⁹¹ Miller & Yamamori 2007.

Detta har skapat och gjort kyrkorna till blomstrande företag och genom dessa media har kyrkorna inte bara gjort sig själva synliga i media utan har också skaffat sig ett kraftfullt inflytande på populärkulturen.¹⁹²

4.11 Sociala media

Kgatle diskuterar frågor om länken mellan sociala medier och religion vilken enligt honom också väckt många andra forskares intresse¹⁹³ och hänvisar till Chaeyoon Lim och Robert Putnam som påstår att sociala nätverk ger starka bevis för religionens inverkan på livstillfredsställelsen, detta menar Kgatle är en ny utmaning för religiösa organisationer och institutioner.¹⁹⁴ Alex Verschoor-Kirss menar dock att det är fel att anta att samspelet mellan religion och teknik alltid är motståndare till varandra då teknik i allmänhet kan förbättra religiös praxis.¹⁹⁵

Forskningen har också noterat en tilltagande dominans av neo-Pentekostala- och karismatiska rörelser på sociala medier såsom Facebook, Twitter, My Space, WhatsApp och You-tube, där församlingar och enskilda producerar och sänder sina religiösa budskap direkt till vissa målgrupper. Ameli som forskar kring olika religioner och sociala media kallar dessa för virtuella religioner.¹⁹⁶

Genom den spridning rörelsen fått genom sina TV-sända gudstjänster samlar de in stora summor pengar som förs vidare till olika sociala projekt där kunskap och information om rörelsen kan ges hävdar Corten & Marshall-Fratani som menar att även detta färgar och påverkar rörelsens framväxt över hela den afrikanska kontinenten. Corten & Marshall-Fratani menar att detta också kan/skall vara orsaken till den stora tillväxten.¹⁹⁷

¹⁹² Pype 2015.

¹⁹³ Kgatle 2018.

¹⁹⁴ Lim och Putnam 2010: 914 i Kgatle 2018.

¹⁹⁵ Verschoor-Kirss 2012: 1.

¹⁹⁶ Ameli 2009: 208 – 231.

¹⁹⁷ Corten (Ed) & Marshall-Fratani (Ed) 2001.

4.12 Globalisering – globalisering – transnationalism

Anderson pekar på att det finns många anledningar till uppkomsten och tillväxten av den neo-pentekostala rörelsen och lyfter fram tre som han ser det viktiga huvudorsaker, nämligen sekularisering, globalisering och den förändring som sker i/inom den pentekostala rörelsen där många ”traditionella” och/eller populära religiösa idéer och värderingar omfattas snarare än avvisas. Anderson menar att de traditionella religionernas inflytande kvarstår och att Pentekostalismen har utnyttjat äldre religiösa övertygelser och funnit paralleller med sin förkunnelse om en aktiv, ingripande Gud.¹⁹⁸ Martin i sin tur poängterar att sekularisering är en process som varken är oundviklig eller obestridd men som uppträder på olika sätt inom olika sociala sfärer. Denna sociala differentiering, där religiösa kulturella monopol bryts, bestäms av historiska sammanhang och Martin menar att detta faktiskt främjar religiös konkurrens och mångfald i vissa samhällen samtidigt som de gynnar sekularisering i andra. Martin menar därmed att sekulariseringens stora metanarrativ kan vara ”ett ideologiskt och filosofiskt tillägg till historien snarare än en slutsats från historien”.¹⁹⁹

Globaliseringen har inneburit att många pentekostaler skurit av banden med sina hemländer i samband med flyttningar eller flykt och sedan fångats upp landsmän i det nya landet vilket sedan resulterat i att de engagerar sig i den nya församlingen. Genom att söka sig till en nationell kyrka i det nya landet har de på så sätt kunnat återknyta kontakten med hemlandets traditioner och gudstjänstliv. I Sydafrika, har de skapat nya relationer och kontakter och relationer vilket i flera fall gynnat ofta både församlingen och den enskilde som på så sätt också kan få stöd i sin integration.

I ett internationellt perspektiv har de flesta större neo-pentekostala församlingarna i Sydafrika någon form av internationellt utbyte eller samverkan med andra länder dels genom utbytesnätverk dels genom offentliga medier, radio/TV och pastorer och evangelister som medverkar i väckelsekampanjer och nationella och internationella konferenser vilket ofta i förlängningen leder till ett ökat transnationellt utbyte eller samverkan.

¹⁹⁸ Anderson 2013.

¹⁹⁹ Martin, 2002: 19, 58 - 59.

Michael Kearney menar att de två termerna "transnationell" och "global" ofta används och förväxlas med varandra och framhåller att de inte har samma betydelse. Kearney menar att globala processer inte är kopplade till ett specifikt territorium, medan så kan vara fallet med transnationella processer som kan vara förankrade i ett eller flera länder.²⁰⁰

Transnationella religiösa relationer som uppstått genom migration har skapat starka kopplingar till och mellan församlingar i olika länder. På samma sätt har det uppstått relationer mellan olika kyrkor genom olika pastorers besök från andra länder i Afrika och olika församlingar vilka lett till olika former av samarbete skapats. Då en transnationell religiös relation uppstått har den ofta förändrat det religiösa livet i båda miljöerna då evangelister och predikanter lyckas att forma det kristna budskapet så att människorna förstått och förmått att tolka in och se sin egen situation. Ett exempel på transnationell utveckling kan ses genom The Universal Church Kingdom of God (UCKG).²⁰¹ Denna pentekostala rörelse från Brasilien kan ses som ett tydligt exempel på en av dessa transnationella kyrkor som finns i Sydafrika.

En form av globalisering uppstår oftast då pentekostaler genom flyttar och bosätter sig i andra länder och bildar eller startar egna nationella kyrkor. Då rörelsen är världsomspännande visar det sig att det finns många gemensamma traditioner samtidigt som dessa nybildade församlingar för med sig egna traditioner från sina respektive hemländer.

4.13 Sammanfattning

Rötterna till den Pentekostala rörelsen på den afrikanska kontinenten sammanfaller till vissa delar med den rörelse som uppstod i USA vid 1900-talets början. Dock anser olika afrikanska forskare inom afrikansk kyrkohistorisk forskning att Afrika haft och har en självständig och viktig roll i rörelsens framväxt på kontinenten då rörelser liknande den pentekostala rörelsen varit verksamma redan långt innan Azusa-Street väckelsen startade och att amerikanska missionärer skall ha funnits i Väst-Afrika redan 1792.

²⁰⁰ Kearney 1995: 547 – 565

²⁰¹ Freston 2005: 33 – 65.

Perioden från artonhundratalet fram till nutid har präglats av kraftig etablering och tillväxt av den afrikanska kristenheten och i synnerhet för den pentekostala rörelsen, något som gett upphov till en mängd inhemska kyrkor och bönegrupper, grupper som inte bara etablerat sig i det afrikanska samhället utan också medverkat till en totalt stor tillväxt av kristendomen. Dessa nya pentekostala församlingar/grupper skiljer sig ofta mycket åt i stil, organisation och attityd och karakteriseras och definieras ofta på olika sätt.

Flera forskare hävdar också att det under år som gått utvecklats en Afrikansk Pentekostal rörelse, en afrikansk sådan, afrikansk på grund av att den vuxit fram i en afrikansk kontext men och också för att det är viktigt att i historieskrivningen skilja på vad som hände under tiden av kolonialism i olika länder och apartheidtiden i Sydafrika vilket innebär att den andra vågens väckelserörelse i omvärlden inte blir lika tydlig på den afrikanska kontinenten vilket gör att effekterna av den tredje vågen i Södra Afrika/Sydafrika blir tydligare och har inneburit en kraftig tillväxt och utveckling. De nya församlingarna har sett, och tagit, de möjligheter som friheten från koloniserare och apartheid och en, i många fall, positiv samhällsutveckling som möjligheter till att använda sig av olika sociala media och kommersiella media såsom radio/TV.

Med de nya rörelserna har följt en ökad pentekostalsiering av de traditionella kyrkorna, vilket gjort dessa kyrkors medlemmar lockats till de nya församlingarna där nya teologier formas och där förkunnelsen framhåller ett personligt välstånd och framgång. I Sydafrika syns också tecken på en fjärde väckelsevåg där den ”fjärde vågens kyrkor” där pastorerna kallar sig profeter och anser sig ha fått specifika andliga, profetiska, gåvor att använda i sina församlingar. Dessa kyrkor har genom sina verksamheter kommit att bli ett huvudtema i diskussionen om teologins utveckling och religionsutövningen och ledarnas profeternas/pastorernas profetiska gåvor blivit en viktig faktor för tillväxten och expansionen av pentekostalismen.

5. DISKUSSION

Studiens syfte har varit att genom en litteraturanalys om den Neo-Pentekostala rörelsen i Sydafrika söka svar på frågor om olika faktorer som medverkat till dess utveckling. Studiens fyra huvudfrågor har varit: Hur har den vuxit fram? Vad är det som gör den så framgångsrik? Hur ser den Neo-Pentekostala rörelsen ut i Sydafrika idag? Vilka samhällsliga konsekvenser har den fått/får den? Genom att ställa frågorna till litteraturen visar den på att vissa processer är direkt beroende på vad som sker i och genom rörelsens eget engagemang samtidigt som andra processer skapas eller uppstår på grund av vad som sker i det omgivande samhället. I det följande kommer jag att sammanfatta och diskutera resultaten av litteraturanalysen.

En värld i snabb förändring

Genom den historiska litteraturen går det urskilja hur den Pentekostala rörelsen spridit sig över landet i vågor, från det tidiga 1900-talets klassiska Pentekostalism fram till dagens neo-Pentekostalism, som började bli märkbar under 1970 - 1980-talet. Den syns och hörs på gator och torg i storstäderna och under träden ute på landsbygden, i allt från nedlagda varuhuslokaler, gamla hangarer, övergivna biografteater och garage började den nya rörelsen att samlas för att läsa och predika Guds ord.

En förändringsprocess startade och en rad nya kyrkor bildades då gamla församlingar fick nytt liv eller upplöstes och nya bildades. Rörelsen som spred sig mycket snabbt innebar också att utvecklingen gick snabbt på grund av olika lokala initiativ vilka i sin tur inneburit en näst intill kontinuerlig process av utveckling som innebär att nästan varje dag startas en ny församling. Olika verksamheter pågår dagligen/veckovis och består av gudstjänster, bibelstudier, bönekvällar och speciella väckelsekampanjer vilket gör att den Pentekostala rörelsen i Sydafrika idag är förankrad i det lokala samhället samtidigt som den mer och mer blivit en global rörelse med kontakter och relationer över hela världen.²⁰²

²⁰² Corten & Marshall-Fratani, 2001.

Genom litteraturen kan man konstatera att det religiösa landskapet i Sydafrika har genomgått dramatiska förändringar sedan 1970-talet. Tre tydliga anledningar till förändring kan ses; dels genom de neo-Pentekostala rörelserna som har slagit rot i landet och som med sina hundratals kyrkor och miljontals anhängare blivit en vital kraft i och genom sin evangelisation och mission, dels genom den frihet som den svarta befolkningen upplever efter apartheid-systemets avskaffande och den stora påverkan som sker genom globaliseringen och som tydligt påverkar hur de lokala kyrkorna utvecklas.

Litteraturen pekar på att dessa nya kristna rörelser är attraktiva och har en stark inverkan på många afrikaners förhoppningar om framtiden. Comaroff och Meyer menar att de röster som är mest kraftfulla och som är bäst på att framgångsrikt formulera framtidsvisioner för/inom det ekonomiska området är de religiösa rösterna, och då särskilt de pentekostala/karismatiska.²⁰³ Religion producerar också framtids-visioner i och för nationer och samhällen, samtidigt som den ger riktlinjer för att organisera och styra samhället och idéer om ödet för nation. Slutligen genererar religionen trosuppfattningar om mänsklighetens framtid. Det är uppenbart att den här typen av religion skapar grund för hopp, drömmar, övertygelser, förväntningar och visioner på framtiden.

Walls, som konstaterar att mer än hälften av världens kristna bor i Afrika, Asien, Latin-Amerika, Karibien och Stillahavsområdet tror att om trenden håller i sig kan situationen förändras till att vara två tredjedelar någon gång under det tjugoförsta århundradet. Walls menar också att det tjugoförsta århundradets representativa kristendom kommer att vara den som finns i Afrika, Asien, Latinamerika och Karibien och Stillahavs-området och att det som händer nu kommer att (om)forma kristendomen. Med detta kan konstateras att kristendomens demografi är på väg att vändas upp och ner, bokstavligen, då kristendomens epicentrum rört sig, flyttat sig, från norra halvklotet till söder om ekvatorn och samtidigt omformat de viktigaste institutionerna inom kristendomen.

²⁰³ Comaroff 2009; Meyer 2007.

Inte bara kan vi se att de allra flesta kristna bor utanför regionen Mellan-östern och Nordafrika där kristendomen började, det är också så att åldersmässigt finns de yngsta kristna i Afrika söder om Sahara följt av Latinamerika och Karibien, Asien och Pacific, Mellanöstern och Nordafrika och Nordamerika medan Europa har den äldsta kristna befolkningen.²⁰⁴ Det ger en tydlig prognos om den framtida utvecklingen som litteraturen presenterar.

I denna stora grupp troende är det ytterligt svårt att fastställa tydliga kategorier. I synnerhet visar litteraturens mångfacetterade bilder och uppfattningar om Pentekostalismen att det är svårt att markera några gränser för vad som är klassisk Pentekostalism och vad som är neo-Pentekostalism. Eftersom olika kriterier gäller för att erkänna vilka som är pentekostaler eller karismatiker är det svårt att kategorisera deras olika kyrkor, alla de lösa nätverk, oberoende församlingar eller interna rörelser som finns. Dessutom infinner sig en problematik som bygger på att vissa kyrkor vägrar att erkänna sig själva som Pentekostala då de har en självuppfattning av att ensamma vara Guds verk eller den kristna kyrkan, och anse andra kyrkor och grupper vara heterodoxa, vara mindre kristna än pentekostalerna. Inte desto mindre tycks de från ett historiskt, sociologiskt eller religionsvetenskapligt perspektiv höra hemma i denna kristendomsform.

Många forskare diskuterar varför neo-Pentekostalismen fått en sådan effekt på kristendomens utveckling och över de etablerade kyrkorna, och flera potentiella svar på frågan återfinns i litteraturen. Kanske finns svaret i Kalu's iakttagelse, där han noterar att de som tillhör rörelsen tror att de har ett budskap för ett samtida samhälle, ett budskap som dessutom ofta bestrider de äldre kyrkornas tolkningar av Bibeln.²⁰⁵ Eller finns svaret i Miller & Yamamori's kommentar att den neo-Pentekostala rörelsens blivit den stora motorn genom sina inspirerande och medryckande gudstjänster lockat människorna bort från de rutinartade liturgiska former som de äldre kyrkorna står för.²⁰⁶ Samtidigt kan, enligt Anderson, tillväxten delvis hänföras till det utbredda utövandet av exorcism eller "befrielse" som kännetecknar den.²⁰⁷

²⁰⁴ Walls 2015: 3 – 15.

²⁰⁵ Kalu 2008: 249.

²⁰⁶ Miller & Yamamori, 2007: 17.

²⁰⁷ Anderson 2006.

Cecil Robeck går så långt att han kallar det för en reformation som är jämförbar med Luthers reformation för mer än 500 år sedan.²⁰⁸ Återigen andra beskriver situationen som att de Pentekostala rörelserna skapat ett paradigmskifte genom sin teologiska syn och att de Pentekostala rörelserna håller på att byta ansikte.²⁰⁹

I litteraturen hävdas att det är framgångsteologin-/erna och neo-pentekostalismen som är orsak till den kraftiga expansion och reformation som kyrkan just nu upplever i Sydafrika. Förkunnelsen som lockar miljontals människor till kyrkor och kapell gör att forskarvärlden inom en rad discipliner är angelägna att följa dess utveckling och i litteraturen har den beskrivits som en vild skogsbrand och/eller som en utbredd rörelse.²¹⁰ Men det hävdas också dessa nya rörelser inte egentligen utmanar den afrikanska religiösa världsbilden, utan att i de stället har anpassat sig till den. Den har helt enkelt mött den med bibelverser och kristna uttryck och begrepp som tidigare betytt något helt annat. Enligt Asonzeh Ukah har den ökande mångfalden lett till att forskare talar om afrikansk kristendom i plural, för att betona att olika delar eller traditioner kanske inte är kompatibla med varandra.²¹¹ Genom den utveckling och utbredning som rörelsen har, har den blivit inflytelserik och dominant i Sydafrika och på olika sätt påverkat och till stora delar omskapat och reformerat afrikansk kristendom.

Oberoende av hur forskningen väljer att förhålla sig till en dessa rörelser betydelse är det emellertid tydligt att de omger människorna i det dagliga livet och påverkar dem. På så sätt kan hävdas att kristendomens tillväxt på södra halvklotet är ett tecken på både kristendomens globala karaktär och den centrala roll som den kristna kyrkan haft och har för den enskilde medlemmen, församlingen, samfundet och samhället.

Inledningsvis påstod jag att den kristna församlingens verksamhet skapar en rad olika processer som berör och påverkar och utvecklar den enskilde medlemmen, församlingen, samfundet och samhället i vilken den verkar. Genomgående i litteraturen finner jag en betoning på just dessa processer och denna utveckling, vilka är av yttersta vikt för att förstå den kristna upplevelsen i Sydafrika. En växande medvetenhet om

²⁰⁸ Robeck Jr. i Anderson mfl; 2010: 286 – 303.

²⁰⁹ Kgate, Nel, Banda, 2021.

²¹⁰ Siegel, 2013

²¹¹ Ukah 2007: 2.

denna snabba historiska förändring torde kunna spela en avgörande roll i uppkomsten av modern teologi (på den afrikanska kontinenten och på andra platser också).

Sammanfattningsvis måste man säga att litteraturstudierna visat att religionen är av stor betydelse för både individ och samhälle, vilket var mitt inledande antagande. Varje presentation av den kristna kyrkan i Afrika måste ta i beaktande dessa komplexa samtida utvecklingslinjer.

Två utmärkande drag: Evangelisation och socialt arbete

I litteraturen nämns olika orsaker till att den Pentekostala rörelsen växer så kraftigt i Sydafrika. Två utmärkande drag för den unga nya väckelserörelsen på Azusa Street var att de som kom till tro upplevde att de måste börja evangelisera. Det andra var att rörelsen inte bara skulle evangelisera utan också engagera sig i socialt arbete och att de i detta inte skulle ta hänsyn till hudfärg är nationellt ursprung. Dessa två drag har blivit signifikanta för rörelsen – också i Afrika – och har fått människor att engagera sig både i socialt arbete och att resa ut i världen för att evangelisera.

Evangelisation var det första utmärkande draget och tycks vara ett prioriterat område då församlingar skapar olika miljöer/verksamheter där möjligheter finns för att umgås med andra vilket bekräftar att en religions mening är att ge, och se, människors strävan efter livets mening.

Även om flertalet forskare menar att den pentekostala rörelsen inte haft/har någon enhetlig/gemensam teologi för evangelisation framgår det tydligt att från rörelsens start har den drivits av en övertygelse (teologi) om att skapa mission/evangelisation och som jag kan se det bör detta vara en av de viktigaste anledningarna till att den nått ut med sitt budskap. Evangelister och predikanter har lyckats att forma, kontextualisera, det kristna budskapet så att människorna förstått och förmått att tolka in och se sin egen situation i det som förkunnats för dem.

Att evangelisation är viktigt visar sig genom att många församlingar genomför större väckelsekampanjer/event, ofta med internationella talare som samlar tio-tusentals besökare från olika länder. Genom dessa menar de sig också visa på ett samhällsengagemang då de skapar möjligheter för möten med samhällets fattigaste.

Både utifrån den sociala matrisen ur vilken Pentekostalismen uppstod och manifestationen av det mirakulösa i det som händer i eventen är dessa viktiga för utvecklingen och tillväxten.

Frågan kvarstår dock om framgången beror på att de når de fattiga och de som lever i livets periferi med evangeliet då rörelsen samtidigt får kritik för att den gör för lite eller fel saker för de socialt utsatta. Det är ingen som ifrågasätter människors personliga erfarenhet av omvändelse, men man ifrågasätter om det skapar ett verkligt samhällsengagemang.

I de beskrivningar som görs framgår det att den pentekostala rörelsen, antingen man anser vara klassiska eller neo-pentekostala/karismatiska, framför allt är en missions-rörelse och att det är denna missionsiver som varit och är en förutsättning för oss att förstå dess globala expansion i hela världen.

Denna betoning på evangelisation, mission, och socialt arbete utesluter emellertid inte det faktum att rörelsen utan tvekan gjort skillnad i många människors liv som levt i fattigdom och att den genom olika projekt förändrat livet för många. Men är det svar på frågan om varför neo-Pentekostala rörelsen är så framgångsrik?

Litteraturen pekar på att dessa faktorer är viktiga och att det finns församlingar som genom sin teologi menar sig vara engagerade i sociala frågor som ras, klass eller jämställdhet då de arbetar tillsammans med regeringen för att bekämpa fattigdom. Församlingar har ofta egna program för behövande, finansierade av donationer från kyrkans medlemmar i övrigt är det ofta svårt att finna en tydligt formulerad teologisk grund eller några strategier för hur ett sådant socialt arbete skall bedrivas eller utvecklas.

Rörelsens självbild, som framgår av undersökningar som gjorts, säger och hävdar att den har ett socialt engagemang och intresserar sig för sociala frågor, något som ofta består av att enskilda medlemmar har ett aktivt intresse för att engagera sig i offentliga angelägenheter och att detta tar sig uttryck i att de inom sina verksamheter bildar sociala och ekonomiska nätverk för sina medlemmar samtidigt som det finns medlemmar i olika församlingar som saknar och efterfrågar ett sådant.

Bristen på socialt politiskt engagemang behöver inte nödvändigtvis betyda okänslighet för frågor om social rättvisa då engagemanget oftast sker utifrån personligt intresse då detta är en av de livsavgörande frågorna som sydafrikanen dagligen utsätts för.²¹²

Detta fenomen blir också tydligt då den klassiska Pentekostala rörelsen jämförs med den Neo-Pentekostala och det kan konstateras att den klassiska rörelsen ogillar världslighet och rikedom och uppmuntrar sina medlemmar till att vara nöjda med vad de har, medan de Neo-Pentekostala predikar ett "välståndsevangelium", som lär att Gud välsignar de troende med materiellt välstånd.²¹³

Den samlade bilden jag får kring det sociala ansvaret och evangelisationen är dock att kyrkorna mycket väl skulle kunna spela en viktig roll till exempel i den fortsatta försoningsprocessen efter apartheid i Sydafrika. Samtidigt som en undersökning som gjordes bland medlemmar i en karismatisk kyrka i Soweto kring dessa medlemmars erfarenheter från apartheidtiden, visar att dessa medlemmar i dessa kyrkor anser sig vara mer demokratiska och mer kritiska mot sina politiska ledare.²¹⁴

Media - en väg till utveckling och framgång

Forskare som ägnat uppmärksamhet åt media frågor noterar en tilltagande dominans av neo-Pentekostala/karismatiska rörelser som är aktiva i media och i det offentliga och då pekar de specifikt på offentliga och sociala medier, Facebook, Twitter, My Space, WhatsApp och You-tube, där dessa, de neo-pentekostala grupperna, producerar och sänder sina religiösa budskap.²¹⁵ Ameli har valt att kalla detta för att det skapats virtuella religioner.²¹⁶ Lindhardt som relaterar möjligheterna till att utnyttja olika media till de strukturanpassningsprogram som olika finansinstitut och Världsbanken tvingade på många afrikanska länder under 1980-talet menar att är och varit av stor betydelse för utvecklingen. Miller beskriver det som att kyrkorna framhåller media som en av nycklarna och styrkorna till deras framgång och att de så "framgångsrikt förmedlar det heliga, att presentera Gud för människor och förmedla den livsförändrande kärnan i all

²¹² Dickow m. fl. 2012

²¹³ Maxwell 1998

²¹⁴ Dickow m. fl. 2012

²¹⁵ De Witte, 2003; Meyer, 2004; Adogame, 2005; Asamoah-Gyadu, 2005; Hackett, 1998; Gifford 2004; Ukah, 2007; Mwaura, 2008; Parsitau, 2008; Khanyile, 2016.

²¹⁶ Ameli 2009: 208 - 231

sann religion. Flera forskare konstaterar att genomslagskraften varit mycket stark, inte minst på grund av det stora antalet kristna TV-program som sänds i stort sett dygnet runt i olika TV-kanaler. Detta gör att många människor söker sig till olika kyrkor för att se vad som händer och kanske för att finna svar på sina andliga frågor.

Församlingarna ser och skapar möjligheter att sända lokala gudstjänster och andra religiösa program, vilket gör att etern fylls med dels egen produktion dels med program som producerats av amerikanska/europeiska TV-bolag. Med ny teknik produceras ljud- och videoband och DVD-skivor med predikningar, samtal och gudstjänster som sedan finns att köpa i kyrkorna tillsammans med böcker och audiovisuella produkter från transnationella superstjärnor.

Den Neo-Pentekostala rörelsen har blivit en religion som presenterar sig genom nya media och som också skapar blomstrande företag inom kyrkorna. Genom dessa har kyrkorna inte bara gjort sig själva synliga i media utan har också skaffat sig ett kraftfullt inflytande på populärkulturen. Därför menar jag att de nya kyrkornas framgångar till stora delar skall tillskrivas deras förmåga och möjligheter att använda sig av nya elektroniska media. En informant i Dickows undersökning menar att ”vi är väldigt tekniska och kan göra webbplatser, vi driver vår kyrka nästan som ett företag. Vi vet vem som är ny medlem på söndag, fyller i ett formulär och måndag får personen ett telefonsamtal för ytterligare kontakt.”²¹⁷

Trots detta, eller på grund av detta, finns olika uppfattningar om vem/vilka som hade initiativet då det fortsätter att komma västerländska predikanter som genomför stora väckelsekampanjer som samlar stora folkmassor. Likaså sänds det USA-baserade TV-sändningar hela dygnet sju dagar i veckan. Sett över tid har den mediala framväxten och dominansen skapat en tillökning av kyrkor och församlingar som är verksamma inom TV/media samtidigt som den skapat stor oro bland de traditionella kyrkorna i landet, särskilt då många av dessa kyrkors medlemmar lockas till de nya kyrkorna med ett framgångsteologiskt budskap. Ilana van Wyk menar att ett resultat av detta ses bland annat i att både familjer och församlingar splittrats.²¹⁸

²¹⁷ Dickow, 2012

²¹⁸ Van Wyk 2014: 206 – 208.

Traditionell afrikansk religion och neo-Pentekostalism.

I litteraturen framstår den kanske mest anmärkningsvärda förändringen i det religiösa landskapet på den vändning som skett i förståelsen av och för de oberoende kyrkorna, (AIC-kyrkorna) vilka då också inkluderar de olika Zionistiska kyrkorna.

De missionerande kyrkorna betraktades i grunden som främmande i relation till AIC-kyrkorna samtidigt som AIC-kyrkorna med sina ande besvärjelser, profetior, läkedomskonster och utdrivnings/helande seanser, handklappande och extatiska dans, visioner och drömmar och karismatiska ledarskap ansågs vara autentiskt afrikanska. Bengt Sundkler såg blandningen av kristna och afrikanska religiösa drag som oroande och ansåg att AIC-kyrkorna var till hälften kristendom och hälften hedendom.

Terence Ranger som har ett annat perspektiv utifrån sin forskning kom i stället med den revolutionerande idén att omvärdera relationerna till AIC-kyrkorna och föreslog att de missionerande kyrkorna skall ses som mindre främmande och att de oberoende (AIC-kyrkorna) skulle ses som mindre "afrikanska" än hittills då han med detta menar att dessa i grund och botten är afrikanska pentekostala kyrkor.

Med de Neo-Pentekostala kyrkornas ankomst och utveckling på kontinenten, menar Asamoah-Gyadu, har också en påtaglig förändring skett i studiet av afrikanska religioner vilket inneburit att under de senaste trettio åren skett en total vändning i förståelsen av och för AIC-kyrkorna. Nel menar också att Pentekostala AIC-kyrkor är vad han kan kallar "spinoff-effekter" från de amerikanska, kanadensiska och brittiska evangelister från den Pentekostala rörelsen som evangeliserade i Afrika mellan 1905 och 1940.

Pentekostalismen har förändrat kristendomen till en religion som människor i Afrika tror kommer att hjälpa dem, precis så som deras traditionella religion (ATR) alltid gjort. Det ligger nära till hands att det som varit och är särskilt attraktivt för afrikanerna i den Neo-Pentekostala rörelsen och dess praxis är den samklang, resonans, som finns i det att afrikansk religion alltid har fokuserat på praktiska konsekvenser och sökt förklaringar av olika världsliga händelser. I den bemärkelsen finns här en viktig kontinuitet mellan traditionell religion och pentekostala kristendomsformer.

Den fjärde vågen

I avsnittet den fjärde vågen framfördes tankar om hur forskare tycker sig se en fjärde våg komma genom den utveckling som sker inom församlingar och kyrkor i Sydafrika och som skall tolkas som en våg som kommer att leda till en global återupplivning av hela den kristna kyrkan.

Vad som går att se redan nu menar Kgatle är att i denna våg ryms en rad nya Neo-Pentekostala kyrkor och församlingar. Kgatle hävdar att dessa nya rörelser kommer att utgöra ytterligare en stark kraft i kristenheten över hela världen och att de med den explosiva tillväxthastighet skulle skapa en ännu större tillväxt av den Pentekostala rörelsen. Samtidigt hyser Kgatle en stor oro för den kraftiga framväxten då nya församlingar kan förväntas skapa splittring bland existerande församlingar. Endast tiden, menar Kgatle, kommer att avslöja och visa de ultimata resultaten av denna nya rörelse och hur den kommer att påverka och förändrar den Pentekostala rörelsen och kristenheten i världen.

I sin bok lyfte Kgatle de frågor som han tror kommer att förändra den Pentekostala rörelsen. Han pekade på de skillnader och förändringar som uppstår utifrån en klassisk pentecostal syn på församlingslivet och pekar på hur den fjärde vågen kommer att skapa ytterligare skiljelinjer mellan den nya Pentekostalismen och klassisk Pentekostalism.

För att ta ett exempel, Kgatle hävdar att även om de flesta medlemmar i den nya rörelsen i Sydafrika har fått gåvan att tala i tungor så finns detta inte med i det centrala budskapet i den fjärde vågen, inte heller betoningen på att om en medlem som skall eller önskar ingå i församlingens ledarskap så behöver inte personen i fråga tala i tungor för att kunna delta i detta. Kgatle känner också en oro för att den förväntan som finns på att en medlem i en klassisk församling skall ha en god karaktär och i sitt liv låta andens frukter, kärlek, glädje, fred, tålmod, vänskap, godhet, trohet, mildhet och självkontroll, vara synliga i livet, även har tonats ned i den fjärde vågen, enligt Kgatle ser inte den fjärde vågens bekännelse på hur människorna lever sina liv. Hur en person vill leva sitt liv överlämnas åt personen själv att bestämma. Sannolikt kommer afrikanskt kyrkoliv således att bli alltmer komplext och viktigt att studera och förstå, också från ett globalt perspektiv.

6. SLUTSATSER

Den kraftiga utvecklingen av den pentekostala rörelsen i Afrika är mycket tydlig men bör inte ses som ett nytt fenomen då den redan från starten för mer än hundra år sedan i ett kyrkohistoriskt perspektiv redan då betraktades som ett fenomen. Sydafrika som under många år varit ett land som sett missionärer komma från olika västländer, gör nu det omvända då de skickar missionärer, evangelister och pastorer till väst för att sprida evangeliet. Den utveckling och förändring som pågår i Sydafrika idag kan inte bara ses som starkt påverkad av västerländska missionärer och evangelister då en sådan tolkning förbiser fenomenet av rörelsens lokala och regionala förnyelse.

Ett sekel efter att rörelsen kom till landet håller den på att förändras och samtidigt är det möjligt att identifiera olika vågor i rörelsen. På olika sätt, bl. a genom litteraturen, kan den historiska rörelsen jämföras med en Neo-Pentekostala rörelsen som den utvecklas idag. Inledningsvis diskuterade jag frågan om eller varför behövs religion? Har religion en plats i det moderna samhället, hör den inte till i ett omodernt samhälle? Studien har visat att religion i högsta grad är viktig och aktuell för sydafrikanen.

Som ett resultat av att människor sett möjligheter till utveckling av metoder för evangelisation har rörelsen utvecklats både nationellt och lokalt och den har idag funktioner som är unika på grund av sina nära relationer till de AIC-kyrkorna då den är förankrad både i lokala samhällen med stöd av lokala församlingar samtidigt som den har globala kontakter. Litteraturen presenterar en rörelse som kan betraktas som en rörelse i kontinuerlig modifierings- och återuppfinnandeprocess där den kanske enskilt viktigaste faktorn för framgång, som påverkat och påverkar rörelsens utveckling, är dess teologi.

Litteraturen visar att den Pentekostala rörelsen har ridit på vågen av afrikansk andlighet och använder sina erfarenheter av och teologi om den Helige Ande och dess manifestationer på ett effektivt sätt, i synnerhet som många afrikaners strävan efter det andliga fortfarande är stark. Detta förblir ett område där de traditionella kyrkorna inte har gjort så mycket.

Idag är den Pentekostala rörelsen, alla kategorier, ett tydligt tecken och bevis för den afrikanska kontinentens aktiva deltagande i den religiösa globaliseringen. Rörelsen

är en starkt påverkande faktor till utvecklingen av kristendomen och dess tillväxt, något som också bör vara av stort intresse för framtida forskning.

Litteraturförteckning

- Adedibu, Babatunde. & Igboin, Benson O. (eds). (2018). *The changing faces of African Pentecostalism*. Nigeria: Ondo State: Adekunle Ajasin University Press.
- Adeyemo, Tokunboh. (1997). *Salvation in African Tradition*. Nairobi: Evangel Publishing House.
- Anderson, Allan Heaton. (2000). *Zion and Pentecost: the spirituality and experience of Pentecostal and Zionist/Apostolic churches in South Africa*. Pretoria: UNISA Press.
- Anderson, Allan Heaton. (2013). *To the Ends of the Earth – Pentecostalism and the Transformation of World Christianity*. Oxford: Oxford University Press.
- Andersson, Allan Heaton. (2014). *An Introduction to Pentecostalism. Global Charismatic Christianity*. (2nd Ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Andersson, Allan Heaton; Bergunder, Michael; Droogers, André; van Der Laan, Cornelis. (2010). *Studying Global Pentecostalism - Theories and Methods*. Berkeley/Los Angeles/London: University of California Press.
- Anderson, Allan Heaton. & Pillay, Gerald. The Segregated Spirit: The Pentecostals i Elphick, Richard & Davenport, Rodney. (Eds). (1997) i *Christianity in South Africa: A political, social & cultural history*. Oakland: University of California Press. s. 227 – 241.
- Asamoah-Gyadu, Kwabena. Born of Water and the Spirit: Pentecostal/Charismatic Christianity in Africa i *African Christianity: An African Story*, (Ed.) Kalu. O. U. (2005) Pretoria: University of Pretoria. s. 388.
- Asamoah-Gyadu, Kwabena. Pentecostalism and the Transformation of the African Christian Landscape i Lindhardt: *Pentecostalism in Africa: presence and impact of pneumatic Christianity in postcolonial societies*. (2015). Lieden: Brill.
- Banda, Collium. The poor's weapon against inequality? A critique of the public role of neo-Pentecostalism in unequal South Africa i Kgate, Mookgo Solomon; Anderson, Allan Heaton. *Use and Abuse of the Spirit in Pentecostalism*. (2020). Abingdon: Routledge, s. 175 - 202.
- Barrett, David B. och Todd M. Johnson i Burgess, Stanley M. (Ed.) & van der Maas Eduard M. et al. (Ass. Ed.). *The New International Dictionary of Pentecostal and Charismatic Movements*. (2003). Grand Rapids: Zondervan.

- Bediako, Kwame. African theology i D. F. Ford (ed.) et al, (1989). *The Modern Theologians*. Cambridge: Wiley & Blackwell.
- Bediako, Kwame. (2011). *Theology and Identity: The Impact of Culture Upon Christian Thought in the Second Century and in Modern Africa*. Minneapolis: Fortress Publishers.
- Berg, Bruce L. & Lune, Howard. (2017). *Qualitative research methods for the social sciences*. (9th Ed./Global Edition). (Elektronisk bok). Harlow: Pearson Education Limited.
- Bosch, David J. (2011). *Transforming Mission: Paradigm Shift in Theology of Mission*. New York: Maryknoll: Orbis Books.
- Brogdon, Lewis & Synan, Vinson. (2015). *The New Pentecostal Message? An Introduction to the Prosperity Movement*. Eugene: Cascade Books. Wipf and Stock Publishers.
- Burgess Stanley M. (Ed.) & van der Maas, Eduard M. (Ass. Ed.). et al. (2003). *The New International Dictionary of Pentecostal and Charismatic Movements*. Grand Rapids: Zondervan.
- Cabrita, Joel. (2014). *Text and Authority in the South African Nazaretha Church*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cabrita, Joel. (2018). *The People's Zion: South African, The United States, and a Transatlantic Faith-Healing Movement*. Cambridge: Harvard University Press.
- Cameron, Euan. (2005). *Interpreting Christian History – The Challenge of the Churches' Past*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Clark, Randy. (2011). *Evangelism Unleashed*. (2nd Ed.). Mechanicsburg: Apostolic Network of Global Awakening.
- Clarke, Clifton R. & Asamoah-Gyadu, J. Kwabena. (2014). *Pentecostal Theology in Africa*. Eugene: Pickwick Publications.
- Corten, Andre & Marshall-Fratani, Ruth. (2001). *Between Babel and Pentecost*. Bloomington Indiana: Indiana University Press.
- Cox, Harvey. (1996). *Fire from Heaven. The Rise of Pentecostal Spirituality and the Reshaping of Religion in the Twenty-First Century*. London: Casell.

- Daniels, David. (2015). Prosperity Gospel of Entrepreneurship in Africa and Black America: A Pragmatist Christian Innovation i Heuser, Andreas (Ed.) *Pastures of Plenty: Tracing Religio - Scapes of Prosperity Gospel in Africa and Beyond*. (2015). s. 265–278. Frankfurt am Main: Peter Lang GmbH, Internationaler Verlag der Wissenschaften.
- Davies, Noel. & Conway, Martin. (2008). *World Christianity in the 20th Century*. London: SCM-press.
- Dayton, Donald W. (1987). *Theological Roots of Pentecostalism*. London: The Scarecrow Press Inc.
- de Gruchy, John W. de Gruchy, Steve. (2005). *The Church Struggle in South Africa*. (3 Ed. 2005). London: SCM-Press.
- de Gruchy, John W. & Prozesky, Martin. (Eds) (1995). *Living Faiths in South Africa*. London/New York: Palgrave Macmillan.
- Dickow, Helga; Bauerle, Petra; Hanf, Theodor; Møller, Valerie. (2012). *Religion and Attitudes towards life in South Africa: Pentecostals, charismatics and re-borns*. Baden-Baden: Nomos Publishers
- Elphick, Richard. (2012). *The equality of believers - Protestant Missionaries and the Radical Politics of South Africa*. Scottsville: University of Kwa-Zulu-Natal Press
- Elphick, Richard & Davenport, Rodney. (Eds). (1997). *Christianity in South Africa: A political, social & cultural history*. Oakland: University of California Press.
- Flood, Gavin. (2012). *The Importance of Religion: Meaning and Action in Our Strange World*. Chichester: Wiley-Blackwell.
- Ford, David F; Higton, Mike & Zahl, Simeon. (2012). *The modern Theologians Reader*. Chichester: Wiley – Blackwell.
- Frahm-Arp, Maria. Pneumatology and Prophetic Pentecostal Charismatic Christianity during COVID-19 in South Africa, i Kgatle, Mookgo Solomon; Anderson, Allan Heaton. (Eds.). (2020). *Use and Abuse of the Spirit in Pentecostalism*. Abingdon: Routledge. s. 150 – 174. (Elektronisk bok).
- Gehman, Richard J. (1999). *Who Are the Living-Dead?* Nariobi: Evangel Publishing House.
- Gifford, Paul. (2004). *Ghanas New Christianity: Pentecostalism in a Globalizing African Economy*. Bloomington/Indianapolis: Indiana University Press

- Grillo, Laura. S; van Klinken Adriaan och Ndzovu, Hassan J. (2019). *Religions in Contemporary Africa. An Introduction*. Oxford/London: Routledge
- Gromacki. Robert G. (1986). *Worthy is the lamb*. Ontario: Regular Baptist Press.
- Harrell, David Edwin Jr. (1975). *All things are possible: the healing & charismatic revivals in Modern America*. Bloomington: Indiana University Press.
- Hastings, Adrian. (2004). *The Church in Africa 1450 – 1950*. Oxford: Clarendon Press.
- Heuser, Andreas. (ed.). (2015). *Pastures of Plenty: Tracing Religio-Scapes of Prosperity Gospel in Africa and Beyond*. Frankfurt am Main: Peter Lang GmbH, Internationaler Verlag der Wissenschaften
- Hinn, Costi W. (2019). *God, greed, and the (Prosperity) Gospel. How truth overwhelms a life built on lies*. Grand Rapids: Zondervan.
- Hobbes, Thomas. (2008). *Leviathan*. New York: Pearson Longman
- Hollenweger, Walter. J. (1972). *The Pentecostals*. London: SCM Press
- Hollenweger, Walter. J. (1997). *Pentecostalism Origins and Developments Worldwide*. Peabody: Hendrickson Publishers Inc.
- Horn, J. Nico. (1989). *From Rags to Riches: An analysis of the Faith Movement and its relation to the classical Pentecostal movement*. Pretoria: University of South Africa. (<http://uir.unisa.ac.za/handle/10500/19521>)
- Idowu, Bolajj. (1973/1974). *African traditional religion: A definition*. London: SCM Press Ltd.
- Iiffe, John. (2017). *Africans: The History of a Continent*. (3ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Imasogie, Osadolor 1983. *Guidelines for Christian Theology in Africa*. Ibadan: University Press Limited.
- Kalu, Ogbu U. (2008). *African Pentecostalism – An Introduction*. Oxford: Oxford University Press
- Kalu, Ogbu U. (Ed.) (2013). *African Christianity: An African story*. Pretoria: University of Pretoria. (2nd Ed).

- Kamalu, Chukwunyere. (1990). *Foundations of African Thought: A Worldview Grounded in the African Heritage of Religion, Philosophy, Science and Art*. London: Karnak House.
- Kariuku-Gitau, Johana. A Theology of Spiritual Power in African Christianity i Reed, Rodney L. (Gen. Ed.) (2018). *African Contextual Realities*. Carlisle: Cumbria Langham Publ.
- Katongole, Emmanuel. (2017). *Born from Lament: The Theology and Politics of Hope in Africa*. Grand Rapids/Cambridge: Eerdmans.
- Kay, William, K. (2011). *Pentecostalism – A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Kgatle, Mookgo Solomon. (2019). *The Fourth Pentecostal Wave in South Africa: A Critical Engagement*. London: Routledge.
- Kgatle, Mookgo Solomon & Anderson, Allan Heaton. (2020). *Use and Abuse of the Spirit in Pentecostalism*. (Elektronisk bok) London: Routledge.
- Kgatle, Mookgo Solomon; Nel, Marius; Banda, Collium. (Eds.). (2021). *Christological Paradigm Shifts in Prophetic Pentecostalism in South Africa*. London: Routledge.
- Kgatle, Mookgo Solomon. (2021). Pentecostalism and Cultism in South Africa. (Elektronisk bok). London: Camden: Palgrave Macmillan
- Kim, Sebastian & Kim, Kirsteen. (2016). *Christianity as an World Religion: An Introduction*. (2nd ed.) London, Oxford, New York, New Dehli, Sydney: Bloomsbury Academic.
- King, Noel Quinton. (1970). *Religions of Africa*. New York: Harper & Row.
- King, Noel Quinton. (1986). *African cosmos: an introduction to religion in Africa*. Belmont: Wadsworth Pub. Co.
- Kinghorn, Johann. Modernization and Apartheid: The Afrikaner Church i Elphick, Richard & Davenport, Rodney. (Eds). *Christianity in South Africa: A political, social & cultural history*. (1997). Eugene: University of California Press. s. 135 – 153.
- Kroesbergen, Herman. (Ed). et al. (2014). *In Search of Health and Wealth. The Prosperity Gospel in African, Reformed Perspective*. Eugene: WIPF & Stock.
- Kunhiyop, Samuel Waje. (2008). *African Christian Ethics*. Grand Rapids: Zonderwan.

- Kunhiyop, Samuel Waje. (2012). *African Christian Theology*. Grand Rapids: Zonderwan.
- Lamb, David. (1987). *The Africans*. New York: Vintage Books.
- Leatt, Dhammamegha Annie. (2017). *The State of Secularism: Religion, Tradition and Democracy in South Africa*. Johannesburg: Wits University Press.
- Lindhardt, Martin. (ed). (2011). *Practicing the Faith - The Ritual Life of Pentecostal-Charismatic Christians*. New York/Oxford: Berghahn Books.
- Lindhardt, Martin. (ed). (2015). *Pentecostalism in Africa: presence and impact of pneumatic Christianity in postcolonial societies*. Lieden: Brill.
- Magesa, Laurenti. (1997). *African Religion: The Moral Traditions of Abundant Life*. New York: Maryknoll: Orbis Books.
- Malinowski, Bronislaw. (1992). (2nd Ed). *Magic, Science and Religion*. Prospect Heights: Wavelands Press
- Marshall, Ruth. (1992). Pentecostalism in Southern Nigeria: An overview i New dimensions in African Christianity i *New Dimensions in African Christianity*. Gifford, Paul. (1993). (Ed.) s. 7 - 32. Ibadan: Sefer.
- Martin, David. (2002). *Pentecostalism: The World Their Parish*. Oxford: Blackwell Publ.
- Mbiti, John S. (1986). *Bible and Theology in African Christianity*. Oxford University Press, Inc.
- Mbiti, John S. (1991). *Introduction to African Religion*. Oxford: Heinemann.
- Mbiti, John S. (1999). *African Religions and Philosophy*. (2nd ed. 1999) Oxford: Heinemann.
- McConnell Dan. R. (1995). *A Different Gospel*. (Upd.ed) Peabody: Hendricksson Publishers, Inc.
- Methu, Emefie Ikenga. (1987). *Comparative Studies of African Traditional Religions*. Nigeria: IMICO Publishers.
- Miller, Donald E. & Yamamori, Tetsunao. (2007). *Global Pentecostalism: The New Face of Christian Social Engagement*. London: University of California Press.
- Mndende, Nokuzola. (2009). *Tears of distress: voices of denied spirituality in a democratic South Africa*. Dutywa: South Africa Icamagu Institute.

- Müller, Retief. (2011). *African Pilgrimage: Ritual Travel in South Africa's Christianity of Zion*. Farnham: Ashgate.
- Nattrass, Gail. (2019). *A Short History of South Africa*. Johannesburg & Cape Town: Jonathan Ball Publishers.
- Nel, Marius. (2018). *An African Pentecostal Hermeneutics*. Eugene: Wipf and Stock Publish.
- Nel, Marius. (2020). *The Prosperity Gospel in Africa. An African Pentecostal Hermeneutical Consideration*. Eugene: Wipf and Stock Publish.
- Ngomane, Mungi. (2019) *Ubuntu – Konsten att leva bättre tillsammans*. Stockholm: Harper Collins Nordic AB
- O'Donovan, Wilbur. (1997). *Biblical Christianity in African Perspective*. Chicago: Oasis International Ltd.
- Orobator, Agbonkhianmeghe E. (2009). *Theology Brewed in an African Pot*. New York: Maryknoll: Orbis Books.
- Parker, John. & Rathbone, Robert. (2007). *African History: A Very Short Introduction*. Oxford: University Press.
- Parrinder, Edward Geoffrey. (1949). *West African Religion*. London: Epworth
- Parrinder, Edward Geoffrey. (1969). *Religion in Africa*. Hammondsworth: Penguin Books.
- Parrinder. Edward Geoffery. (1969). *Africa's Three Religions*. London: Sheldon Press.
- Pype, Katrien. The Liveliness of Pentecostal/Charismatic Popular Culture in Africa i Lindhardt, Martin. (2015). *Pentecostalism in Africa: presence and impact of pneumatic Christianity in postcolonial societies*. Lieden: Brill s. 345 – 373.
- Ranger, Terence O. (1987). Religion, Development and African Christian identity i Kirsten Holst Petersen. (Ed.). *Religion, Development and African Identity*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Rasmussen, Tarald & Thomassen, Einar. (2007). *Kristendomen – En historisk introduktion*. Skellefteå: Artos & Norma Bokförlag.
- Reed, Rodney L. (Gen. Ed.) (2018). *African Contextual Realities*. Carlisle: Cumbria Langham Publ.

- Richmond, Yale & Gestrin, Phyllis. (1998). *Into Africa: Intercultural Insights*. Yarmouth, Maine: Intercultural Press, Inc.
- Robeck, Cecil M. Jr. Ecumenism. i Andersson, Allan et al. (2010). *Studying Global Pentecostalism - Theories and Methods*. London: University of California Press. s. 286 – 288.
- Roberts, Oral. (1947/1950). *If You Need Healing Do These Things!* Papamoa Press (Kindle Edition).
- Sindima, Harvey J. (2018). *Classical Theories in African Religion*. Trenton: Africa World Press, Inc. & The Red Sea Press, Inc.
- Smith, Christian. (2017). *Religion: What It Is, How It Works and Why It Matters*. New Jersey: Princeton University Press.
- Sow, Alpha. I. et al (1979). *Introduction to African Culture*. Paris: UNESCO.
- Steel, Ron. (1987). *Destined to Win: A Biography of Ray McCauley*. Cape Town: Printpack Books.
- Sundkler, Bengt G. M. (1961). *Bantu Prophets in South Africa*. (2nd. Ed.). Oxford: Oxford University Press.
- Synan, Vinson. (1997). *The Holiness-Pentecostal Tradition. Charismatic Movements in the Twentieth Century*. (2nd. ed). Grand Rapids: Eerdmans Publ.
- Tiénou, Tite & Hiebert, Paul G. (2005). From Systematic and Biblical to Missional Theology i Charles H. Kraft (ed.), *Appropriate Christianity*. (2005). s. 117–134. Pasadena; William Carey Library
- Tosh, John. (2011). *Historisk teori och metod*. Lund: Studentlitteratur AB
- Turner, Harold. (1967). *History of an African Independent Church: The Church of the Lord (Aladura)*. Oxford: Oxford University Press.
- van Wyk, Ilana. (2014). *The Universal Church of the Kingdom of God in South Africa – A Church of Strangers*. New York: Cambridge University Press
- Venter, Dawid. (Ed). (2004). *Engaging Modernity: Methods and Cases for Studying African Independent Churches in South Africa*. London: Praeger,
- Vondey, Wolfgang. (2013). *Pentecostalism: A Guide for the Perplexed*. London: T&T Clark & Bloomsbury Publishing Plc.
- Wacker Grant. (2003). *Heaven Below: Early Pentecostals and American Culture*. Cambridge: Harvard University Press.

Wagner, C. Peter. (1988). *The Third Wave of the Holy Spirit: Encountering the Power of Signs and Wonders Today*. Ann Arbor: Servant Pubns. (4 ed).

Walls, Andrew F. (2015). *Missionary Movement in Christian History: Studies in the Transmission of Faith*. New York: Maryknoll: Orbis Books.

Warrington, Keith. (2008). *Pentecostal Theology – A Theology of Encounter*. London: T & T Clark.

Wellington, Dustin W. (2014). Is the Prosperity Gospel Biblical? A Critique in Light of Literary Context and Union with Christ i Kroesbergen, Herman. (Ed). *Search of Health and Wealth. The Prosperity Gospel in African, Reformed Perspective*. (2014). Eugene: WIPF & Stock.

Artiklar från internet

Ameli, Saied Reza. (2009). Virtual Religion and Duality of Religious Spaces. *Asian Journal of Social Science*, Vol.37 (2), s. 208 – 231.
Hämtad: 2021-09-29.
https://brill.com/view/journals/ajss/37/2/articlelep208_4.xml?language=en

Anderson, Allan Heaton. (2004). The Origins of Pentecostalism and its Global Spread in the Early Twentieth Century. *Transformation: Vol. 22, No. 3, Christianity and Change (July 2005)*, s.175 – 185.
Hämtad: 2019-09-13.
<https://www.jstor.org/stable/43052918>

Anderson, Allan Heaton. (2005a). New African Initiated Pentecostalism and Charismatics in South Africa. *Journal of religion in Africa*, 2005, Vol.35 (1), s. 66 - 92.
Hämtad 2020-06-04.
<https://www-jstor.org.ezproxy.ub.gu.se/stable/pdf/1581661.pdf?refreqid=excelsior%3Ac6249a57b6561ea619f7c0ede1da3917>

Anderson, Allan Heaton. (2005b) Pentecostals and Apartheid in South Africa during Ninety Years 1908 - 1998.
Hämtad 2020-11-26.
<https://theotherjournal.com/2005/08/08/pentecostals-and-apartheid-in-south-africa-during-ninety-years-1908-1998/>

Anderson, Allan Heaton. (2006) Exorcism and Conversion To African Pentecostalism
Hämtad: 2021-01-16.
<https://www.academia.edu/22590773/>

- Anderson, Allan Heaton. (2015). The Transformation of World Christianity: Secularization, Globalization, and the Growth of Pentecostalism.
Hämtad: 2020-09-14.
<https://sites.google.com/site/allanandersoncpcs/the-transformation-of-world-christianity>
- Beyers, Jaco. (2010) What is religion? an African understanding.
Hämtad: 2021-02-19.
<https://www.researchgate.net/publication/45681542>
- Comaroff, Jean. (2009). The Politics of Conviction: Faith on the Neo-liberal Frontier. *Social Analysis* 53(1) s.17 – 38.
Hämtad: 2021-04-15.
<https://www.researchgate.net/publication/233554326>
- Foullah, Leopold A. (2008) Sources of Theology in Africa.
Hämtad: 2020-09-11.
<http://EzineArticles.com/1375616>
- Frahm-Arp, Maria. (2018). Pentecostalism, Politics, and Prosperity in South Africa
Hämtad: 2020-10-26.
<https://www.researchgate.net/publication/328070728>.
- Freston Paul. (2005). The Universal Church of the Kingdom of God: A Brazilian Church Finds Success in Southern Africa. *Journal of Religion in Africa*. Vol. 35, Fasc. 1, New Dimensions in the Study of Pentecostalism pp. 33 – 65.
Hämtad: 2019-11-06.
<https://www.jstor.org/stable/1581660>.
- Gifford, Paul. (1987). Africa Shall Be Saved. An Appraisal of Reinhardt Bonnke's Pan African Crusade. *Journal of Religion in Africa* XVII, 1 (1987).
Hämtad: 2020-11-15.
<https://www.jstor.org/stable/pdf/1581076>.
- Gifford, Paul. & Nogueira-Godsey, Trad. (2011). The Protestant Ethic and African Pentecostalism: A Case Study. *Journal for the Study of Religion*, 2011, Vol. 24, No. 1 (2011), s. 5 - 22.
Hämtad: 2020-09-15.
<https://www-jstor-org.ezproxy.ub.gu.se/stable/24764226>.
- Hayes, Stephen. (1995). Christians Response to witchcraft and Society. *Missionalia*, vol.23(3) November 1995.
Hämtad: 2021-09-12.
<https://www.academia.edu/1007810>.

- Kearney, Michael. (1995) *The Local and the Global: The Anthropology of Globalization and Transnationalism*. *Annual review of anthropology*, 1995-10, Vol.24 (1), s. 547 – 565.
 Hämtad: 2021-11-30.
<https://www.jstor-org.ezproxy.ub.gu.se/stable/2155949>.
- Kgatle, Mookgo Solomon. (2018). *Social media and religion: Missiological perspective on the link between Facebook and the emergence of prophetic churches in southern Africa*
 Hämtad: 2021-01-10.
<http://www.scielo.org.za/pdf/vee/v39n1/14>.
- Kgatle, Mookgo Solomon. (2019). *Reimagining the Practice of Pentecostal Prophecy in Southern Africa: A Critical Engagement*. *HTS Theologiese Studies/Theological Studies* 75, no. 4 (2019) s. 8.
 Hämtad: 2021-06-22.
<http://www.scielo.org.za/pdf/hts/v75n4/37.pdf>
- Kobyliński Andrzej. (2016). *The Global Pentecostalization of Christianity and Its Ethical Consequences*.
 Hämtad: 2021-09-11.
<https://www.researchgate.net/publication/310796722>
- Kollman, Paul. (2010). *Classifying African Christianities: Past, Present, and Future: Part One*. *Journal of Religion in Africa*.
 Hämtad: 2019-09-02.
https://brill.com/view/journals/jra/40/1/article-p3_2.xml?language=en
- Kombo, James O. *The Story of the African Independent Churches and Its Implications for Theology*. *Africa Journal of Evangelical Theology* 20.2 2001
 Hämtad: 2020-12-11.
https://biblicalstudies.org.uk/pdf/ajet/20-2_157.pdf
- Lim, Chaeyoon & Putnam, Robert D. (2010). *Religion, Social Networks, and Life Satisfaction*
 Hämtad: 2021-10-27.
<https://www.jstor.org/stable/25782172>
- Lyons, John. (1998). *The Fourth Wave and the Approaching Millennium: Some Problems with Charismatic Hermeneutics*. *Journal of Theology and Mission* 15 (1998), 3, s. 169 – 180
 Hämtad: 2021-06-17.
https://biblicalstudies.org.uk/pdf/anvil/15-3_169.pdf

- Maluleke, Tinyiko & de Jong-Kumru, Wietske. (2020). A Century of Postcolonial Theology in Africa.
Hämtad: 2021-04-14.
<https://www.academia.edu/43800459>
- Mashau, Derrick T. (2013). Ministering effectively in the context of Pentecostalism in Africa:
Hämtad: 2021-10-15.
<http://www.scielo.org.za/pdf/ids/v47n1/02.pdf>
- Maxwell, David. (1998) Delivered from the spirit of poverty? Pentecostalism, Prosperity, and modernity in Zimbabwe. *Journal of Religion in Africa* 28(3): 350 - 373
Hämtad: 2019-11-25.
<https://www.jstor.org/stable/1581574>
- Meyer, Birgit. (1998a). Make a Complete Break With the Past. Memory and Post-Colonial Modernity in Ghanaian Pentecostalist Discourse' *Journal of Religion in Africa*: August 1998.
Hämtad: 2018-11-10.
<https://www.researchgate.net/publication/249600245>
- Meyer, Birgit. (2009) Pentecostalism and Neo-Liberal Capitalism: Faith, Prosperity and Vision in African Pentecostal-Charismatic Churches. *Journal for the study of religion*, 2009-11-12, Vol.20 (2)
Hämtad: 2021-11-01.
<https://www.ajol.info/index.php/jsr/article/view/47769>
- Mndende, Nokuzola. (2013). Law and religion in South Africa: An African traditional perspective.
Hämtad: 2020-10-28.
<https://www.researchgate.net/publication/276082691>
- Musoni, Philip. (2013). African Pentecostalism and Sustainable Development: A Study On the Zimbabwe Assemblies Of God Africa, Forward In Faith Church International *Journal of Humanities and Social Science Invention*
Hämtad: 2020-11-18.
<https://www.academia.edu/8305684>
- Nathan, Ronald A. (Årtal saknas). Pentecostalism and Ethnic and Racial Diversity. *Cyberjournal for Pentecostal Research*.
Hämtad: 2020-12-10
<http://www.pctii.org/cyberj/cyberj5/nathan.html>

- Nyoni, Bednicho, (2018). A critical analysis of Pentecostalism and development in sub-Saharan Africa.
Hämtad 2020-01-20. 17.29
<https://www.academia.edu/37264912>
- Omenyo, Cephas H. & Artur, Adjei Wonderful. (2013). The Bible Says! Neo-Prophetic Hermeneutics in Africa. *Studies in World Christianity* 19.1 (2013): 50 – 70.
Hämtad: 2021-09-15.
<https://eupublishing.com/doi/abs/10.3366/swc.2013.0038>
- Samarin, William J. (1966). Religion and Modernization in Africa. *Anthropological Quarterly* Vol. 39, No. 4 (Oct. 1966). sid. 288 – 297.
Hämtad: 2021-09-29.
<https://www.jstor.org/stable/3316909>
- Simpson, Diane. (1995). Syncretism in Two African Cultures.
Hämtad: 2021-04-23.
<https://ojs.lib.uwo.ca/index.php/uwoja/article/view/8746/6940>
- Tsekpoe, Christian. (2019). Contemporary Prophetic and Deliverance Ministry Challenges in Africa. *Transformation* 2019, Vol. 36(4) s. 280 – 291.
Hämtad: 2021-06-21.
<https://www.researchgate.net/publication/335742442>.
- Tutu, Desmond. (2015) Ubuntu Theology
Hämtad: 2019-11-03.
<http://www.tutufoundationusa.org/2015/10/06/striving-for-ubuntu/>
- Ukah, Asonzeh F-K. (2007). African Christianities: Features, Promises and Problems.
Hämtad: 2019-11-17.
<https://www.researchgate.net/publication/45667178>
- Verschoor-Kirss, Alex. (2012). Even Satan Gets Likes on Facebook. *The Dynamic Interplay of Religion and Technology in Online Social Networks*.
Hämtad: 2021-10-27.
<https://dspace2.creighton.edu/xmlui/handle/10504/64308>
- Waweru, Humphrey Mwangi. (2018) African Theology in the 21st Century: Mapping Out Critical Priorities. *European Scientific Journal*: March 2018 Vol.14, No.8
Hämtad: 2020-11-18.
<https://eujournal.org/index.php/esj/issue/view/312>

Akademiska avhandlingar

Khanyile, Blessing (2016). *The Virtualization of the Church: New Media Representations of Neo-Pentecostal Performance(s) in South Africa*. Johannesburg: University of the Witwatersrand.
Hämtad: 2021-02-19
<https://core.ac.uk/display/188770482>

Siegel, Brian. (2013). *Neo-Pentecostalism in Black Africa*.
Hämtad: 2020-09-29.
<https://www.semanticscholar.org/paper/Neo-Pentecostalism-in-Black-Africa-Siegel/781b76a6fa71dd423b5d9c72fc330ce7b8174392>

Statistik/information

Awaraness Publishing: Rasmotsättningar
Hämtad: 2020-10-13.
http://www.awarenesspublishing.co.za/religions_eng.htm;

General Houshold Survey 2013:
Hämtad 2020-03-17.
<https://www.datafirst.uct.ac.za/dataportal/index.php/catalog/486>).

Gordon - Conwell (2020) African Christianity.
Hämtad 2021-02-11.
<https://www.gordonconwell.edu/blog/african-christianity-10>

Healers & Sangomas
Hämtad: 2019-11-02.
<https://www.sangoma.info>

PEW Research 2006
Hämtad: 2020-01-25
<https://www.pewforum.org/2006/10/05/historical-overview-of-pentecostalism-in-south-africa/>

PEW-Forum 2017
Hämtad: 2020-10-13.
<http://www.pewforum.org/2017/04/05/the-changing-global-religious-landscape/>

South African Christianity (2000).
Hämtad: 2020-10-13.
[https://www. South African Christianity 2000:2](https://www.South African Christianity 2000:2)

South African HistoryOnLine
Hämtad: 2020-10-13.
<https://www.sahistory.org.za>

Statistics South Africa, Republic of South Africa

Hämtad: 2020-10-13.

<http://www.statssa.gov.za/>

Statistics South Africa, Republic of South Africa – Arbetslöshet.

Hämtad: 2020-10-13.

<http://www.statssa.gov.za/publications/P0302/P03022020.pdf>

The South African Constitution and Bill of Rights

Hämtad: 2019-10-14.

<http://paralegaladvice.org.za/wp-content/uploads/2016/05/01-PLM2015-Constitution.pdf>

World Christian Database

Hämtad 2020-05-25

<https://www.gordonconwell.edu/center-for-global-christianity/wp-content/uploads/sites/13/2020/01/Status-of-Global-Christianity-2020.pdf>

Worldometer world population

Hämtad: 2020-05-25.

<https://www.worldometers.info/world-population/africa-population/>